ISSN 1300-4158

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL : 14 • MAYIS 2004 • 3.000.000 TL. (KDV DAHİL)

insancıl

2004/05

- Sennur Sezer'in Sesimi Arıyorum Adlı Şiirinin İrdelenmesi
- Kültürde Kadın Semineri Açış Konuşması
- Kemal Özer'in Kurgu adlı Şiirinin İrdelenmesi İlkeler ve Düşünmeler
- Karl R. Popper'in Tarihselcilik ve Hegel Eleştirisi
- 1 Mayıslar'da

YILDIZ GÜNCESİ'nde

— Doğayı İnsanileştiren Şair, Uğur Hacıhanefioğlu
— Yaşama İradesini Canlandıran Bir Dergi... Bilim ve Gelecek
— İbn Rüşd... Çifte Hakikat
— İslam Filozoflarından Felsefi Metinler
— Nesneleri Canlandıran Şair, Sedat Umran
— Gültekin Emre'ye Sesleniş

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez

Sahibi ve Yazı İşleri Sorumlusu Berrin TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni Cengiz GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı Şadiye GÜLE
Ofset Hazırlık ve Kapak Tasarım Deniz SARAÇ

Baskı İLICAK Matbaası
Dağıtım DOĞAN Dağıtım A.Ş.

Yazı Kurulu
•İsmet ALICI. •Eylem CAN. •Servet ÇOLAK. •Cengız GÜNDOĞDU. •Berrın TAŞ
Danışma Kurulu
•Doç.Dr.Medar ATICI (Galatasaray Üniversitesi). •Doç.Dr.Melih BAŞARAN *(Galatasaray Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Sabrı BÜYÜKDÜVENCİ *(Ankara Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ahmet CEVİZCİ *(Uludağ Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Yasin CEYLAN *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*. •Doç.Dr.Cengiz ÇAKMAK *(İstanbul Üniversitesi)*. •Doç.Dr.Yaşar Çoruhlu *(Mimar Sinan Üniversitesi)* •Prof.Dr.Zeynep DİREK *(Galatarasaray Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Çiğdem DÜRÜŞKEN *(İstanbul Üniversitesi)*. •Prof. Dr.Ahmet İNAM *(Orta Doğu Teknik Üniversitesi)*. • Prof Dr Sevgı İYİ *(Uludağ Üniversitesi)*, •Prof.Dr.Ömer Naci SOYKAN *(Mimar Sinan Üniversitesi)*. •Prof.Dr.Harun TEPE *(Hacettepe Üniversitesi)*

İNSANCIL hakemli bir dergidir. Danışma Kurulu'nun onayladığı yazılarda bu durum belirtilmiştir.

Adres: Küçükparmakkapı, İpek Sok. Zafer Han No.10 Beyoğlu-Istanbul Tel./Fax. (0212) 249 80 19 E-mail: insancildergisi@hotmail.com
www.insancildergisi.com **Aktüel Adres:** Istiklal Cad. Mustafa Katıp Çelebi Mah. Tel Sk. No.20.4 Beyoğlu - Istanbul

Yurtiçi yıllık abone bedeli: 36.000.000 TL.
Yurtiçi Ödemeler için
T.İş Bankası Parmakkapı-Beyoğlu-Istanbul Hesap No. 1042 577792
Posta Çeki: 666043

Yurtdışı yıllık abone bedeli: 70 Euro ya da 70 $
Yurtdışı Ödemeler için
T.İş Bankası Ataköy-Istanbul 1137 30100317 9305 (Euro Hesabı)

Ödemeler Berrin TAŞ adına yapılacaktır.

İÇİNDEKİLER

	İNSANCIL ŞİİR ATÖLYESİ ETKİNLİĞİ / SENNUR SEZER'in *SESİMİ ARIYORUM* ADLI ŞİİRİNİN İRDELENMESİ	1
Berrin TAŞ	KÜLTÜRDE KADIN SEMİNERLERİ AÇIŞ KONUŞMASI	5
Dilek YILMAZ	DÜŞLERİMİZ (ŞİİR)	8
İnci AYDIN-Ekber KUL	KEMAL ÖZER'in KURGU ADLI ŞİİRİNİN İRDELENMESİ	9
Johann Wolfgang GOETHE	İLKELER ve DÜŞÜNMELER	14
Sedat UMRAN	ŞAİR ve ŞİİRİ (ŞİİR)	16
H. Haluk ERDEM	KARL R. POPPER'ın TARİHSELCİLİK ve HEGEL ELEŞTİRİSİ	17
Hulki CAN	"ELEŞTİRİ" HAKKINDA ya da PERİLİ KÖŞK TÜRKİYE	20
Müslüm GÜNEY	TOHUM (ŞİİR)	22
Temel DEMİRER	TERÖR : KİMDEN? NEDEN? NASIL? (III)	23
Lütfiye AYDIN	BOŞLUĞA YAZILAN (ÖYKÜ)	30
Erol TURAN	HABERİN YOK (ŞİİR)	33
Eray VELİ	DİVAN ŞİİRİ BİR ODAYA SIĞAR MI?	34
Sati MERDAN	KARANLIKTA DANS ANNEM VE BEN (ÖYKÜ)	39
Mustafa GÖKSOY	YİNE O SEVDA (ŞİİR)	41
Cengiz GÜNDOĞDU	YILDIZ GÜNCESİ	42
Eylem HACIMURATOĞLU	ÇIKIP GELSEN (ŞİİR)	48

İnsancıl Şiir Atölyesi Etkinliği

Sennur SEZER'in *Sesimi Arıyorum* adlı şiirinin irdelenmesi

Bu ayın şiirini Ebru Çayır seçmiştir.

Sesimi Arıyorum

Bir ses arıyorum
Yeni bir şiire başlamak için
Bir doğum çığlığı gibi kaçınılmaz
Çocuğun ilk ağlayışınca güzel
Bir ses.

- Çünkü yüreklerimiz
Acılarla şişe şişe nasırlaştı-
Kızgın demirlere değen ellerimiz
Su toplayıp kabarır, nasırlaşır
Ateşe ve demire dayanır
Yüreklerimiz acıyla dövüle dövüle
Çelikleşti.
Yalnız orda, ta dipte küçük bir çekirdek
Gözyaşı gibi titriyor mavisiyle havanın.
Kız çocuklarının perçemleriyle
oğlanların afacanlığı
Kaynatıveriyor o damlayı.

Bir ses arıyorum
Yeni bir şarkı için
Çocukların ilk sözcüğü gibi umutla,
Sevinçle duyulacak bir ses,
Çünkü umutsuzluk yasaktır
Don vuran ağaç sürgün verecek.
Kaya çatlayacak, tohum yeşerecektir.
Ama susmaktan sesimi yitirdim
Nasırlaştı dilim.

Elim ateşten korkmuyor,
Ülkemin bütün kadınları gibi tırnaklarım küt
Ateşten sıcak bir tencereyi yanmadan alabilirim
Köz basarım yüreğime.
Yüreğim nasırlarıyla umudu koruyor
Bir küçük ışıltıyla baharı bekleyen
Çekirdek ateşten korkmuyor

Bir ses arıyorum
Yeni bir şiire başlamak için
Gece karardıkça yaklaşır güneş
Kar buğdayı besler
Buz göllerde balıkları korur
Ve buzda ölmez kardelenler

Bir kocayemiş gibi
Diken ucunda gelen gün
Güneşi bekliyorum
Şiiri bitirmek için

Sennur SEZER

Nursel Ural

Sennur Sezer'in *Sesimi Arıyorum* adlı şiirini irdelerken ben de kendi sesimi aradım. Yaşanmış acıları dile getirmek için. Sennur Sezer'in sesi benim, onun, diğerinin sesini dizelemişti. Bu sesi bin dokuz yüz seksen iki de aramak *"ateşten gömlek giymek"* demekti. O dönemin yasaklı bakışı iki yüz elli sözcüğün kullanımını yasaklamıştı. Yasakların bu denli yoğun olduğu zamanda insan olduğunu dile getirmek; hele de şairce, şiirle... *"gökten yıldız toplamak"* ne demekse; o dönemin aydını, sanatçısı, şairi olmak da o demekti.

Bize *Dev İstiridye* anlattı sesini arayanı. İşte biz hiç tanışmadan tanıdık, hiç görüşmeden sohbet ettik sesini arayanla. O ki anadır, çocuğunun sesini arıyor, kadındır kadının sesini arıyor, bacıdır bacılarının sesini arıyor, kardeştir kardeşlerinin sesini arıyor, işçinin çocuğudur, işçinin sesini arıyor emekçidir emekçilerin sesini arıyor, insandır insanın konuşarak anlaşacağı iki yüz elli sözcüğün susturulmasının sesini arıyor. O ki şairdir, insana, şairin sesini vermek için, şiirde sesini arıyor. O Cumhuriyet'in çocuğudur, demokrasinin sesini arıyor

Ben bu şiirde şairin sesini bulduğunu gördüm Bir doğum çığlığında; acılarla şişen yürekte, kırk ikı dizede, iki yüz elli sözcüğü kullanmadan sesini bulmuş ve bize o sesi vermiştir. Acılar, yasaklar şairin umutlarını ve sesini alamamıştır Şair eserini eksik malzemeyle işlemiştir, ama yaratısı eksiksizdir

Bu yaratı birikimin, emeğin, acının, geçmişin, geleceğe sesidir. Ateşten sıcak tencereyi, yanmadan kaldıran eller, köz basmış yüreğin bilinçli elleridir. Gece karardıkça; yaklaşan güneşin parlayacağını bilen bilinçtir. Onu karanlıkta aydınlatan, umuttur. Onu umutsuzluktan kurtaran, yarındır. Onu bu karanlıkta aydınlatan insandır, onun insanlığını hatırlatan, *"Çünkü umutsuzluk yasaktır"*; biliyor ki *"don vuran ağaç sürgün verecek, kaya çatlayacak, tohum yeşerecektir."* Çünkü. *"çekirdek ateşten korkmuyor"* Korkmayan yürek sesini arıyor ve *Dev İstridye*'nin yarattığı onlarca inci tanesi, yolculuğa çıktığında sesini arayan şairin sesi oldu. (Nalan Çelik, Gülhan Dikme, İnci Aydın...) Diğerleri sesini arayana ses katmak için *Dev İstiridye*'de inci olmayı bekliyorlar. *Dev İstiridye* de incilerini avcılardan saklayıp, okyanusa dökmek için dalgalı denizde dalgaları kıra kıra ilerliyor.

Sesini arayan şair, aradığın ses yankılandı *İnsancıl*'da.

Dev Istırıdye, Nalan Çelik'in *İnsancıl* Dergisi'nin 2004 Şubat sayısında yayımlanan Berrin Taş'a sunulan şiirdir

Burcu UPRAK

Bir şiir, henüz yazılma sürecindeyken, şairindir... Şairin şiiri değiştirme, onu yapıp bozma, değişik biçimler deneme hakkı vardır... Şirininin özünü, içeriğini de elbet şair belirler... Fakat şiir okuyucuyla buluştuğu andan itibaren, şairin olmaktan çıkar, herkesin olur... Sonsuz sayıda çağrışıma ve yoruma neden olabilecek bir kaynak gibidir... Hatta kimi zaman, şairin anlatmak istediğinin tam tersi yorumlara bile neden olabilir... İşte şiiri güzel yapan, insana okurken kesin sınırlar koymama özelliğidir...

Fakat bu noktada bir şeyi göz ardı etmemek gerekir· Şairi ve şiiri eleştirirken, şiirin yazıldığı toplumsal koşullar ve bu koşulların şairin özneline olan yansımaları, o şiirin anlatmak istediğini anlamada önemlidir... Şiirde kimi zaman anlaşımaz gibi görülebilen kelime / dizeleri imgeleştiren de bu zamansal bağlantıdır... Bu bağlantı fark edilemediğinde, şiir de var olduğu düzlemden koparılmış olur...

Sennur Sezer'in *Sesimi Arıyorum* şiirine de tüm bunları unutmadan yaklaşmak gerekir... Şiirde bir "şair" vardır... Nedir bu şairin özelliği, derdi? Bu şair 12 Eylül sonrası dönemini yaşamaktadır... Daha aydınlık günlerin şiirini yazmak istemektedir... Oysa içinde bulunduğu dönemde aydınlık tüm kelimeler yasaktır... Toplumun ilerici, öncü kesimi, aydınları teker teker içeri atılmaktadır... Herkeste bir ölüm korkusu vardır, daha doğrusu, her bir kimse diğerinin öldürülmesinden korkar... İlerici her sesin tepesine gecikmeden darbe iniverir... Amaç, "güvenliği" sağlamak, yani aydınlık yüzlü herkesi yalnızlaştırmaktır... İşte Sennur Sezer, kendini yalnız, belki de çaresiz hisseden, umutsuzluğa düşmekten korktuğu için umudun varlığını kendi kendine bile hatırlatmak zorunda kalan bu aydınlık yüzlü insanlardan biridir...

Hüküm süren, dayatılan sessizlikte bir ses arar şair... Bir yandan bu sesi bulmanın "kaçınılmaz" olduğunu bilir, fakat diğer yandan susmaktan kendi sesini bile yitirmiştir... Bir şarkı, bir şiir belki de başlangıç olacaktır sessizliğin kırılışına ve büyüyerek devam edecektir... İhtiyaç duyduğu sesi hep çocuklara dair imgelerle ifade eder... *"Bir doğum çığlığı" "çocuğun ilk ağlayışı", "çocukların ilk sözcüğü", "kız çocuklarının perçemleriyle oğlanların afacanlığı"* Çünkü çocuk temizdir, saftır, kirletilmemiştir... Şair, ne olursa olsun korumaya çabaladığı umuduna *"küçük bir çekirdek"* der... Şair belki de kalan tüm enerjisini bu çekirdeği canlı tutmaya ve büyütmeye harcamaktadır... Dayanmak zorunda oldukları zorluklar bu insanları bir yandan yıpratmış, bir yandan ise demir gibi yapmıştır... Bunu en iyi *"nasır"* imgesinde görebiliriz... Yürekleri acılarla şişe şişe nasırlaşmıştır, kızgın demirlere değen elleri su toplayıp nasırlaşmıştır... Tüm bunlar yıpranmışlığa işaret ederler... Fakat aynı zamanda yürek, dipteki o küçük çekirdeği o nasırlar sayesinde korur...

Şair, şiirin her bölümünde umuda vurgu yapmaktadır... Hatta ikinci bölümde, şiirin genelinde bu zaten çok açık olduğu halde, *"umutsuzluk yasaktır"* cümlesini kullanmıştır... Bu sloganvari cümleyi kullanmaya onu itecek bir çaresizlik içindedir şair.. Belki zaman zaman gerçekten de kendini umutsuz hissetmektedir... Fakat böyle zamanların hemen ardından kendi kendine, belki haykırırcasına umutsuzluğa kapılmamak gerektiğini söylemektedir...

Şair olumsuzlukları betimlemek için *"gece, kar, buz"* imgelerini kullanır... Bu olumsuzluklar, tıpkı yüreğindeki nasırların çekirdeği koruması gibi, örttükleri olumlu şeylerin güçlenmesini, beslenmesini sağlar... Bu şekilde herhangi olumsuz bir durumun mutlaklaştırılmasının önüne geçer ve değişimin mutlaklığına vurgu yapar...

Gecenin ardından gün, karanlığın ardından aydınlık gelecektir, hatta gelmektedir... Fakat *"diken ucunda"* gelmektedir... Değişim kolay olmayacaktır, belki daha nice nasırların oluşumuna, nice çekirdeklerin ezilişine neden olacaktır... Fakat aydınlık, *"bir doğum çığlığı gibi kaçınılmaz"*dır... Şair bunun bilincindedir ve o gün gelene dek, zaman zaman kendini çaresiz, yalnız da hissetse, içinde *"ta dipte"* koruduğu o çekirdeğin verdiği güçle şiirini yazacak, umudunu haykıracaktır...

Medet TURAN

Ülkemizde birçok insanın unatamadığı, nice olaylar ve anlar olmuştur. Özellikle 1980 dönemi, ülke bilinçli olarak "kaosa" itilmiş, bunu fırsat bilen generaller askeri darbeyi gerçekleştirmiştir. Askeri darbe, birçok insanın umudunu yok ederek, onları zifiri bir karanlığa itmiştir. Yola çıkan birçok devrimcinin var olan ülküleri bir anda suya düşmüş, kendisinden sonra gelen nesli de bu suyun içinde eritmesini bilmiştir. (Şunu söyleyebilirim ki, 1980 darbesini birebir yaşamadım. Ama benim neslim 1980 darbesinin defolu ürünüdür. Darbenin birincil ideali; kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tutan; sorumsuz bir gençlik yaratmaktı. Başardı da!)

Bu darbe, insanları uzun süre güneşe hasret bırak(acak)tı. Çünkü insana yakın her şey yasaklanmış, üzerlerine kalın bir örtü serilmişti. Kimisi bu örtü serildikten sonra evrim geçirerek karanlıkta yaşamaya uyarlandı, kimileri de aydınlığın tadını bildiği için kalın örtüyü yırtmakla, mücadelelerine anlam kazandırdılar. Sennur Sezer de bu örtüyü yırtanlardan biri.

Şair *Sesimi Arıyorum* adlı şiiriyle, yasaklı dönemin yasaksız sözcükleriyle, bize *"acılarla şişe şişe nasırlaştı / yüreklerimiz acıyla dövüle dövüle / çelikleşti"* dizeleriyle döneminden bahseder. O, *"yalnız orda, ta dipte küçük bir çekirdek / gözyaşı gibi titriyor mavsiyile havanın.// gece karardıkça yaklaşır güneş"* dizeleriyle umudu göstermeye çalışır. Yalnızca umudu değil, şiirin genelinde insani gerçekliği ve yüz metre koşularının maraton olduğunu gösterir. Madalyonun diğer yüzünü işaret etmektedir. Sennur Sezer.

Şiirin genelinde şair, acılarla nasıl yaşadığımızı, bunlara rağmen neler yapmamız gerektiğini en yalın biçimleriyle ifade eder. 80 darbesinde umudunu kaybetmekte olan insanlara *" umutsuzluk yasaktır"* diye haykırır şair. Bu slogan insanların nasıl da bir karanlığın içinde umutsuzca hareket ettiklerinin kanıtı değil midir?

Sennur Sezer bitmeyen bir şiir yazıyor. Bu şiir insanın yürüyüşüdür. İnsan her adımında yeni çelişkilerle karşı karşıyadır, bu çelişkiler, şiirde yeni dizelerle var edecektir kendini. Bazen kendi beninin içinde, beninin derinliklerine yolculuk edecek, varlığını sorgulayacak. Gördüğü manzara yüzünü güldürecek mi kimbilir? Ama biz biliyoruz ki, bu tür şiirlerle, bizler, ne kadar karanlıklara itilmiş olsak da, küçük bir ışık dahi yolumuzu aydınlatacaktır.

Ebru Çayır

Şairin sesi, yani şiiri, onun gözü, elleri, ayakları gibi olsa gerek. Onu yeni bir ses aramaya iten nedir... Bilinen sesler ve susmaktan nasırlaşmış bir dil yetmiyor şaire. Sanki acıların kanıksandığı bir noktada duruyor. Bildiği bir gerçek var, onu haykırmak istiyor. Bu dünyaya kendisinden verebileceği, elindeki en büyük gücü, olabilecek en güzel biçimde vermek istiyor. İnsanların yaşama başka türlü bakmasını, başka türlü eylemesini sağlayacak bir ses... Bu ses, yüreğin nasırları arasında korunan küçük bir çekirdekten doğacaktır. İçinde, ileride oluşacak yepyeni bir varlığı taşıyan özden...

Şair, bu ihtiyacı hissetmesiyle, yeni bir sese ihtiyacı olan herkesle bir oluyor, elleri kızgın demire değerek su toplayan halkıyla, kendilerinde çekirdeği yaşatan çocuklarla, kendi diliyle bize devinimi anlatan doğayla, elleri ateşe alışmış kadınlarla. Bunun için bu ihtiyaç onda, yaşama içgüdüsü kadar kuvvetli. Kendisi içinde arıyor bu sesi, insanlarda yeni sesler oluşturamazsa kendisi de susacak Sennur Sezer'in çırpınışı bir buluşma için... güneş doğuncaya kadar sürecek bu çırpınış.

Bu buluşmayı ben de özlüyorum. Yeni bir sese ihtiyaç duyan bir çağın çocuklarıyız hepimiz. Bu arayışa ben nasıl ses verebilirim diye düşünüyorum. Sanırım bunun birçok yolu var. Bu ihtiyacı hisseden herkes bir ses verse, bunların birleşimi aradığımız o sesin kendisi olacak belki de... ve ne güzel bir rastlantı! Şu anda saat 6.00, pencereden bakıyorum, güneş doğmak üzere...

Eylem CAN

Sesimi Arıyorum, bir arayış şiiridir. İkili bir yapısı vardır. Şair Sennur Sezer'in arayışı... işçi Sennur Sezer'in arayışı. Arayış *"Bir ses arıyorum"* dizesiyle somutlanır.

Neden bir ses arar? Sesle simgelenen nedir? İşçiler susmaktadır. Günlük dertlerinin çözümü peşindedir. Sınıf bilinci yoktur. Dünyayı değiştirip dönüştürecek gücünün farkında değildir. Kendindedir

Marksist görüşe göre kendinde sınıf, ekonomik işlevine göre tanımlanır. Aynı konum, çıkar, statüdeki insanların belli bir üretim, mülkiyet sistemi içindeki yeridir, kendinde sınıf. Ortak bir ekonomik konumla belirlenen toplumsal bir gruptur. (Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002)

Şair, sınıfının sesini arar sınıfının içinden. Sınıfını göklere çıkartmaz, yerin dibine sokmaz. Gerçekçi bakar sınıfına.

Yürekler acıdan nasırlaşmıştır. Yürekler acıyla dövüle dövüle çelikleşmiştir. Yürek nasırlaşarak dipteki çekirdeği, oğlanlarla, kız çocuklarıyla simgelenen umudu, acılara karşın korur. Eller, kızgın demiri işler. *"Ateşe ve demire dayanır."* İşçiler nasırlı elleriyle dünyayı yaratır. Demiri dönüştürüp çe

likleştiren eller, dünyayı dönüştürüp değiştirebileceklerini bilmez. Dil nasırlaşmıştır. Yaşanan acılar karşısında susmaktadır. İşçi sınıfı sesini yitirmiştir.

Karanlık bir dönemdir yaşanan. Acılı bir dönem. Kırımların... savaşların... ihanetlerin... dönekliklerin. darbelerin yaşanıldığı. Yaşanan acıların tanıklarıdır susanlar, sesini yitirenler. İşçi sınıfı bu olaylar nedeniyle mi yitirmiştir sesini? Yoksa sesini yitirdiği için mi olmuştur bu olaylar? Nasıl bulunacaktır yitik ses?

Sennur Sezer, yaşanılan günü, işçi sınıfının içinde bulunduğu durumu mutlaklaştırmaz, sınıfına seslenir. Umudu taşır, *"umutsuzluk yasaktır"* dizesiyle. Karşıtlıkları vererek umudu güçlendirir. Yaşanılan gün karanlıktır, ama *"Gece karardıkça yaklaşır güneş."* Umudu korumaya, beslemeye çağırır. Koşullara karşın. Doğadan örnek almamız gerektiğini gösterir, *"Kar buğdayı besler / Buz göllerde balıkları korur / Ve buzda ölmez kardelenler"* dizeleriyle. Buğday ol, balık ol, kardelen ol der. Koşullarla mücadeleye çağırır.

Gücünün farkında olmayan sınıf, *"Don vuran ağaç"*tır, *"kaya"*dır. Sennur Sezer, bu durumun hep böyle kalmayacağını, değişeceğini gösterir. *"Don vuran ağaç sürgün verecek / Kaya çatlayacak tohum yeşerecektir."* İşçi sınıfının dönüşümü, değişimidir anlatılan. Kendinde sınıf'tan kendisi için sınıf'a dönüşmesidir. Sınıfsal konumunu algılamasıdır. Sınıf bilincine ulaşmasıdır. İktisadi, toplumsal yapıdaki yerinin, iktisadi, toplumsal değişmedeki gerçek çıkarlarının farkına varmasıdır. Var olan ideolojinin yanılsamalı bilincini ortadan kaldıracak gücünün farkına varmasıdır. (Cevizci, a.g.e.)

Gücünün farkına varan sınıf, dünyayı değiştirebileceğini, yeni bir dünya kurabileceğini anlar. Tam bu noktada şiire kadınların girmesi anlamlıdır. *"Ülkemin tüm kadınları gibi tırnaklarım küt"* dizesiyle safını belirler şair. Kadın kavramını böler. Burjuvayla emekçi olarak. Burjuvaları dışlar, *"tırnakları küt"* emekçi kadınları saflara yerleştirir. Lenin'in sözünü anımsatır şair, *"Kadınlar olmadan gerçek kitle eylemlerinden söz edilemez."*

"Yeni bir şiire başlamak için//...// Yeni bir şarkı için" aranan ses, nasıl bir sestir? Belirsiz, herhangi bir ses değildir. *"Bir doğum çığlığı gibi kaçınılmaz / Çocuğun ilk ağlayışı gibi güzel //...// çocukların ilk sözcüğü gibi umutla, / sevinçle duyulacak..."* Sesin nitelikleridir sıralananlar. Kaçınılmaz, güzel, umutlu, sevinçli... İşçi sınıfının sesine kavuşması, mücadelesi kaçınılmazdır.

Mücadele sonunda güneşle simgelenen aydınlığa kavuşulacaktır. İnsanlığın en güzel ülküsüne. Sınıfsız, sömürüsüz, eşitlikçi bir dünyaya. Sennur Sezer *Sesimi Arıyorum* şiirini o gün bitirecektir. İşte o gün, yeni bir arayış, yeni bir şiir, yeni bir şarkı başlayacaktır.

Mustafa ÖZMEN

İnsan durmaksızın akıp gider. Değişir, değiştirir Yeni umutlara yelken açar, yeni dünyalar düşler Tarih boyunca korkmuştur iktidardakiler. insandan Sürekli setler çekilmiştir akıp giden insanın önüne Umutsuzluk... Korku... Sürgünler... Hücreler... Ama insan yılmamış, akmaya devam etmiştir.

Sennur Sezer... Yılmak bilmeyen bir insan. Coşkun akan bir ırmak. Önüne çekilen tüm setleri yerle bir eder. Silip süpürür. *Sesimi Arıyorum* şiiri de gürül gürül akan bir ırmaktır.

"Önce şiirde sevdim kavgayı" der, Rıfat Ilgaz. Kavga insanın insanı sömürmediği bir dünya için verilir. Sennur Sezer, Pir Sultan'dan Nazım Hikmet'ten devralır kavgayı. Kavga devam eder. Şiir kavgaya hazırdır. *"Bir ses arıyorum / Yeni bir şiire başlamak için.*

Sennur Sezer, kavgayı. bir doğum gibi sancılı, bir çocuğun ilk ağlayışı kadar güzel bulur Kavga da öyle değil midir. Hem sancılı hem güzel.

Kavgayı oturduğu yerden başlatmaz Sennur Sezer. Kavga yaşamın kendisidir. Bir zorunluluktur Şiir 1980 darbesinden sonra yazılmıştır. Kara bulutlar dolaşmaktadır insanın üzerinde. Bu durum şöyle anlatılır şiirde, *"Çünkü yüreklerimiz / Acılarla şişe şişe nasırlaştı / / Yüreklerimiz acıyla dövüle dövüle / Çelikleşti.* İşte insana olan inanç bu karamsar günlerde ortaya çıkar. Sennur Sezer umutsuzluğa mı kapılır. Hayır. Umudunu yitirmez. Dipte kalan bir çekirdek, bir çocuğun afacanlığı umut olur. Renk verir dünyamıza.

Bir dönem düşünün. Tüm düşler yarım kalmış. İnsan bir kez daha yenilmiş. Ayağa kalkamıyor Ama bir ırmak gürül gürül akmaya devam ediyor. Kulak verelim ırmağa, *"Çünkü umutsuzluk yasaktır."* Bu bir slogan mı. Hayır. Irmak akmaya devam ediyor. *"Don vuran ağaç sürgün verecek / Kaya çatlayacak, tohum yeşerecektir."* Doğanın diyalektiği ya da yaşamın diyalektiği, *"tohum yeşerecektir."*

Sennur Sezer'in şiirinde kadınlar edilgen değildir. Etkindir. Çalışan kadınların tırnakları küttür Tencereyi elleri yanmadan tutabilirler. Ateşten korkmazlar. Kavgayı kadınların doğurganlığına benzetir. Bu doğurganlık kavgayı da doğuracaktır.

Şiirde doğa düşlenen dünyayı anlatır. *"Kar buğdayı besler / Buz göllerde balıkları korur / Ve buzda ölmez kardelenler."* Düşlenen dünya insanın insandan sorumlu olduğu bir dünyadır

KÜLTÜRDE KADIN SEMİNERLERİ AÇIŞ KONUŞMASI*

Berrin TAŞ

Sorular sormak istiyorum bugün. Hem size hem kendime. Öyle ya neden kültürde kadın seminerleri düzenliyorum. Nedir derdim. Bu seminerlerden ne bekliyorum. Sorular sormak ve yanıtları aramak için bir yerlerden konuşmaya başlamalı.

Günümüzde kadın çiçekler arasında şarkılar söyleyerek yaşayabilseydi eğer bu seminerlere gerek kalmayacaktı. Aşkını yaşarken baskılarla karşılaşmasaydı, en insani duyguları göreneklerin etkisiyle suç diye algılanmasaydı hem insanlığını, hem kadınlığını korkularla, endişelerle karartmasaydı bu dünya, bugün bu seminerler dizisine gerek kalmayacaktı. Yaşadığımız bu köhnemiş dünya, kadından insanlığını unutmasını istiyor. Unutmasını ve bir daha hiç anımsamamasını.

İnsanlığını unutmak ne demek. İnsanlığını unutmak, köhnemiş bu koca dünyanın kanıksanmış değerlerini tek doğru belleyerek yaşamaktır. Bu değerlerin savunulması kadının ikinci sınıf olarak yaşamasının zeminini hazırlar. Hem aile içinde, hem de toplumsal yapı içinde kadına biçilmiş roller var. Kadın da alışmıştır, kendini bu rollerle sınırlamaya. Bu roller bir sınıf kimliği olarak kadının kişiliğine yapışmıştır. Kadının kişiliği bir aidiyeti temsil eden kimliğinin altında kalmıştır. Birinin annesi, birinin kızı, birinin eşidir. Burdaki konuma uygun beklentileri karşılamak zorundadır kadın. Birinin annesi, birinin kızı ya da eşi olmanın gerektirdiği davranışları göstermelidir. Giysilerinin seçiminden, konuk ağırlayışından, kimlerle arkadaş olduğuna uzanan belirlenmiş davranış normlarına uyması beklenir. Bu davranış normlarının kadının kişiliğiyle uyuşup uyuşmamasının hiçbir önemi yoktur.

Zaten kadından beklenen kişiliğini geliştirmesi değildir. Toplumun çizdiği rolü kabullenmesi beklenir ondan. Gazetelerde kadının başarıları diye sunulanlara bakarsanız, burdaki başarıların en fazlası toplumsal bir statüye bağımlıdır. Herhangi bir kurumun müdürü ya da yöneticisi olmak kadının başarıları olarak övülürse de ben bu tür başarıların kadınlıkla, kadının sorunlarıyla ilgili olduğunu düşünmüyorum. Ekonomik bağımsızlığı kazanmakla ve birtakım köşelerde kendine bir yer kapmakla belirlenen bu başarı, erkeklerin boy gösterdiği alanlarda kadının da görev alabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Ancak bu önem kadının toplumsal yaşayışında bir değişikliğe yol açmaz. Aile içindeki aidiyetlerin yerine, statü kazanılan alanlardaki aidiyetler gelir. Aidiyetler zamanla kadının kişiliğinin yerine geçer. Kadın artık binlerce yıl ötede kaybettiği statünün yerine toplumsal konumundaki değişimlerden oluşan var olma seçenekleri aramaya koyulmuştur. Ailede ya da toplumsal yaşayışta fark etmez kadın kendisinden beklenilenleri karşılamak zorundadır. Eğer bu zorunluluğu hissetmezse zaten bedel ödetilir. Toplumumuza şöyle bir bakalım. Her gün töre cinayetleri işleniyor. Küçücük kızlar ailelerinin istemediği birini sevdiğinde, kadınlar dayak yediği kocasından ayrılmayı istediğinde kolaylıkla cinayete kurban gidebiliyorlar. Boşanmak da sorunu çözmüyor çoğu kez. Boşanılan kadını kendi mülkiyetinde sayan erkek, kadının yaşamını istediği gibi kurmasına izin vermiyor. Peşinde dolaşarak, huzursuzluk çıkararak, rezaletlere yol açarak terör estiriyor. Çoğu kez bu gerilimin ardından da cinayetle sonuçlanan trajik yaşam öyküleri ortaya çıkıyor. *Radikal*'de, Mine Kırıkkanat'ın bir yazısında okudum, yapılan bir araştırmaya göre her 2000 cinayetin 1999'unu erkekler işliyor. Kadının cinayet işleme oranı 2000'de 1. Bu rakamlar bile erkeğin nasıl da terörle iç içe yaşadığını duyuruyor.

Hâlâ kadının berdel yöntemiyle evlendirildiği başlık parasıyla evlendirildiği yörelerimiz var. Gecekondu mahallelerinde ve köylerde kızların okula gidebilmesi sorun olabiliyor. Buna karşın gecekondu mahallelerinde ve köylerde evin geçimini karşılamak ağırlıklı olarak kadının omuzlarında. Ekonomik durum elvermediğinde kadının ezilmişliği katlanarak artıyor. Kadınlar, hatta küçücük çocuklar tecavüze uğruyor. Hem aile içinde, hem de toplumun bilincinde kadın bedeni, erkeğin mülkiyetinde bir zevk nesnesi, bir aşağılama aracı.

Siyaset ortamına baktığımızda da erkek siya-

setçiler aracılığıyla kadının aşağılandığını görürüz. Kadının özgürlüğünü koruma görüntüsü altında türban savunusu yapılır. Üstelik bu savunuşu kadınlar da onaylarlar. Erkeğin kadını eve kapatma isteğinin dışavurumu olan türban savunması *"zulüm bu"* diyerek formüle edilir. Erkeğin bilinciyle hareket etmeyi alışkanlık haline getiren kadın, kendini yok etmesi için bilmeden erkeğe destek verir. Sanayi bakanı Ali Coşkun gazetelerdeki ilanlarda yer alan çıplak kadın bedenini "porno" yerine koyuyor... neymiş efendim kadın kutsalmış, bu biçimde istismar edilmemesi gerekirmiş, bu bizim adetimize, örfümüze yakışmazmış. Bakanın bu sözlerine birçokkadın örgütünden destek gelmesi, kadınların mücadele stratejilerini doğru belirlemediğini gösterir. Zaten insanlığın en eski dönemlerinden beri kadın kutsallık adı altında yüceltilmeyle, yerden yere vurulma arasında insana benzemeyen bir acayip yaratık olarak değerlendirilmiş. "Kutsal" yüceltmesinin kadın örgütlerini kandırmaması gerekirdi. Kutsallık tanımı kadının insan oluşunu saklayan sahte bir yüceltmedir. Kadının cinsel ve ticari bir meta olarak kullanılışıyla, kadının estetik görünümünden yine kadınların kullanacağı bir krem tanıtımında yararlanılması birbirinden farklı değerlendirilebilecek durumlardır. Hiç kimse bakana töre cinayetleriyle neden ilgilenmediğini sormuyor. Zorla evlendirilen kızlar, bekaret kontrolleri, tecavüz olgusu, yaşanmış gerçek öyküler olduğu için bakanın ilgi alanına girmiyor. O kadının dişi görümünün erkeği nasıl etkileyebileceğiyle ilgili. Aslına bakarsanız zaten bu sorun bir erkek bakanın sorunu değil. Kadın bakanlarsa erkeklerin egemenliğindeki mecliste, onların kurallarıyla mücadele ettikleri için hemcinslerine katkıları yok. Dolayısıyla insan türüne de bir katkıları olmuyor. Anımsarsanız bir dönem meclise gelen bir kadın gazetecinin ayaklarının çorapsız oluşuyla ilgilenilmiş, gürültü koparılmıştı. Dönemin etkili kadın siyasetçileri seslerini bile çıkarmamıştı.

Edebiyat ortamına şöyle bir bakalım. Hemen aklıma geliveren örneklerden biri İsmet Özel. (1) İslami çevreyle ilişkisini koparan şair *"kadın erkeğin kölesi olmalı"* diyor. Kendisi sevdiği kızla evlenemedi diye hıncı varmış. Tercih edilmediği için hınç duyuyormuş. Soruyorlar ona *"peki köleniz olmasını istediğiniz kadının siz de kölesi olacak mısınız."* Hayır, çünkü bir ilişkide iki köle olmaz, diyor. Beni asıl şaşırtan bu cahil egemenliğin apaçık hiç sakınımsız dışavurulması. Bu apaçık dışavurum, erkeğin bu cesareti, aynı zamanda kadının kendini henüz bir varlık olarak duyuramamış olmasının bir göstergesidir. İnsansız şairin hiçbir çekincesi yok. Çekincesiz şairlerden biri de, Küçük İskender. Şiirlerinde tecavüzü estetize eden Küçük İskender de görüşlerini dillendirirken hiç sakınmıyor. Güven içinde. Bu egemen erkek yapı onu onaylıyor nasılsa. Edebiyat ortamında egemen erkek bilincinin kadını nasıl aşağıladığına defalarca tanık oldum. Güzel güzel sohbet edilirken kendini bilmez bir erkek şair birdenbire şöyle söyleyebiliyor. *"Kadından şair olmaz, kadının kendisi bir şiirdir zaten."* Binlerce yılın yinelenen bu bayatlamış düşüncelerini işittiğimde midem bulanıyor. Bu sözcükleri söyleyen tüm insani yanlarını yitiriyor karşımda. Yüzünde kadını hırpalamaktan zevk alan iğrenç bir gülümsemeyle konuşan bu tür adamları değersiz buluyorum. Sık sık karşılaştığım bu durum kadınların dayanışma içinde yaşamadıklarını gösteren bir sonuç aslında. Bu yerleşik bilinç, insan sesiyle konuşmuyor, hırlıyor.

İslam'daki kadına bakalım. İslam düşüncesini kısaca formüle edersem, tepede Tanrı vardır. Piramit biçiminde düşünelim. Tanrı'yla iletişimi sağlayan piramitin biraz altındaki, erkektir. Kadın ise en alttadır, erkeğin istemlerini yerine getirdiğinde, erkeğin aracılığıyla Tanrı'ya ulaşacaktır. Burdan yola çıkarak türban fikrinin kadına nasıl kabul ettirildiği anlaşılır Emine Erdoğan söylüyor. Ağabeyi ona örtünmesi gerektiğini söylediği zaman intihar etmeyi bile düşünmüş. Böyle karışık duygular içindeyken Şule Yüksel Şenler'le tanışmış. İslami çevre yazarlarından Şule hanım da onu örtünme konusunda ikna etmiş. Şule hanımın örtünme öyküsü ise bir yılbaşı balosunda ağabeyinden yediği tokatla başlıyor. Tüm bunlar türbanın özgürlük değil, tam tersine çaresizliğin formüle edilişi olduğunu gösterir. Ağabeylerle, babalarla, kocalarla uğraşmanın güçlüklerini, baskıyı. Bir dönem gündemimizi mutfakhlarıyla erkeğin gereksinimlerinin karşılandığı haberlerle dolduran gazeteleri anımsayın. Erkeğin canı bir başkasını çektiğinde *"boş ol"* diyerek yeni bir genç kızla yatma hakkını elde ettiği bu uygulama insansız bir dünyanın somut anlatımıdır. İslamcı feminist kadın Konca Kuriş'in katledilmesini anımsayın. Hizbullah'ın mezar evlerini de unutmayın. Bugün unutturulmaya çalışılan yobazlıklar uykuya yatmış durumda. Yine de dikkatli bir göz ufak ipuçlarından aslında hiçbir şeyin değişmediğini görebilir. Daha geçtiğimiz günlerde TRT'den 13 kadın görevden alınıp yerine erkekler atandı. Bu durum kadınların evlere gönderilmeye çalışılmasının ufak bir örneğidir.

Erkeklerin yazdığı tarihte kadına yer yok. Felsefe tarihine bakıldığında bu durum örnekleriyle görülebilir. İnsanlığın mücadele süreçlerinde kadınlar da yer aldıkları halde onların çabaları görmezden gelinmiş, başarıları küçümsenmiş. Pythagoras'ın felfesinin oluşumunda kadınların da payı var. O do

nem bilgi, topluluğun ortak üretimi sayılıyordu. Pythagorasçı bilginin bugüne taşınmasında kadınların rolü büyük.

Aspasia, Antikçağ Atina'sında hem konuşma sanatında, hem de felsefede bilgili, özgür ruhlu bir kadın. Ama bu, Aspasia'nın fahişe suçlamalarıyla karşılaşmısını önleyemedi. Atina'da ilk kez zamanın etkili erkeklerinin, sonraları bu kişilerin eşlerinin de devam ettiği bir salonu vardı, konukları arasında Sokrates'in de olduğu söyleniyor. Sokrates'in bugün "sokratik yöntem" olarak bilinen doğurtma yöntemini Aspasia'dan öğrendiğini söylemezler, görmezden gelirler.

Yobazlar eliyle öldürülen İskenderiyeli Hypatia da erkek toplumların bilgili kadınlara katlanamadığını gösteren güzel bir örnektir. Hypatia'nın katledilmesi Roma İmparatorluğu'nun hıristiyanlaşmasının işaretini veriyordu. Dinlerle kadınlar arasındaki ilişkinin insani olmadığını görüyoruz. Konca Kuriş'in katledilmesiyle, Hypatia'nın katli arasında hiçbir fark yok. Biri İslam'ın, öteki hıristiyanlığın laneti. Lanet görevini uyguluyor.

Ortaçağ'ın mistik kadınlarıysa bilgiyi seçtikleri için cinselliklerinden özveride bulunmak durumunda kalmışlardı. Bilgi, evli kadınlara uygun görülmüyordu. Bilgilenmek için manastıra çekilmek gerekiyordu. Bu tablonun dışına yalnızca babasınca yetiştirilmiş kadınlar ya da evlendikleri kocanın gelişimine katkıda bulunduğu kadınlar çıkabilirdi. Yani kadının yaşadığı çağa katılabilmesi, anlayışlı erkeklerin varlığıyla belirginleşen rastlantılara bağlıydı. Kadın hep seçim yapmak durumundaydı. Kadınlığını yaşamakla bilgi arasında, çocuk doğurmakla bilgi arasında, aşık olmakla bilgi arasında seçim yapmak durumunda kalan kadın yaşamı bütünüyle kucaklamak hakkından yoksundu. Bu, günümüzde de geçerli bir durumdur. Toplumda yasal zeminde yaşayan erkeğin desteği olmadan kadının binlerce köhnemiş yılın gerisinden varlığını duyurabilmesi olanaksız değilse de büyük bedeller ödemeyi gerektiren bir durumdur. Hele bizimki gibi erkek egemenliğinin belirginleştiği toplumlarda kadına anlayışla yaklaşan erkek kolay bulunmaz.

Sorunlardan söz etmek kolay da peki bizler bu sorunlardan nasıl kurtulacağız. Sorunlarımızı çözmek için bulacağımız formüller bizi çıkmaz sokaklarda sıkıştırmadan insanlığımızın sevincini duyarak yaşayabilecek miyiz. Eşitlik söylemi tek başına yeterli olamıyor. Buna karşın kimi sol çevrelerde benimsenen kadın-erkek elele birlikte mücadele sloganı da kadının toplum içinde özne olabilmesinin koşullarını hazırlayamıyor. Hem eşitlik söylemi, hem yaşadığımız bu köhne dünyayı değiştirme söylemi kadının konumunda bir değişikliğe yol açmıyor. Ben hangi erkekle eşit olmayı isteyebilirim Töre diye, aşk diye, evlilik diye, kızkardeşin namusu diye cinayet işleyen erkekle mi eşitlik talep edeceğim. Hem kim bana eşitlik verebilir.Kendi mücaledemden çıkmamış eşitlik söylemi ne kazandırır bana.

Ayşe Kadıoğlu'nun (2) bir yazısıyla karşılaştım Eşitlik ve farklılık söylemleri bugün hâlâ gündemde diyor ve Mary Wollstonecraff'tan söz ediyordu. Kadıoğlu'nun yazısı düşündüklerimi temellendirmemde bana açılım getirdi. O halde eşitlik ve farklılık söylemlerinin toplumdaki kavranış biçimlerine şöyle bir bakalım.

Eşitlik toplum içinde karşılığını aynılaşma temelinde buluyor. Aynılaşma cinsel farklılıkların önemsenmediği bir eşitlik kavrayışının sonucunda oluşuyor. Bu fikre kendini tümüyle kaptıran kadınlar fiziksel anlamda erkeklerin yaptığı kimi işleri kendilerinin de yapabileceğini ispatlamaya çalışıyorlar. Bu durumda kadınlık aşılması ve erkekle yarıştırılması gereken bir durum olarak algılanıyor. Eşitlik söylemine kendini fazlaca kaptıran kadınlar, kadınsı kadınları küçümsüyorlar. Ayşe Kadıoğlu, Wollstonecraff'tan yola çıkarak kadınların onları dışlayarak oluşturulmuş vatandaşlık konumuna erkeklerle eşit koşullarda dahil olmayı istediklerini söylüyor. Kısaca eşitlik kavramının temelini vatandaşlık kavramına dayandırıyor. Kimi indirgemeci bakışlara göre de kadın ve erkeğin eşit ya da farklı olup olmadıkları tartışılıyor. Bazen eşitlikçiler, bazen farklılığı savunanlar kazanıyor bu tartışmalarda.

Eşitlik söylemi kadını, kadınlığını reddetmeye götürüyor. Kadınlıklarını reddederek erkekle eşit olabilecekleri fikrine saplanmışlardır. Çünkü erkeksi vatandaşlık, farklılığı eksiklik olarak algılıyor. Fakat bu kez de kadınlar için eşitlik, evrensel erkek kurum ve değerlerini daha başından kabullenme anlamını taşıyor. Nerden bakılırsa bakılsın, tek başına eşitlik söylemi kadını köşeye sıkıştıran bir ön kabulü gerektiriyor. Aynılaşma eğilimi kadını kendi kişiliğinin dışına sürüklüyor, kadın kimliği ezilmişliğinin simgesi olarak tüm yaşamını kaplıyor.

Feminist literatürde Wollstonecraff ikilemi olarak dile getirilen duruma göre kadınlar, erkeklerle hem eşit,hem de farklı oluşlarının teslim edilmesini istiyorlar. Ben kadının bu istemini bir ikilem olarak değerlendirmiyorum. Bu bir zorunluluk. Kadın hem kişiliğiyle, hem de cinsiyetiyle farklılıklarının kabul edildiği insani bir dünyada yaşamayı istemek zorundadır. Değil mi ki bu koca dünya erkeklerin ağırlıklı olarak kendini duyurduğu yöntemlerle yönetilmektedir. Kadının farklılıklarının onaylanmasını istemeye hakkı vardır. Farklılıkları, cinsiyetinden kaynaklanan kimi sorunlarla açabilirim. Kadın hem

DÜŞLERİMİZ

Önder Babat'a

Bir kurşun,
Durdursa da yüreğinin saatini,
Kaçıp gitse de ellerinden zaman,
Ölüm her şeyin duyusunu yitirse de
bedeninde,
Sen düşlerimiz kadar diri;
Düşlerimiz kadar genç kalacaksın,
belleğimizde.
Ak düşmeyecek saçlarına
-Yalın ve çocuksu baktığın-
Duvarlarımızdaki fotoğrafında.

Aydınlık tarihimizin yol aldığı
Sokaklarımızdasın sen.
Yarına yürüyen
Sloganlarımızın yazıldığı,
Kurşun saplanmış
Fabrika duvarlarında.
Geleceğin haritasını çizdiğimiz
O güzel şarkılarda,
İnsanları birleştirmek için söylediğimiz
şarkılarda,
Yolları birleştirmek için söylediğimiz
şarkılarda.

Evrenin uyumunu aradık bu yollarda.
Gün geldi,
Azala azala yürüdük.
Gün geldi,
Çoğala çoğala yürüdük.
Hep yürüdük
Ölülerimizle yaralandık,
Acılarımızla yaralandık.
Ama sen de biliyorsun ki,
Düşlerimiz
En iyi merhemiydi
Yaralarımızın
Ve ölülerimiz
Düşlerimizin göğünün altında uyuyor.
Onların yanı, senin yerin.

Dilek YILMAZ

çocuk doğurmayı istediği, hem de anne olduğu için yaşamın birçok alanından uzakta kalmamayı ister. İstemelidir. Çalıştığı işyerinde aynı işi yaptığı halde erkeklerle aynı maaşı alamıyorsa bu kadının doğurganlığının sorun olarak algılanması demektir. Demek ki kadının cinsiyeti hesaba katılmıyor. Bu durumda "cinsiyet ayrımcılığına son" sloganları gerçekçi bir yaklaşım değil. Cinsiyet farklılığı göz önüne alınmadan kadının erkeklerar enasında mücadele vermesi bekleniyor. Çoğu kadın bu koşullar içinde yaşamını sürdürmek zorunda kalıyor. Zira kadınlar arasında dayanışma oluşabilmiş değil. Tabii buna bağlı olarak örgütlenemiyor kadın.

Kısaca ben kadının vatandaşlık temelinde değil. vatandaşlığı da içeren insan kavramı temelinde bir eşitlik anlayışıyla yaşamak istemesi gerektiğini düşünüyorum. Kadının cinsiyetinden kaynaklanan sorunlar insan kavramının içeriğinde yer alan sorunlar olarak benimsenmelidir.

Konfüçyüs'ün dediği gibi. "iyi insanlar benzeşirler, ama farklıdırlar." Kadın ve erkeğin toplumsal ilişkilerinin niteliği onların nasıl bir dünyada yaşadıklarının ipuçlarını verir. Sorgulanması gereken kadının ve erkeğin birbiriyle ilişkilerinin neliğidir. İşte bu nedenle kadın, insanın tarihi süreçlerindeki yerini öğrenmek zorundadır. Bugünkü durumumuzu anlamak, ancak geçmişi bilmekle olanaklıdır. Kadının toplum içindeki onurlu yaşayışı için gereken teorik temel ancak bu yolla oluşturulabilir

İnsanlığının sevincini duyarak yaşamak. onurlu bir başkaldırının ayak seslerinde saklıdır.

Yararlanılan Kaynaklar
1. Hürriyet Gazetesi, 17 Eylül 2003. *Kadın, Erkeğin Kölesi Olmalıdır* başlıklı yazı.
2. Radikal Gazetesi, 7 Mart 2004. Ayşe Kadıoğlu'nun *Hem Eşit, Hem Farklı* başlıklı yazısı
* 21 Mart 2004, İnsancıl Atölyesi'nde başlayan *Kültürde Kadın* programının açış konuşması
berrintas@hotmail.com

KEMAL ÖZER'in KURGU ADLI ŞİİRİNİN İRDELENMESİ

İnci AYDIN - Ekber KUL

Insancıl Dergisi'nin Şubat 2004 sayısında Kemal Özer'in, *Kurgu* adlı şiiri irdelendi. Böyle bir çalışmanın başlaması, şiirde bir tartışma yarattığı için yararlıdır. Bunun sürmesini diliyoruz. Aynı şiiri, biz de irdeledik. Bu tartışmaya katılmak istedik. İrdeleme, şu alt başlıklar altında yapılacaktır:

1. Dil
2. Ritim
3. Nedensellik
4. Çatışkı
5. İmge
6. Kurgu
7 Örge- İtki

Dil

Şiir, ikinci tekil kişiyle(sen'le) yazılmıştır. İki bölümden oluşmaktadır. Bütününe bakılacak olursa, şiirde ağırlıklı olarak eylem cümleleri kullanılmıştır. Şiirde eylem cümleleri kullanılmasının önemi nedir peki?

Eylem cümleleri, şiirde devingenliği sağlar. İsim ve sıfatların bol kullanıldığı cümlelerde şair gözümüzün önünde bir tablo canlandırır. "Eylem" ağırlıklı bir anlatımda bu söz konusu değildir. Buna şiirden örnek verelim.

tohum at,... havalandır,... vur, ...gözle, ...çevir, ...harca,...gir, ...akıt, yenile, ...değiştir, ...söz geçiremeyeceksin, ...öğrenecekler, ...alt üst edecekler, ...öğütecekler, ...olacak.

Şiirin birinci bölümünde, yüklemler emir kipinde çekimlenmiştir. Bununla olagelen bir etkinlik anlatılır.

Şiirin ikinci bölümü olarak nitelendireceğimiz, ikinci kıtada eylemler gelecek zaman ekiyle çekimlenmiştir. Eylemlerin aldıkları zaman eklerinden, şairin anlatmak istediği şeyi iki farklı zamana böldüğü anlamı çıkabilir.

Sözgelimi, ilk bölümde, biri *"emek harcar, tohum atar."* Bu, o anki durumun anlatımıdır. Ancak, ikinci bölümde şair, olagelen durumu bırakarak geleceğe yönelir. Gelecekte eller, *"öğrenecekler, alt üst edecekler"*dir.

Dizeler uzun gözükmesine karşın öyle değildir. Virgülle bölündüklerinden kısadırlar. Dizelerin anlamı nettir. Dil açıktır.

Ritim

Şiir şöyle başlar: *"Sen istediğin kadar...*

İlk dört dizede, ikinci tekil kişinin yaptıkları anlatılır. *"Sen..."* emek harcar, didinir, uğraşır, alın terini akıtır. Buna karşın birileri bu harcanan emeği talan eder.

"Sen" öznel bir çabadır Bu çabanın karşısına *"bir el"* çıkar. Bu el, başta belirsizdir Bu tamlamanın girmesiyle birlikte, şiirde bir yineleme başlar Şair, bundan sonraki dizelerde *"yine"* sözcüğünü kullanarak süreklilik anlamı sağlar

"Sen istediğin kadar" ile başlayan yineleme, ilk dört dizeden sonra başka bir yinelemeye bırakır yerini. İkinci yineleme *"yine"* sözcüğüyle yapılır İlk kıtada yinelenen bu sözcüklerle sözcük grupları iki şey çıkarır karşımıza. Birincisi, "ikinci tekil kişi, *"sen"* ya da köylü istediği kadar çalışsın çabalasın emeğinin karşılığını alamamaktadır Emeğinin karşılığını alamamasının nedenleri kendisinin dışında dır. Kendisinin dışındaki bu güçleri, *"bir el"* olarak niteler şair. Bu el, köylünün çalışması karşısında elde edeceği gelirin emeğinin karşılığının üstüne çöreklenir. Bu yıllardır olan bir şeydir Bunu yazarın *"yine"* sözcüğünü yinelemesinden anlıyoruz. Şair bu sözcükleri yineleyerek şiirde bir ritim oluşturmuştur.

Bu bir kısır döngüdür Köylü de buna alışmıştır Daha çok çalışmakla köylünün durumu düzelmemektedir Ancak köylü henüz bu durumun bilincinde değildir. O nedenle geçim sıkıntısının nedenini kendisinde arar. Az çalıştığını düşünür. *"Kendisinde"*dir bu köylü. Kendisini aşamamıştır.Kendisi dışında işleyen çarkın bilincinde değildir. Kendisini ezen çarka dişli olmuştur. Yıllar böyle geçer

Bu nedenle daha çok çalışarak gelirini arttıracağını, yoksulluktan kurtulacağını sanır O, ne kadar çalışırsa çalışsın daha önce olduğu gibi *"bir el"* onun emeğini sömürecektir. Bu sömürüden geriye emekçiye karnını doyuracak kadar şey kalır

İlk iki dizede ritim iki şeyle saptanır:

"Sen istediğin kadar": Bu, bize olagelen bir durumu vurgular.

Emir kipinde vurgulanmış yüklemler: Burada *"at"*, *"havalandır"*, *"gözle"* *"çevir"* emir kipleri emekçinin eylemlerini bildirir.

Üçüncü ve dördüncü dizede şöyle sürer: *"vur", "harca" "gir" "akıt", "yenile", "değiştir"* Yedinci dizede *"ol"* sekizinci dizede *"de ki"* dokuzuncu dizede "söyle" ile " söz geçiremeyeceksin" sözcükleriyle ritim sürer.

Beşinci ve altıncı dizede şair farklı bir ritme başvurur. Gerçi bu da yüklemle yapılır. *"alsın", "bölsün", "kalsın"* Beşinci ve altıncı dizelerdeki ritim değişikliği şiirini tekdüzeliğini önler. Bu tıpkı, bir klasik müzik parçasındaki dalgalanma gibidir. Şair. burada bir çıkış yapar. Emekçiye sömürüyü gösterir. Şiir bir sıçrama yapar burada.

Sonra, dalganın çukur bölümüne iner şair. Emekçi kuyunun dibindedir. Karanlık içindedir. Bu iniş, bize çıkışı haber verir. Emekçi dibe vurmuştur. Bir çıkış, bir sıçrama kaçınılmazdır.

Bu çıkış bize bilinç sıçramasıyla gösterilir. Ritimde yansıması şöyledir. Onuncu dizede *"öğrenecekler"*, on birinci dizede *"edecekler"*, on ikinci dizede *"öğütecekler"*

Birinci kıtadan ikinci kıtaya geçiş iki ritim öğesiyle sağlanır

"sen istediğin kadar"

"söz geçiremeyeceksin"

Son dize ise başlı başına bir kıtadır. Geleceği ön görür. Burada artık ritim yoktur. Süregelen şeyin yıkımı, sömürünün bitişi vardır. Son kıta önceki iki kıtanın bireşimidir. İlk kıta sav, ikincisi karşı savdır. Bilinçsizlikten bilince, edilgenlikten etkinliğe, kanıksamadan sorgulamaya geçiş vardır.

Emekçi şöyle bakar: *"Bu yıl olmadı, ne yapak, belki gelecek yıla."* Emekçinin bu bakışında biraz umut, çokça kanıksama vardır. Yılları birbirine bağlayan bu bakış emekçinin yaşamındaki bilinçsizlikle iç içe geçmiş umudun ritmini verir.

Nedensellik

Nedensellik nedir? Şiirde bir "neden" bir de "sonuç" olması nedensellik midir? Nedensellik bu ise, burjuva şiirinde bir "neden" bir de "sonuç" var!..O halde Kemal Özer'in *Kurgu* adlı şiirinin nedensellik alt başlığı altında incelenmesinin gereği nedir? Ya da nedensellik burjuva şiirinde başka, gerçekçi şiirde başka bir kavram mıdır? İki ayrı kavram içeriğini kabul etmek, iki ayrı başlığı da zorunlu kılmaz mı? Gerçekçi şiirde nedensellik... Burjuva şiirinde nedensellik...

Bütün bu sorular arasında kavram karmaşasına düşmemek için Ahmet Cevizci'nin *Felsefe Sözlüğü*'nü açtık... Baktık!.. Nedensellik şöyle tanımlanır: *"Neden olarak tanımlanan olay, fenomen, süreç ya da olgudan sonucunun zorunlulukla çıkması durumu"* Burjuva şiirinde "sonuç" "neden"den zorunlu olarak çıkmıyor. Demek ki, burjuva şiirinde nedensellikten söz edilemez!.. Çünkü burjuva şairi , yazarı nedeni göremez, ya da görmezlikten gelir O, nedeni ortaya çıkarmak için uğraşmaz. Oluşturduğu yanılsamalı dünyada "neden" uydurur Onun şiirinde bir "neden" bir de "sonuç" olması budur Yani uydurulmuş nedensellik...

İnsanların, yoksulluğa mahkum edilmesine karşın kanaatkâr olmaları, adaletsizliğin kaynağını algılayamamaları bu uydurulmuş nedensellikle doğrudan doğruya ilintilidir.

Kemal Özer'in *Kurgu* adlı şiirinde nedensellik bu uydurulmuş nedenselliği açığa çıkarır. Açığa çıkarır diyoruz. Çünkü, Kemal Özer'in şiirinde insan ilişkileri toplumsal yapının somut, belirleyici yanlarından koparılmaz. Kendi hareketi ve gelişimi içinde çözümlenir.

Şiirde, insanın sınıflı toplumdaki nesnel durumu ortaya konulur. Bu insan, zorlu bir yaşam mücadelesi vermektedir. Ancak bütün çabalarına karşın açtır!.. Yoksuldur!.. *"Sen istediğin kadar tohum at, sürüp havalandır toprağı/ sen istediğin kadar yağmur gözle, yolunu çevir suların/ Kazma vur, emek harca, dişe diş mücadeleye gir, ter akıt..."* Şair, insana böyle seslenir. Çünkü, sınıflı toplumda insan ilişkileri sömürü üzerine kuruludur. Bütün çabasına karşın *"yine elinden alır bir el, yine böler çoluk çocuğun payını"*

Şair, uydurulmuş nedenselliği açığa çıkarır dedik. Peki. bu nasıl olur? İnsan, *"taş bağlanmış da dibine atılmış gibidir bir kuyunun..."* Karanlık içindedir. Bir yanılsama içinde ömrünü tüketir. Çıkış yolunu şöyle görür: *"Bu yıl olmadı, ne yapak belki gelecek yıla..."* Çünkü, uydurulmuş nedensellik gerçekliğin üstünü örter. İnsanın yoksulluğunu onun kaderiymiş gibi gösterir. İnsan da bu yanılsama içinde *"kader"* der! Şöyle: Suya bir değnek sokulunca değnek kırıkmış gibi görünür; ben de onu kırık bir değnek olarak görürüm.

Benim algım doğrudur. Değnek kırık gözükür Ama gerçeklik böyle midir?Bunu anlamak için değneği sudan çıkarırım. Değneğin kırık olmadığını görürüm. Bu durumda benim algımla gerçeklik birbiriyle çelişmiştir. Ama ikisi de doğrudur. Birinci durumda algım, ikincisinde gerçeklik.

Peki. bunu nasıl yorumlamalı? Ben sadece. algı düzeyinde kalırsam, nesnelliği çarpık görürüm. Yanılırım. Sapasağlam değneğe kırık derim.

İşte burjuva şair ile gerçekçi şair burada ayrılır Burjuva şair, birinci durumla yetinir. Algıda kalır Onun algısı doğrudur, ama bu durum öznelde kalmaktır.

Gerçekçi şair de değneğin kırık olduğunu görür. Ama bununla yetinmez. Onu sudan çıkarır İnceler. Böylece bize değneğin iki durumunu açıklar

Nesnellik gerçekçi şairin öznelinden geçerek bize ulaşır.

Kemal Özer, şiirin birinci bölümüyle yetinseydi sadece durumu saptamış olacaktı. Algıda kalacaktı.

Şiirin ikinci bölümünde sömürülen insanın *"Kader"* yanılgısından kurtulması, değneği sudan çıkarıp değneğe bakmasıyla olanaklı duruma getirilir. Böylece, insan değneğin gerçekte kırık olmadığının, kırılmış gibi göründüğünün farkına varır. Bu farkına varış kendiliğinden değil, insanın kendi emeğinin gücünün farkına varışı ile olur.

Şiirde nedensellik, neden ve sonuç arasındaki ilişkinin tekrarı değildir. Sonuçlar başka sonuçların nedeni olur. Sonucun nedene dönüşme diyalektiğini görürüz. *"İnsanın emeğinin gücünün farkına varışı"* neden, *"Bilinçlenme"* sonuç. Sonuç, bir ilerleme içinde neden olur. *"Bilinçlenme"* neden. *"İnsani bir dünya için mücadele"* sonuç. Böylece şiirde neden ve sonuç bir olay bütünlüğü içinde birbirini tamamlayarak insani bir dünyada yaşama olanağını gerçeklik haline getirir.

Şiirde toprakla ilgili kullanılan sözcüklerin sayısı, her ne kadar ilk bakışta bize, bu şiirde köylülerin anlatıldığı izlenimini verir. Ama bu eksik bir bakıştır. Köylü bir simgedir. Emekçi sınıfları anlatır. Şairin *"sen"* diye seslendiği, egemen güçlerin sömürdüğü ezilenlerdir.

Şiirin birinci bölümünde emekçi, *"kendinde"*dir. Yani bilinçsizdir. Yoksulluğunun nedenini kendisi dışında aramaz. Bu nedenle aç kalmamak için daha çok, daha çok çalışır. Umudunu da yitirmez. Egemen sınıf, işçi sınıfının *"kendinde"* kalmasını ister. Bu sınıfın umudunu yitirmesi, üretimin düşmesine neden olacaktır. Bu da egemenlerin ceplerine girecek paranın miktarının azalmasına... Şiirde anlatılan emekçi de böyledir. Umudunu yitirmez. Ancak, bir kısır döngünün içinde bulunduğunun da farkına varamaz. Henüz bilinçlenmemiştir. Bütünlüklü bakamaz. Kanaatkârdır. Azla yetinmesini bilir.

Kanaatkâr işçi, şiirin ikinci bölümünde , *"kendinde"* olmaktan çıkar. *"Kendi için"* e dönüşür. Düşünmeye başlar. Bireysel bir tavır söz konusudur. İçe döner. Bu, *"kendinde kendi için"* aşamasına gelmesi için bir aşamadır.

"O gün" geldiğinde eller artık durdurulamaz. Emekçi, bilinçlenmiş, yetkinleşmiştir. Bu eller, alınyazısını altüst edecektir. Artık böyle bir kılıfa gereksinme kalmamıştır. Yaşama alınyazısı diye bakmak, insanları edilgenleştirir. İnsanların içe kapanmalarına neden olur. Alınyazısına inanan bir insan, başına gelen bir felaket karşısında hakkını aramayı düşünmez. Yaşadığı felaketin, alnına yazılmış bir zorunluluk olduğunu, bunun kendisinin kaderi olduğunu düşünür. Bu düşünüş biçimi, egemenlerin işine gelir. Egemenler, sömürenler, *"bir el"* imgesiyle karşılanır şiirde. Alınyazısının değiştirilmesi örgütlü bir eylem gerektirir. Artık tek başına değildir emekçi. Sınıfsal bakmaktadır. Bu da *"kendinde kendi için"* durumudur.

Hegel'in diyalektik üçlüsünü anımsayalım. Birinci aşamada *"sav"* vardır. İde, bu aşamada *"kendinde"*dir. Gizilgüç durumundadır. Bu gizilgüç henüz etkin duruma geçmemiştir

İkinci aşama, *"karşı sav"*dır. İde, kendisine yabancılaşır. Evreni oluşturur. *"Kendi için"*dir. Kendi edimlerine bakar. Ancak öznelde kalır.

Son aşama *"bireşim"*dir. İde, *"kendinde kendi için"* duruma gelmiştir. Yetkinleşmiştir.

Hegel'in diyalektik üçlüsünü, bir de *Kurgu* şiirinde görelim.

Şiirin ilk bölümünü oluşturan sekiz dizede (birinci kıtada) emekçi *"kendinde"*dir. Bir gizilgüç taşımaktadır. Ancak, taşıdığı gizilgücün ayrımında değildir. Yaşamını sorgulamadan sürdürür. Kazma vurur, emek harcar, ter akıtır. Bu süreklilik içinde emekçi kendi öznelinde kalır. "Kendinde"dir.

Bundan sonra gelen iki dizede şair şöyle yazar

"Söyle istediğin kadar, söz geçiremeyeceksin ellerine bir gün/ iş görmeyi öğrendikleri gibi öğrenecekler düşünmeyi de.

Hegel, "kendi için"i şöyle tanımlar:

"Bir şey, kendinden başka olmayı, başkasıyla bağıntısını ve ortaklığını ortadan kaldırdığı, kendinden uzaklaştırdığı, kendini bunlardan soyutladığı ölçüde kendi içindir." (Georg Lukacs. *Estetik III.* Çev. Ahmet Cemal, Payel Yayınları, İstanbul. 2001.)

Emekçi kendi edimlerine bakar, düşünmeyi öğrenir. O, yalnızca toprağı işleyen bir makine olmaktan çıkmıştır artık. Kendisine yabancılaşır. İçine döner. Bu, emekçinin *"kendisi için"* durumudur Bu düşünme de karşı savdır. Karşı sav olabilmek için *"kendinde"* durumunu reddetmek zorundadır.

Peki şiirde emekçi, nerede *"kendinde kendisi için"* durumuna gelir?

Bundan sonraki üç dizede sorumuza yanıt buluruz.

Düşünmeyi öğrenen emekçi, alınyazısını altüst edecektir. Bu artık yalnızca düşünen değil, aynı zamanda da eyleyen emekçiyi karşımıza çıkartır Alınyazısı artık değişecektir.

Kaderse, binlerce yıllık küflenen inancı... Geleneği altüst edecek bilinç ise, yetkinleşmiş, örgütlü bilinçtir. Varılacak son aşamadır.

Çatışkı

Şiirin bütününe baktığımızda, *"sen"* ile *"bir el"* arasındaki çatışkının şiirin omurgasını oluşturduğunu görürüz. Diğer çatışkılar bununla bağlantılıdır. Aynı bir nehirden çıkan kollar gibi şiirin bütününe dağılır diğer çatışkılar.

Şiirde dört çatışkı vardır.

İlki, emekçinin doğayla girdiği çatışkıdır. İnsan yaşayabilmek için doğadan elde ettiği hammaddeyi işler. Ona emeğini katar. Böylece yaşam araçlarını, üretim araçlarını üretir. İnsanın ekonomik etkinliğidir bu. Ekonomik etkinliğin amacıysa daha mutlu bir yaşam için alt yapı kurmaktır. Tüm toplumsal zenginliğin kaynağı insan emeğidir.

Ama insanın mutlu olması öyle kolay değildir. Kimi büyük insan grupları çalışmazlar. Çalışanların emeğine el koyarlar. Bunlara sömürücü sınıf(lar) diyoruz. İşte, emekçilerin birinci çatışkıda yol almasıı toplumsal zenginliği üretmesi, sömürücü sınıfların buna el koymasıyla sonuçlanır. *"bir el"* artı değere el koyar.

Peki, bu durum hep böyle mi gidecektir? Elbette hayır.

Sömürünün varlığı, sömürülende (emekçide) bir bilinç hareketine neden olacaktır. Bu da üçüncü çatışkıdır.

Çatışkı emekçinin kendi içindedir. Bilinçsizlikten bilince geçiştir. Bu dönüşümü yaşayan emekçi kaçınılmaz olarak dördüncü çatışkıya girer. Bu da sınıf savaşıdır. Emekçi, insanca bir dünya için dövüşmek zorundadır. Bunu yalnız kendisi için yazmaz. İnsan türü hatta doğa için yapar.

Özetlersek şiirde çatışkılar şöyledir:

Doğa- emekçi- sömürü (*"bir el"*)- emekçinin bilinçlenmesi- sınıf savaşı

Sömürüye dayanan toplumsal ilişkiler içinde aç, yoksul bırakılmış insan kendini toplumla bir çatışma içinde bulur. Ancak adaletsizliğin kaynağını algılayamadığından kendisini bu ilişkilerin zorunluluğundan kurtaramaz. Buna karşın şiirde oluşturulan bir başka çatışkı ile yaşam yanılsamalardan kurtarılır.

Bunun yanında emekçi de kendi içinde bir çatışma yaşamaktadır. Bu çatışma doğrultusunda bilinçlenir. Emekçi sınıf önce kendindedir. Kendisiyle çatışır. Bu çatışmanın sonunda düşünen, öznelde kalan bir sınıf oluşur. Önceki halini reddeder. Kendi için sınıf olur. Önceki durumunu reddetmesi için çatışma yaşaması gerekmiştir. Yetkinleşmek, alın yazısını altüst etmek için de kendi öznelinden kurtulması, eyleme geçmesi, örgütlü bir mücadeleye girişmesi gerekmektedir. Bunun için de kendisi için durumuyla çatışır, kendinde kendisi için durumuna dönüşür. Şiirdeki diyalektik yapı, çatışmayı içinde taşımaktadır diyebiliriz. İnsanın kendi emeğinin öneminin farkına varışı onu, *"Bu yıl olmadı, ne yapak belki gelecek yıla...* yanılsamasına götüren sistemin kavramlarının yükü altında ezilmekten kurtarır. Kendini dönüştürür. Zincirlerinden kurtulan bu insan toplumsal güçlerle çatışmaya girer Dünyayı kendi elleriyle biçimlendirir. Şair böylece. insani bir dünyada yaşama olanağını gerçeklik haline getirir.

İmge

"Sen istediğin kadar tohum at"

Şiirin başında yükselen bu ses, var olan durum içinde verilen yaşam mücadelesini sorgular. Sorgulama örtük bir anlatımla başlar. *"tohum at" "sürüp havalandır" "yağmur gözle" "kazma vur"* eylem cümlelerinin imgesel kullanımıyla ortaya konulan durum başlangıçta bizde, kırsal bir yaşam izlenimi bırakır. Ancak tek tek eylemlerin şiir örgüsü içinde birer ayrıntı olmaktan çıkıp, genel bir durum saptamasına yöneltmesiyle *"Sen istediğin kadar emek harca"* diye seslenilen sınıf belirginleşir Şiir tüm emekçilerin, ezilenlerin sesi olur.

Şair, *Kurgu* adlı şiirinde nesnel gerçekliği doğrudan doğruya aktarmaz. Onu kendi öznelinde yoğurarak yeniden biçimlendirir. Ancak, bu öznellik keyfi değildir. Nesnel gerçeklik gerçekçi bir bakış açısından imgelerle çözümlenir.

İmgelerle kendi dilini, anlatım olanaklarını yaratır şair. Doğa ilişkileri üzerinden insan ilişkilerini. toplumsal yapıyı ortaya koyar: sel geçip gittikten sonra nasıl ardında bir avuç kum bırakırsa, insanın emeğini sömüren el öyle böler çoluk çocuğun payını...Sömürüden arta kalanla yaşanmaz. Ancak var olunur. Zaten insanların çoğunluğu yaşamaz. Yalnızca var olur.

"Sel" ile sömürüyü simgeleyen *"el"* arasında imgesel koşutluk kurulur. *"Taş" "kuyu"* imgeleri nedensellik ilişkileri içinde çözümlenir. Sömürenin oluşturduğu yanılsamalı dünya *"kuyu"* imgesinde dışlaşır. Kendini bu yanılsamalı dünyanın sınırları dışına çıkaramayan insan ise taş bağlanmış da dibine atılmış gibidir bir kuyunun...

Gerçekliği doğru çözümleyen şair, bunu *"el"* imgesinde iki ayrı anlamda dışlaştırır. İnsanı insanlıktan çıkaran sömürünün dışlaştığı *"el"* imgesi.. Emeğin, insanın yaratıcı eyleminin dışlaştığı güzel bir dünya düşü olarak "el" imgesi...

Şiirin ilk bölümünde yer alan *"bir el"*, sömürücü sınıfı simgelemektedir. *"El"* imgesi, şiirin ikinci bölümünde, çoğullanarak karşımıza çıkar. Aynı imgeyi. farklı biçimlerde kullanmıştır şair. Böylece ellerle aslında toplumsal sınıfları simgelemektedir. *"bir el"* emekçinin elinden alır ürettiğini. Bu eli yıkacak olan ellerdir.

Şair, bilinçli bir tutumla, *"el"* sözcüğünü kullanmaktadır. Sömürücü, *"tek"*tir. Bu tek gücü sarsacak, ortadan kaldıracak şey ellerin bir arada bulunmasından başka bir şey değildir. Buradan da şunu anlayabiliriz,sömürücü, burjuva sınıfını ancak emekçilerin örgütlü birliği yenebilir.

Kurgu

Şiirde özgürlüğün kurulması yolunda konulan engeller, insanın yaşam savaşımı içinde verilir.

Açlığa, yoksulluğa mahkum edilen bu insan, yaşadığı bütün olumsuzluklara karşın gerçekliği göremez. Çünkü, sistem, oluşturduğu yanılsamalı dünyasında düşüncenin kapılarını kapatmıştır.

İnsanın binlerce yıldır sırtında bir kambur gibi taşıdığı asalak sınıfın yağması günümüzde de sürmektedir. Yağmalanan yalnızca maddi zenginlik değildir. Manevi zenginlik de bundan payını alır. Yağma, şiirin birinci bölümünde asalaklarca çizilen sınırları kabul etmek zorunda bırakılan insan üzerinden verilir. Sistem oluşturduğu değerlerle ağını öyle örmüştür ki, insan kendisini bu ağın dışına çıkaramaz. Onun kavramlarıyla düşünmeye başlar. Yanılır... Yanıldığı için de kurtuluşunu, çürümüş olanda arar. Ona sarılır. Sarıldığı an, onun da çürümeye başladığı andır.

Şair tam bu noktada, "yeni insan" sorununu ortaya koyarak gecenin en karanlık anının gün doğumuna en yakın an olduğunu gösterir.

Lao Tse, Konfüçyüs, Buda'dan bu yana ortaya konulan "yeni insan" sorunu bu şiirdeki yansımasını Hafız-ı Şirazi'nin şu dizesinde bulur: *"yeni bir insan halk etmeli...*

Şiirin ikinci bölümünde bu yeni insan kendisini oluşturur *"...Söyle istediğin kadar , söz geçiremeyeceksin ellerine bir gün/ iş görmeyi öğrendikleri gibi öğrenecekler düşünmeyi de..."*

Işığı gören bu yeni insan, karanlığın içinde, yeniden zifiri karanlıkta kalma pahasına mücadeleye girişir. Türünün dönüşümüne katkıda bulunur. *" alınyazısını da alt üst edecekler, yalnız toprağı değil/ yalnız tohumu değil öfkeyi de öğütecekler o zaman/ bir hesaplaşma saati olacak her akşam kurdukları.*

Artık gecenin sonundaki aydınlıktır. Egemenin doğrusu olan yanlışın ölümüdür. Lukretius şöyle der: *"Ne zaman bir varlık değişir ve doğasını başkalaştırırsa o an önceki hali için ölüm başlıyor demektir."*

Toparlarsak, kurgu dört aşamada incelenebilir:

1. Doğayı emeğiyle değiştiren, toplumsal zenginlik üreten emekçi. Artı değerin üretimi.

2. Toplumsal zenginliğe el koyan sömürücü sınıf. Artı değer sömürüsü.

3. Emekçinin bilinçlenmesi. *"Kendinde"* durumundan, "kendisi için" durumuna geçmesi.

4. Sınıf savaşımına hazırlık. Emekçinin son aşamaya *"kendinde kendisi için"* düzeyine sıçraması.

Örge - İtki

"Ter akıtan" "dişe diş mücadeleye giren" insanın yaşam savaşımı, *"Yine elinden alsın bir el"* yargısıyla, bu neyin kavgasıdır? sorgulamasına götürülür. Toplumsal ilişkiler karşısında alınan bu açık tavırla, insanın sınıflı toplumdaki nesnel durumu ortaya konulur.

"taş" ve *"kuyu"* imgesel anlatımında sömürünün getirdiği yanılsama somutlanır.İnsanın bu yanılsama içindeki tutumu irdelenir, sorgulanır. Kanıksadığı olguların altı çizilir. *"Yine de ki, 'Bu yıl olmadı belki gelecek yıla' "* dizesinde *"kader"* olgusunun açığa çıkarılmasıyla, insanın tutunduğu dalın kırılmasına çalışılır. Bu dal *"kader"* dalıdır.

Bu neyin kavgasıdır? sorusu şiirin ikinci bölümünde kavganın kendisini duyurur. Kırılmaya çalışılan *"kader"* dalına sarılan insana *"Söyle istediğin kadar söz geçiremeyeceksin ellerine bir gün"* diye duyurulan kavganın bilinci *"iş görmeyi öğrendikleri gibi öğrenecekler düşünmeyi"* dizesinde verilir Böylece insan, var olan durumla bir hesaplaşma içine sokulur. *"edecekler"*, *"öğrenecekler"* çoğul anlatımıyla *"sen"* bireysel çabasından *"biz"* bilincine yönelim olur. Yaşadığımız olayların, düşlediğimiz geleceğin ne olduğu nasıl olacağı sezdirilir Kavratılır. İnsancıl, özgürlükçü, eşitlikçi dünya görüşü açığa çıkarılır.

Daha önce (çatışkı bölümünde) şiirde dört çatışkı olduğunu söylemiştik. Bu çatışkılar durduk yerde ortaya çıkmaz. Nedensellik ilişkilerine göre zorunluluk yasalarınca ortaya çıkarlar. Bunu açalım.

Sözgelimi, emekçi eğer doğayla bir mücadeleye girişmeseydi, artı ürün elde edemezdi. Artı ürün olmadığında toplumsal zenginlik olmaz. Toplumsal zenginlik yoksa, sömürücü sınıf neye el koyacaktır?

Ya da sömürü olamasaydı. *"bir el" "sel"* gibi emekçinin üzerinden geçmeseydi, emekçide sömürüye karşı bir bilinç gelişmeyecekti. Bugün Avrupa İşçi Sınıfı'nın durumu tam da budur Bağımlı ülkelerin sömürüsünden pay alır. Geliri yüksektir. Ayrıca *"işçi aristokrasisi"* de vardır. Bunlar sömürüye karşı çıkmaz.

Sonsöz

Kemal Özer, bu yazdıklarımıza ne der bilemiyoruz. Belki de bu kadarını düşünmemiştir Belki şiiri çok zorladık. Bilemiyoruz. Bize kızarsa yanıtımız hazır. Marks şöyle der: *"Bilmiyorlar, ama yapıyorlar."*

İLKELER ve DÜŞÜNMELER

Johann Wolfgang GOETHE

— Geleceği düşünmekten çok hoşlanırız; çünkü onda oraya buraya gidip gelen tahmini olan şeyi sessiz arzularla kendi yanımıza çekmekten çok hoşlanırız.

— Söylenmiş her söz, karşıt anlama neden olur

— Çelişki ile dalkavukluk, ikisi birlikte kötü bir konuşmayı oluşturur.

— İnsanlar, kendi karakterini onların gülünç bulduğu şey yoluyla olandan başka hiçbir şeyle daha çok göstermezler.

— Gülünç olan, zararsız bir tarzda duyular için bağıntıya getirilen ahlâksal bir çelişkiden kaynaklanır.

— Duyu varlığı insan, gülünecek hiçbir şey olmadığı yerde çoklukla güler. Onu uyaran şey de, onun iç sevinci görünüşe çıkar.

— Anlayışlı insan, hemen her şeyi gülünç bulur, akıllı insan hemen hiçbir şeyi.

— Kadınların çevresinde dolaşma, iyi ahlâk öğesidir.

— Nezaketin, derin bir ahlâksal temeli olmayan hiçbir dışsal göstergesi yoktur. Doğru eğitim, bu göstergeyi ve temeli aynı zamanda alışkanlık haline getiren eğitim olurdu.

— Davranış tarzı bir aynadır; onda herkes kendi resmini gösterir.

— Kalbin bir nezaketi vardır; o sevgiye akrabadır. Ondan dışsal davranış tarzının en rahat nezaketi çıkar.

— Hiç kimse, öyle olmadığı halde, kendisini özgür sanan birinden daha köle değildir.

— İnsanlar, alışkanlıkla, olduklarından daha tehlikeli sayılır.

— Sanat, güç ve iyi olan şeyle ilgilidir.

— Ereğe hiç yaklaşılmadığında güçlükler büyür.

— Tohum ekme, ürün almak kadar güç değildir.

— Sanat, ciddi bir uğraştır, soylu kutsal nesnelerle uğraştığında en ciddi uğraş olur; ama sanatçı, sanatın ve nesnenin üzerinde durur: sanatını kendi erekleri için kullanmakla sanatın üzerinde, nesnesini kendine özgü tarzda ele almakla da nesnenin üzerinde.

— Çocuksu olan doğal olarak gerçek olanla kardeştir. Ahlâksal ilgi olmaksızın gerçek olanı bayağı diye adlandırıyoruz.

— Çalışma, arkadaş olur.

— Bilgelik, yalnızca doğruluktadır.

— Yanıldığımda, bunu herkes ayrımlayabilir yalan söylediğimde değil.

— Suyun olduğu her yerde kurbağalar yoktur ama kurbağaların sesinin duyulduğu yerde su vardır.

— Yabancı dilleri bilmeyen kimse, kendi özüne ilişkin hiçbir şey bilmez.

— Tarih yazmak, geçmişi boynundan tutup meydana getirmenin bir tarzıdır.

— Benim sözlerimi çürütecek yerde, onların benim anlamıma göre harekete geçmesi gerekirdi.

— Roman, onda yazarın dünyayı kendi tarzın da ele alma iznini istediği öznel bir destandır Ancak yazarın bir tarzı olup olmadığı sorulur; artık başka bir şey olur.

— En mutlu insan, kendi yaşamının sonunu başlangıcıyla bağıntıya sokabilen insandır.

— Dikkat yalınkattır, adı sıra bakmak çok katmanlıdır.

— Doğruluk insana aittir, yanılgı zamana. Bu yüzden olağan üstü bir adamdan şöyle söz edilir *"Le malheur des temps a causé son erreur, mais la force de son âme l'en fait sortir avec gloire. ("Yanılgının nedeni zamanın bahtsızlığıdır, fakat onun ruhunun gücü, olaydan zaferle birlikte çıkar."* -Çev.)

— Sanatta ve bilimde, aynı biçimde işte ve eylemde her şey, nesnelerin salt kavranılmasına ve onların doğasına uygun ele alınmasına bağlıdır.

— Yanılgıyı bilmek, doğruluğu bulmaktan daha kolaydır; birincisi yüzeyde bulunur, böylece pekala sona erdirilebilir; ikincisi derinde yatar, bu nedenle onu araştırmak herkesin harcı değildir.

— Deneysel-ahlâksal dünya, büyük ölçüde yalnızca kötü istenç ve kıskançlıktan oluşur.

— Boş inanç yaşamın şiiridir; bu yüzden boş inanlı olmada şaire zarar vermez.

— Hiçbir sevgi duyumsamayan dalkavukluk etmeyi öğrenmelidir; aksi halde geçinemez.

— Benim yanlışlarımı aktaran, benim efendimdir ve eğer hizmetçim olsaydı.

— Dünya, bir çatlağı olan bir çandır: tıngırdar. ama tınılamaz.

— Asla yanılmayan insanlar vardır; çünkü onlar kendi önlerine hiçbir akıllı şey koymazlar.

— Kendi kendimle ve dış dünya ile olan bağıntımı bilirsem, buna doğruluk derim. Ve böylece herkes kendi kendine özgü doğruluğa sahip olabilir ve bu ama daima aynı şeydir.

— Anlama yetisine hiçbir şey vermeyen bir ayrım, ayrım değildir.

— Tüm yasaların araştırılması gerekseydi, onları ihlal etmeye zaman kalmazdı.

— Gizler, henüz hiç mucize değildirler.

— Büyük ya da küçük olsun her bir sanat yapıtında, en küçük şeye dek her şey yaratıcı buluşa varır.

— Ritim büyüsel bir şeydir; hatta yücenin bize özgü olduğuna bizi inandırır.

— Sanatı ustadan başka hiç kimse ortaya çıkaramaz. Kayırıcılar sanatçıları meydana çıkarır, bu doğru ve iyidir; ama bu yolla her zaman sanat ortaya çıkmaz.

— Güzellik, asla kendi kendisi üstüne açık olamaz.

— *"Umut, mutsuzların ikinci ruhudur."*

— İnsanın yanılgıları, onu esasında sevimli kılar.

— Ustalık, çoklukla bencillik için geçerlidir.

— Gizemcilik, kalbin skolastiği, duygunun diyalektiğidir.

— Estetikte şundan söz etmek doğru olmaz: güzel idesi; böylece ama tek olan olarak düşünülemeyen güzel şey, ayrı tutulmuş olunur. Güzel hakkında bir kavrama sahip olunabilir ve bu kavram gelenekselleşebilir.

Genel olan nedir?
Tekil durum.
Özel olan nedir?
Milyonlarca durum.

— Bir eklektik felsefe olamaz, ama eklektik filozoflar pekala olur.

— Yıllarla artar sınavlar.

— Tüm yasalar yaşlılar ve erkeklerce yapılmıştır. Gençler ve kadınlar istisnayı, yaşlılar kuralı ister.

— Bir kimseyi öven, onu kendisiyle eş tutar.

— Yeni bir doğruya, eski bir yanlıştan başka hiçbir şey zarar vermemiştir.

— En büyük güçlükler, bizim onları aramadığımız yerde bulunur.

— Her bir düşünce, yabancı bir konuk olarak görünüşe çıkar ve gerçekleşmeye başladığında, hayal ve hayalperestlikten hemen hiç ayrımlanmaz.

— Bu, iyi ve kötü anlamda ideoloji denen şeydir ve ideologun canlı, etkin, pratik, günlük insanlara neden çok aykırı düştüğünü gösterir.

— Tüm deneyciler düşünceye yönelik çaba gösterir ve onu çeşitlilikte keşfedemez., tüm kuramcılar onu çeşitlilikte ararlar ve orada onu bulamazlar.

— Ama her ikisi yaşamda, eylemde, sanatta birlikte bulunur ve bu çok sık söylenmiştir; fakat yararını pek az insan anlar.

— Bir düşünceden tam yaralanılmakla onun yararlılığı tanınabilir ve ama doğru anlaşılmamış olabilir.

— *Doğayı araştıran kamutanrıcılarız, şiir yazan çoktanrıcılarız, ahlâksal tektanrıcılarız.*

— *"Bir Tanrı'ya inanıyorum.* bu takdire değer güzel bir sözdür; ama Tanrı'yı tanımak, onun nerede ve nasıl kendini açımladığı. bu, esasında yeryüzündeki en yüksek mutluluk derecesidir.

— İnanç görülebilir olmayana, güven olanaksız olana, olası olmayana duyulan sevgidir.

— En iyi duyudaki kulak alanı, yetişkinler için süre giden bir öğreti kitabıdır.

— Doğru insan, olduğundan daha önemli ve daha güçlü olduğunu daima düşünür.

— Haksızlığa uğraman. dünyanın yasasız olmasından daha iyidir. Bu nedenle herkes yasaya boyun eğer.

— Haksızlıkların olması. onların haksız bir tarzda ortadan kaldırılmasından daha iyidir.

— Özelliklerimizi işlemeli, uygarlaştırmalıyız, kendiliklerimizi değil.

— Sevmeyen, sevilenin yanlışlarını erdemler olarak saymaz.

— İnsan, yalnızca, kendilerinden dert gördüklerini tanır.

— Herkes, anladığı şeyi yalnızca iştir.

— Doğru bir yanıt, sevimli bir öpücük gibidir.

— Kim ön görürse, günün efendisi odur

— Tüm yaşam şundan ibarettir:

İsteme ile Yapmama,
Yapma ile İstememe

İsteme ile yapma. ondan söz etme zahmeti için değerli ya da can sıkıcı değildir.

— Tüm pratik insanlar, dünyayı ele uygun yapmayı dener; tüm kuramcılar. ona kafaya uygun sahip olmak ister. Onu görmek, her birine ne denli uzaktır.

— Gerçekler: Gerçekleşmiş olan istenmez

İdealler: İstenen şey, aynı anda gerçekleştirilecek olan değildir.

— Her şey, ideal olanda atılıma, gerçek olanda sabitliğe varır.

— İnsanın kendisine verebileceği en yüksek kültür, başkalarının ona başvurmayacağı inancıdır

— Ateşin yaktığı bir çocuk ateşten korkar. sık sık teni yanan yaşlı biri sıcaktan çekinmez.

— Bilge adamlar yanılmadıklarında. deliler şüphe etmelidir.

— Bazıları, bildikleri şeyde gururludur; bilmedikleri şeye karşı kibirlidir.

— Mistik: ham bir şiir, ham bir felsefe;
Şiir: olgun bir doğa;
Felsefe: olgun bir akıl.

— Şiir doğanın gizlerini gösterir ve onu imge yoluyla çözmeyi dener;
Felsefe aklın gizlerini gösterir ve onu sözcük yoluyla çözmeyi dener (doğa felsefesi, deneysel felsefe);
Mistik doğanın ve aklın gizlerini gösterir ve onları sözcük ve imge yoluyla çözmeyi dener.

— İmgesel tasarım: şiirin ülkesi; varsayımsal açıklama: felsefenin ülkesi.

— Roman: olanaksız olaylar arasından olanaklı olanları ya da yaklaşık olanaksız koşulları gerçek olarak önümüze koyar.

— Roman kahramanı, her şeyi özümser; tiyatro kahramanı, onun çevresinde olana tümüyle benzer hiçbir şeyi bulmamalıdır.

— Günümüzde sanat üstüne yazmak veya hatta tartışmak isteyen biri, felsefenin günümüzde ortaya koyduğu ve gerçekleştirmeye koyulduğu şey hakkında birkaç kovuşturmayı edinmelidir.

— Biz, insana ilişkin olandan başka hiçbir dünyayı bilmeyiz; bu ilginin bir yansısı olandan başka bir sanatı istemeyiz.

— Sanat: başka bir doğa, gizemli de, ama anlaşılır, çünkü o, anlama yetisinden kaynaklanır.

— Doğa, yaratıcıyla uyum içinde kendi önüne koyduğu yasalara göre; sanat, üzerinde deha ile uzlaştığı kurallara göre edimde bulunur.

— Sanatın anlamı kaybolduğu takdirde, sanat yapıtları yok edilir.

— Sanat, kılı kırk yarmayı tasarlamamalıdır.

— Düşünme, bilgiden daha ilginçtir, ama görüden değil.

— Bilgi, ayrımlanacak olanın tanınması, bilim ayrımlanmayacak olanın kabulü üstüne oturur.

— Bilgi, boşluklarının ayrımlanması yoluyla, eksikliği duygusu yoluyla, tüm bilginin öncesinde, onunla ve ondan sonra var olan bilime götürülür.

— Anlamadıkları şeyden hiçbir şey bilmek istemezler.

— İstenmeye değer her şey erişilebilir değildir; bilmeye değer her şey bilinebilir değildir.

— Duyular bulanık değil, yargı bulanıktır.

— Diyalektik, insana verilmiş olan çelişik konuşma ruhunun gelişimidir; böylece o, nesnelerin ayrımını bilmeyi öğrenir.

— Her şey düşünülebilenden daha yalındır, aynı zamanda kavranandan daha çapraşık.

Çeviren: *Ömer Naci Soykan*
Kaynak kitap:
J. W. Goethe. Maximen und Reflexionen, dtv-Gesamtausgabe. Band 21. 1968.

ŞAİR ve ŞİİRİ

Kır kabuğunu şair
Sızdır özünü dışarı
Yazma ölüme dair
Yaşamaktır başarı

Bir şiirden sonra kalan
Paslı dilimde bir tortu
Delik - deşik olsan da oyalan
Kimse diyemesin korktu

Göklerin nabzı atıyor
Karanlığın her noktasında
Düşüncem takılı kaldı
Yıldızların oltasında

Ellerim cebimi sevdi
Ama yüz vermedi cebim
Ben ağusunu içinde taşıyan
Sapsarı bir akrebim

Mendilimdeki lekeler
Sizin çıkmayan gözyaşlarınız
Şiirim bazen kekeler
Bende hızlansa da yavaşlarınız!..

Sedat UMRAN

KARL R. POPPER'ın TARİHSELCİLİK ve HEGEL ELEŞTİRİSİ

H. Haluk ERDEM

Giriş

Karl R. Popper (1902-1994), toplum ve siyaset felsefesinin yanı sıra, bilim anlayışıyla da düşünceleri geniş açılardan tartışılmış bir filozoftur. Popper'ın, Hegel eleştirisinin dayanak noktalarından biri, onun tarihselciliğe karşı tutumudur. Onun tarihselcilik (Historicism) eleştirisinin hareket noktasını oluşturan düşüncesi şu sözleriyle dile gelir: *"Gelecek bize dayanır ve biz herhangi bir tarihsel zorunluğa dayanmayız. Bununla birlikte, karşıt görüşü tutan etkili toplum felsefeleri vardır. Bunlar, herkesin gelecek olayları önceden kestirmek için aklını kullanmaya çalıştığını; bir stratejist için bir savaşın sonucunu önceden görmenin besbelli yasal olduğunu ve böyle bir öndeyi ile daha geniş tarihsel kehanetler arasındaki sınırların esnek olduğunu iddia ederler. Genellikle bilimin görevinin öndeyiler yapmak ya da daha doğrusu bizim günlük öndeyilerimizi gitgide düzeltmek ve onları daha sağlam bir temele oturtmak olduğunu; özellikle toplum bilimlerinin bize uzun- dönemli tarihsel kehanetler sağlamak göreviyle yükümlü bulunduğunu söylerler. Bunlar, tarihsel olayların gelişimi üstüne kâhinlik etmelerini olanaklı kılan tarih yasalarını keşfetmiş olduklarına inanırlar."* (1) Hegel, Popper'ın belirlediği tarihselcilik görüşünün temsilcilerinden biridir. Bu yüzden de Hegel, açık toplumun düşmanlarından biridir.

I. Karl R. Popper'ın Tarihselcilik Eleştirisi

Popper, *Tarihselciliğin Sefaleti (The Poverty of Historicism)* adlı eserinin daha ilk cümlesinde, tarihselciliğin yoksul bir yöntem, hiçbir meyve taşımayan bir yöntem olduğunu göstermeye çalışacağını söylemektedir. Tarihselcilik, sosyal bilimlerin asıl amacının tarihsel ödneyiler ileri sürmek olduğu ve bu amaca tarihin temelinde yatan *"ritimler"*, *"modeller"*, *"yasalar"* ve *"trendler"*in açığa çıkarılmasıyla ulaşılabileceğini kabul eden yaklaşımların tarzıdır.(2) Popper, *"hiçbir bilimsel öndeyicinin- bu ister insan, ister bir hesap makinesi olsun- bilimsel metodlarla kendisine ait gelecekteki sonuçları önceden haber vermesinin mümkün olmadığını"* kanıtlamaya girişir. (3) Toplum ve siyaset görüşünde tarihselciliği eleştiren Popper, bu eleştirisini bilgi görüşünde de sürdürür. *"Yıldız falcıları, doğrulayıcı kanıt sandıkları olgulardan o kadar çok etkileniyor, bunlara o kadar kapılıyorlar ki, aleyhte kanıtlara hiç aldırış etmiyorlar, dolayısıyla da yanılgıya düşüyorlardı. Dahası, yorumlarını ve kehanetlerini yeteri kadar belirsiz ve bulanık kılmak suretiyle, kuram ve kehanetler daha açık-seçik olsaydı kuramı çürütebilecek olan her şeyi rahatça açıklayıp geçiyorlardı. Yanlışlanmadan kaçalım derken kuramlarının sınanabilirliğini ortadan kaldırıyorlardı. Olacakları o kadar genel ve bulanık terimlerle söylemeli ki öndeyiler hiç yanlış çıkmasın: Yani çürütülemez olsun! Bu tipik bir falcı numarasıdır."*(4)

Popper, tarihselciliği, *"pro-naturalistik"* ve *"anti-naturalistik"* görüşler olmak üzere, ikiye ayırır. Pro-naturalistik görüşte, sosyolojinin fizik gibi, aynı zamanda hem teorik hem de empirik olmayı amaçlayan bir bilgi dalı olduğu görüşü benimsenir. Teorik bir anlayıştan anlaşılan, sosyolojinin evrensel kanunlar veya teoriler yardımıyla olayları açıklamak ve önceden söylemesidir. Anti-naturalistik görüşe göre, fiziğin bazı yöntemleri sosyal bilimlere uygulanamaz. Fiziksel kanunlar veya doğa kanunları, her zaman ve her yerde geçerlidir. Ama sosyolojik yasalar, sosyal yaşam yasaları, yer ve zamana göre değişim gösterir. Fizik, deney yöntemi kullanarak, benzer koşulların yeniden oluşturulmasını ve bunun sonucu olarak da, belli etkilerin meydana gelmesini sağlamaktadır. Bu yönteme göre, açıkça koşulların benzer olduğu yerde, benzer şeyler meydana gelir. Oysa tarihselcı yaklaşım, sosyal deneylerin tıpatıp benzer koşullarda tekrarlanabilme olanağını kabul etmez. Fizik, çok daha az karmaşık bir konu ile uğraşmasına rağmen sosyal yaşamla ilgili faktörler çok daha fazla karmaşıktır. Kesin ve ayrıntılı bir sosyal olaylar takvimi kendi kendisiyle çelişkili olduğundan, kesin ve ayrıntılı bilim-

sel sosyal öndeyiler olanaksızdır. Bu görüşe göre, fiziğin yöntemi, sosyal bilimlerin yönteminden farklıdır. Sosyolojik olaylar, ancak sezgisel olarak kavranabilir.

Popper'a göre, bu tarihselci yaklaşımlar sosyoloji için bir yöntem olamazlar. Bu düşünceler, dogmatik ve totaliter düşüncelerin kaynağını oluştururlar. Tarihselcilik böylece, bir toplumdaki ilişki düzenlemelerinin düşünsel kaynağını oluştururlar. Popper, *"açık toplum"* karşısındaki *"kapalı toplum"* ifadesini de bu düzenlemeler için kullanır. O, eleştirel ve akılcı bilim yöntemlerini, *"açık toplum"*'un sorunlarına uygulanmasını inceler. Bunu da demokratik reform olanaklarına karşı, önyargılardan sorumlu olan toplum felsefelerini eleştirerek yapar. Irkçılık ve Marx'ın tarih felsefesi, Popper'ın eleştirdiği iki temel görüştür. Bunların ikisi de, Hegel felsefesine dayanmaktadır.

II. Karl R. Popper'ın Hegel Eleştirisi

Popper, Schopenhauer'ın Hegel felsefesi hakkında yaptığı eleştiriyi haklı görür. *"O, yalnız Alman felsefesi üzerinde değil, her türlü Alman edebiyatı üzerinde yıkıcı, daha kesin söylenirse, aptal edici, hatta denebilir ki, vebaya benzer bir etki yaptı. Bu etki ile her fırsatta ve kuvvetle mücadele etmek, bağımsız hüküm verebilen herkesin görevidir. Çünkü, biz susarsak kim konuşacak?"* (5) Popper'ın Hegel felsefesinin etkisi ile her fırsatta mücadele edilmesi gerektiğinin nedenini, tarihselcilik ve modern totaliterliğin felsefesinin onun düşünceleri ile özdeş olmasından kaynaklanmaktadır.

Platon ve Aristoteles, Hegel felsefesinin ortaya çıkmasında büyük etkileri olmuş iki filozoftur. Hegel'in *"kader kuramı"* Aristoteles'in *"doğal yerler"* kuramı ile bağlantılıdır. Aristoteles de bu görüşü, hocası Platon'dan almıştır. Platon, farklı yurttaş sınıflarından her birinin, toplumda, doğal bir yere ait olduğunu ve doğası gereği bunun uygun olduğunu ifade eder. Aynı şekilde, fiziksel nesneler de, bu ilkeye göre açıklanır. Toprak ve taş gibi ağır cisimler, düşme eğilimi, hava ve ateş de yükselme eğilimi gösterir. Her fiziksel nesne, doğanın adil düzeni içinde ait oldukları yere ulaşır. Aristoteles ve Platon bu kuramı, *"doğal yerler"* kuramı olarak geliştirmiştir.

Aristoteles'in değişme kuramı, Popper'a göre, tarihselci yorumlara açıktır ve bunun en güzel örneği Hegel'dir. Değişme, gelişmemiş olan, özde örtük olarak bulunanları açığa çıkararak, başından beri değişmekte olan nesnenin içinde bulunan, öneğilimleri ve özü ortaya koymaktadır. Bu öğreti, Hegel felsefesinde, tarihsel bir kader ya da kaçınılmaz bir özsel yazgı düşüncesine yol açmıştır. Popper, Hegel'den şu alıntıyı yapar: *"Bizim amaç, ilke, kader dediğimiz şey, gizli gelişmemiş özden başka bir şey değildir."* (6) Bu alıntı, Popper tarafından, bir insanın bir ulusun ya da devletin başına gelebilecek her şeyin, kendini, bu insanda, ulusta ya da devlette ortaya koyan özden, gerçeklikten indiğini ve ancak ona başvurularak anlaşılabileceğini kabul etmemiz gerektiği biçiminde yorumlanır. Bu bakışıyla ilgili, Popper, Hegel'den şu alıntıyı yapar: *"insanın, kaderi benliğine ayrılmaz bir biçimde bağlıdır; gerçekten de o insanın ona karşı direnebileceği, fakat kendi hayatının bir bölümü olan şeydir."* (7) Bu alıntıyla, Popper, Aristoteles'in *"doğal yerler"* kuramı ile, Hegel'in *"kader"* kuramı arasında *"tarihsel"* ve *"romantik"* bir akrabalığın olduğunu düşünmektedir.

Aristoteles felsefesinin, Hegel felsefesi üzerinde etkisi olmuş görüşlerden biri de, gerçekleşmek için özün değişme ile kendini açığa çıkarmasıdır. Popper'a göre bu kuram, Hegel'in de gördüğü gibi, kölelik kuramını haklı çıkarmaya yarayan bir kuramdır. Başkaları ile bağıntı söz konusu olunca, insan, egemen olmaya çalışmaktadır. Hegel, bütün kişilerarası ilişkilerin, köle ve efendi arasındaki temel ilişkiye, egemen olmak ve boyun eğme ilişkisine indirgenebileceğini düşünmektedir. Bu ilişkide, herkes kendini göstermeye ve ağırlığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Buna göre uluslar, tarih sahnesinde, ağırlıklarını ortaya koyacak ve dünyaya egemen olmaya çalışacaktır.(8)

Popper, Hegel'i *"açık toplum"*'un düşmanlarından birisi olarak gördüğünü defalarca belirtir. Açık toplum için verilen savaşlar, 1789'da ortaya çıkan düşüncelerle başlamıştır. Bunun karşısında, feodal düşünceler yer alır. 1815 yılında, reaksiyoner parti Prusya'da güç kazanınca, kendilerini ortaya koyacak bir ideolojiye ihtiyaç duymuştur. Hegel, bu ideoloji için sahneye çıkmıştır. O, özgürlük ve akıl düşmanlığının temelinde yer alan düşünceleri yeniden canlandırmıştır. Bu yüzden de, modern totaliter düşünceler, Hegel'e çok şey borçludur. Palton ile beraber, *"devlete tapma"* Hegel felsefesinde de görülür. Bu, devletin her şey olduğu, bireyin ise, hiçbir şey olmadığı düşüncesidir. Birey, her şeyini, fiziksel olduğu kadar manevi varlığını da devlete borçludur. Hegel'e göre, kutsallığın yeryüzündeki tezahürü olduğu için devlete tapmak gerekir. Devlet kendisi için vardır. Ona göre devlet, Tanrının dünyadan geçmesidir. Hegel'in düşündüğü devlet, Prusya devletidir ve onun çıkarlarını düşünmektedir. (9) Popper, Hegel felsefesinin, eylemsel ve siyasal amaçlar için nasıl kullanıldığını açıklamaya girişir. Özdeşlik felsefesi ve diyalektik bunun örneklerini oluşturmaktadır.

Gelişim, Hegel felsefesinde, diyalektik bir biçimde, yani üçlü bir vurgu içinde yürümektedir. İleri, önce tez sonra onun antitezi, sürülür. Bu iki görüşün çatışmasından senteze, yani karşıtların birliğine ulaşılır. Popper, Hegel diyalektiğinin siyasal sonuçlarını analiz eder. Ona göre, Hegel diyalektiği, geniş çapta, 1789'da ortaya çıkmış olan fikirleri bozmak amacıyla ileri sürülüştür. Popper, diyalektiğin kullanılmasına örnek olarak, Hegel'in *Hukuk Felsefesi* adlı yapıtında işlediği düşünce özgürlüğü sorununu, bilimin bağımsızlığı ve nesnel doğruluk ölçütü sorununu verir. Hegel'in yapıtından çokça alıntılar yapar. Hegel, devletin ana ilkesinin düşünce olduğunu, bundan dolayı da düşünce ve bilim özgürlüğünün, ancak devlette ortaya çıkabileceğini. Giardano Bruno'u yakan ve Galileo'yu tövbe etmeye zorlayan gücün kilise olduğunu, bilimin amacının nesnel doğruluğu ortaya çıkarmak olduğu için devletin koruyuculuğuna başvurması gerektiğini belirtir. (10)

Hegel diyalektiği, eşitlik ve özgürlük konularına da uygulanmıştır. Hegel, vatandaşların, yasalar karşısında eşit olduklarını itiraf etmiştir. Ancak, vatandaşlar, yasalar karşısında, ancak yasalar dışında da eşit oldukları açılardan eşittirler. Yaş, servet, vb. gibi sahip oldukları eşitlikler sayesindedir ki yasalar karşısında da eşit olmayı talep edebilirler. (11)

Popper'ın Hegel felsefesinde eleştirdiği diğer bir görüş, onun *"özdeşlik"* felsefesidir. Popper, Hegel'in özdeşlik felsefesinin, mevcut düzeni haklı çıkarmaya yaradığını vurgular. Gerçek olan her şeyin ussal ve ussal olan her şeyin gerçek olduğu düşüncesi, Hegel'in, her şeyin zorunlu olarak ussal, ussal olduğu kadar da iyi olduğu ve iyi olanın Prusya devleti olduğu sonucunu çıkarmasına neden olmuştur. Bu düşünce, modern totaliterciliğin gelişmesine etkide bulunmuştur. Bu eleştiri, Popper'ı, Hegel felsefesinin *"kabilecilik"* ve *"totalitercilik"* öğretileriyle olan bağlantısını açıklamaya götürmektedir.

Modern totalitercilik, özgürlük ve akla karşı verilen ezeli savaşın bir evresidir. Bu evre, modern ırkçılıkta, formülünü Hegel-Haeckel ile devam etmektedir. Marx, Hegel'in *"tin"*i yerine, maddeyi ve ekonomik çıkarları, ırkçılık ise, yarı biyolojik bir kavram olan kan ya da ırkı koymuştur. Artık öz, dünyada egemen olan ve tarih sahnesine çıkan kandır. Kan, ulusun asıl kaderini de belirlemektedir. Böylece, yalnızca bir seçkin ulus dünyaya egemendir. Devlet, varlığını savaşta ortaya koyacaktır. (12) Popper, bu eleştirilerini, Hegel'in *Hukuk Felsefesi* adlı yapıtından yaptığı şu alıntıya dayandırır: *"Hayat ve mal gibi Sonlu şeylerin ilineksel (arızî) şeyler olduğunu anlamak gerekir. Bu gereklilik önce bir doğa zorlaması biçiminde ortaya çıkar, çünkü sonlu olan her şey ölümlü ve geçicidir. Ne var ki, ahlâksal düzen içinde, Devlette... bu gereklilik yücelerek bir özgürlük eseri, bir ahlâk yasası haline gelir... Orada... savaş... haklılığın... bir öğesi haline gelir... Savaşın şu derin anlamı vardır ki, onunla bir ulusun ahlâksal sağlığı korunur ve sonlu amaçları kökünden kazınır... Savaş, halkı ebedî bir barışın yol açacağı bozulmadan korur. Tarih, savaşların iç kaynaşmalara nasıl başarıyla son verdiklerini gösteren evrelerle doludur... İç çekişmeler yüzünden birbirlerinden kopan bu Uluslar, sınırları dışındaki savaşlar sayesinde sınırları içinde barışa kavuşurlar." (13)* Bu düşünceler, Avrupa'da milliyetçilik düşüncesinin ortaya çıkışında etkili olmuştur. (14)

Sonuç olarak, Hegel Popper'a göre, açık toplumun düşmanlarından birisidir. Modern tarihselciliğin kaynağı ve modern totaliterciliğin gelişmesi Hegel felsefesidir. Onun öz olarak belirlediği Marx düşüncesinde ekonomik çıkarlar, ırk kuramında ise kandır. Savaş konusundaki düşünceleri günümüz modern anlayışlarla yakınlık göstermektedir Hegel'de devlet, özün gerçekleşmesidir. Bu devlet, Prusya'dır. Prusya, özgürlüğün gerçekleşmiş şeklidir. Hegel'in özdeşlik ve diyalektik görüşü, siyasal amaçlarda kötüye kullanılmak için elverişlidir Bu görüşler, Popper'a göre, demokrasi önünde engel oluşturmaktadır.

Kaynakça

— Karl R. Popper, *Tarihselcılığın Sefaleti*, Çeviren: Sabri Orman, İstanbul, 1998.

— Karl R. Popper, *Bilim: Kestirimler, Çürütmeler*, Çeviren: İsmet Birkan, *Sağduyu Filozofu Popper*, Derleyip Çeviren Cemal Güzel, Ankara, 1998.

— Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Cilt I, Çeviren: Mete Tunçay, İstanbul, 2000.

— Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Cilt II, Çeviren: Harun Rızatepe, İstanbul, 2000.

— Karl R. Popper, Kültürlerin Çarpışması Hakkında. *Daha İyi Bir Dünya Arayışı, Son Otuz Yılın Makaleleri ve Bildirileri*, Çeviren: İlknur Aka, İstanbul, 2001

Dipnotlar

1..Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Cilt I, Çeviren: Mete Tunçay, İstanbul 2000, s.19.

2. Karl R. Popper, *tarihselcılığın Sefaleti*, Çeviren: Sabri Orman, İstanbul, 1998, s.25.

3. Popper, a.g.e., s.21

4. Popper, *"Bilim: Kestirimler, Çürütmeler"* Çeviren. İsmet Birkan, *Sağduyu Filozofu Popper*, Derleyip Çeviren: Cemal Güzel, Ankara 1998, s.177

5. Karl R. Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları*, Cilt II, Çeviren: Harun Rızatepe, İstanbul 2000, s.78.

6. Popper, a.g.e., s.16.

7 Popper, a.g.e., s.16-17

8. Popper, a.g.e., s.17

9. Popper, a.g.e., s.37

10. Popper, a.g.e., s.46.

11. Popper, a.g.e., s.47

12. Popper, a.g.e., s.63.

13. Popper, a.g.e., s.68-69.

14. Karl R. Popper, *"Kültürlerin Çarpışması Hakkında" Daha İyi Bir Dünya Arayışı, Son Otuz Yılın Makaleleri ve Bildirileri*, Çeviren: İlknur Aka, istanbul 2001, s.131

"ELEŞTİRİ" HAKKINDA ya da PERİLİ KÖŞK TÜRKİYE*

Hulki CAN

Paul Valéry'den esinlenerek yazıyorum: Bu "Eleştiri"ler beni tümden sarhoş etti. Bu küçük kitapçığı okurken adeta büyülü bir iksir içiyormuşum gibi oldum. Bu yoğun, özlü, rokoko tarzı bir müzik sanki. Bach ya da Scarlati'nin, Brandenburg ya da bilmem hangi şato ya da malikânenin dolaplarında, çekmecelerinde unutulmuş notaları bunlar. Her sayfa çevirişinizde karşınıza başka bir renk, başka bir ışık, başka bir tat çıkıyor. İnsan beyninin düşünce hızı bu renk cümbüşü karşısında duraklıyor, hız kesiyor: Daha sindire sindire okuyabilmek için.

Bu büyülü korunun patikalarında dolaşırken her an sizi bir sürpriz bekliyor. Her an her şey olabilir. Her an tetikte ve uyanık olmalısınız. Dinamik düşünce gücü oradan oraya sıçrayıp seken bir tavşan, bir çekirge gibi ele avuca gelmiyor. Görüntü sürekli değişiyor. Değişim değişim değişim ve arayış bir türlü sona ermiyor:

"II. Arayış
'Asla aramaktan vazgeçmeyeceğim'
diye haykırdı Sidharta
Arayış
Türkler Anadolu'ya gelmeden çok önce
Karluklar İrtiş suyun geçmeden
Üzre kök tengri asra yagız yir kılınmadan
İkin arası kişiogli kılındığı an başlamıştı.
Tarih arayıştı." (1)

Cengiz Gündoğdu'nun bu eleştirel ebemkuşağının altından geçerken "denendiğimi" hissettim, eski günlere gittim. Lisede felsefe hocamızın en büyük çabası bize "eleştiri"yi öğretmek, muhakeme edebilme, eğriyle doğruyu tartabilme mantık yetisini bize verebilmekti. Büyük bir ustalıkla anlattığı, savunduğu, her felsefi düşüncenin daha sonra öyle bir açıklarını gösterir, öyle bir eleştirisini yapardı ki nasıl oluyor da bunu düşünemedik diye şaşar kalırdık. Eleştiri düşüncenin temelidir. Yapı taşıdır. Köşe taşıdır.

İmdi yazarın bunu okuyucusuna aktardığını sanıyorum: Özgürce eleştirmek, düşünebilmek: Her şey, her düşünce eleştirilebilir, tartışılabilir. Batı'nın yaptığı düşünsel aşamaların temelinde zaten bu vardır. Tabular ve tabu kurumlar yoktur. Hiçbir düşünce, hiçbir kişi, hiçbir kurum ulvi, tinsel veya sanatsal dokunulmazlık kalkanlarının, ünvanlarının, rütbelerin, apoletlerin, inançların, düşüncelerin ardına sığınarak kendini eleştiriden koruyamaz. Fildişi kulelerin, görkemli yapıların, kalın duvarların arkasına sığınarak ahkâm kesemez. Eleştiri aşama getirir. Hatalar, açıklar, yanlışlıklar, gaz kaçakları, cırtlamalar, pırtlamalar bir bir ortaya dökülür.

Şöyle yazmış Gündoğdu. Ömer Seyfettin'in *Perili Köşk* öyküsüne atfen:

"Türkiye bütünüyle perili köşk. Her alanda. Her konuda. Nereye elinizi atarsanız, kıyamet kopuyor
- Allahsız
Yahudi
- Sol Korsan
- Müslüman olacaksın
Beyni kireçlenmiş adam.
- Komünist
Vatan haini
Gerici
- Faşist"

Bunlara yenileri de eklendi: AB yalakası, Amerikan şakşakçısı, Ku-Klux-Klan! Mason! Sabetayist! Cuntacı! Nedir bunlar? Bunlar doğum sancısı mı? Yoksa ölüm sancıları mı? Her halükarda bir şeyler olacak. Bir şeyler çatlayacak. Tabular, kurulu düzenler, çarklar, dişliler, düzenekler er geç kırılacak. Dünyada hiçbir devlet, hiçbir sistem, hiçbir düşünce sonsuza dek egemen olamamıştır. Bu düzenleri, düzenekleri sonsuza dek egemen kılmak için yapılan çabalar, gözdağları, tehditler, fişlemeler, öldürmeler boşunadır. Baraj kapakları er geç açılacaktır.

Gündoğdu'nun bu gösterişsiz, yalın kapak, 135 sayfalık "ince" kitabı piyasada satılan kalın tuğla kitaplardan çok daha "ağır" "vurucu" çok daha "derin" Kalın kitaplar yazmaya öykünenlere sesleniyorum: Kitap kalınlığı, sakın kafa kalınlığının paralel bir göstergesi olmasın?

Bu denemeleri Montaigne'inkilerden daha renkli ve çarpıcı bulduğumu söyleyebilirim. Bunun nedeni günümüz dünyasının çok daha renkli olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bir başka nokta: Montaigne zamanında bu kadar bol kitap, bu kadar çeşit

düşünce, bu kadar hızlı bir "değişim" de yoktu. Montaigne bir *öncü* (avangard, avant-garde) ise, Gündoğdu da bir *muhafız* (gard, garde). Yani "asıl kuvvetler" Öncü, lider, başı çeker yol açar, kırıp dökerek ilerler. İşi çok zordur. Arkadan gelen güçlere yolu açar, hazırlar. "Çölde çağıranın sesi"dir. Esas çocuk, "koruyucu" arkadan gelir. Gündoğdu, Ömer Seyfettin gibi "koruyucu" "yol gösterici" aydın tipine özgün bir örnek. Gündoğdu neyi koruyor? Yolu. Öncüler tarafından açılmış olan yolun açık kalması gerekiyor. Nöbetçi yolu koruyor, nöbet tutuyor. Yol gösteriyor. Gündoğdu geçmişinde yaptığı hataların, yanılgıların farkında. Kim hata yapmadı ki? İnsanın bu yanılgıları fark edebilmesi, kendi özeleştirisini yapması için herhalde en azından bir yarım yüzyıl geçmesi gerekiyor.

Gündoğdu okuru sorguluyor. Okur, çapraz ateş altına alınıyor. Sorular arka arkaya geliyor. Kafalara tokmaklar ve balyozlar iniyor. Bu canlı ve dinamik bir biçem (üslup) oluştururken, okurun ilgisini de uyanık tutuyor. Yazarımız hemen taşı gediğine koyuyor· Türkiye'deki düşün yaşamının *"tapınma"* seviyesinde olduğunu vurguluyor. Freud, Sartre, Camus, Saussure, Marx gibi düşünürlerin hiç eleştirilmeden olduğu gibi yurtdışından ithal edilidğini, hepsine *"ibadet edildi"*ğini yazıyor.·Oysa, düşünce görüngesinde ne tapınmaya yer vardır, ne de tapınana. Düşünce dünyası, araştırma, didikleme, eleştiri ve karşı eleştiri ile gelişir. Oysa Türk aydını bu batılı yemekleri çiğnemeden, büyük bir özlemle, açlıkla, yutmuştur. Şimdi hazımsızlık, gastro-entestinal sorunlar yaşamasının bir nedeni de budur.

Örneğin, müzikte de aynı durum söz konusudur. Bazı batılı besteciler sürekli ön plandadır: Varsa yoksa Mozart, Beethoven, Vivaldi, vs... Oysa, Mozart'ın, Beethoven'in çok berbat eserleri de vardır. Özellikle ilk yapıtları. Sürekli aynı temaların tekrarı, eserlerdeki cansızlık, ruhsuzluk, sığlık insanı sıkar. Mozart'ın sadece belli müzikal tonalite kalıplarına göre yazılmış eserleri içimi bayar. Beethoven'in 1. senfonisi bence berbattır. Ünlü IX. Senfonisinin II. bölümünde "tını" hatası vardır. Nota hatası değildir bu. Orkestrasyon hatası vardır. Çünkü besteci o zaman sağırdı. Sesleri duyamıyordu. Duymadan bestelemek büyük bir deha gerektirir. Ama kupkuru notalar sesler olmadan ne ifade eder ki? Besteci müziği beyninde de duysa "işitmek" başkadır. İşitebilse idi ikinci bölümün orkestrasyonu daha farklı olurdu zannederim. Ben şimdi böyle konuşunca birçok kişi bana *"Sen de kim oluyorsun"* gibilerinden anlamlı anlamlı bakıyor.

Barokçulara hayranlık duyarım. Ama bir Çaykovski. Wagner ya da Chopin'deki romantik "ruh" onlarda yoktur. "Sihir" yoktur. Bunun nedeni de aşk olsa gerek. Bu romantik besteciler büyük aşklar yaşamışlardır. Yaşamış oldukları aşkın büyüsü eserlerine de yansımıştır. Ben bu üç bestecinin eserlerini sandviç yiyerek ayaküstü dinleyemem. Mutlaka ve mutlaka o müziğe uygun "büyüsel ortam"a gereksinim duyarım. Bir konser salonu veya evde salt kesintisiz müzik dinleyebileceğiniz bir ortam.

İmdi, besteci olsun, sanatçı olsun, düşünür olsun, insanı olduğundan fazla yüceltmenin kökeninde ne var acaba? Atalara tapınma mı? Dini ve siyasi liderlerin yüceltilmesi, tanrılaştırılması, putlaştırılması neden yapılır? Neden her yere putlar, haçlar, simgeler, heykeller, büstler dikilir? Neden görkemli mezarlar, anıtlar yapılır? Neden bazıları ermiş, hazret, aziz, önder, führer gibi ünvanlara gereksinim duyarlar? İsa'yı Tanrı yapan hıristiyan alemi niye Tanrı'ya "aziz" diye hitap etmez de kilise babalarına "aziz" der? Neden önemli bir buluşmaya giderken süslenip püsleniriz de Tanrı'nın karşısına sadece kefen beziyle çıkarız? Ya da ruhsal olarak bile süslenmeye gerek görmeden Tanrı'ya dua ederiz?

Gündoğdu bu tür benzer soruların yanıtlarını sanırım düzenin ideolojisinde arıyor: düzen tabularla, taşlarla, heykellerle, simgelerle yolu tıkıyor düşüncenin yolu tıkanıyor; hazır lop yemekler sunuluyor; düzenin öğretisi, özgür düşünceye, düşünmeye geçit vermiyor. Yalan, dolan, ikiyüzlülük, riyakarlık: Yükselen değerler bunlar. Peki bu döngüyü kırmak için ne yapmalı? Buna karşı geçmişe gitmeliyiz. Tarihi öğrenmeliyiz, diyor yazarımız. Geçmişe gidip oradan yavaş yavaş bugüne gelmeliyiz...

Çok doğru. Çünkü bırakın geçmişi, yakın geçmişi bile bilmiyoruz. Tarihi bırakın, kendi tarihimizi bile iyi bilmiyoruz. Bunun en önemli nedenlerinden biri "dil" sorunu. Geçmiş tarihle ilgili söylenenleri, yazılanları, anlamıyoruz. Islahat'ın *reform* anlamına geldiğini, Tanzimat'ın *yeniden düzenleme* (restorasyon) olduğunu bilmiyoruz. İnkılap sözcüğünün *devrim* anlamına geldiğini bilmiyoruz. *İhtilal* ve *devrim* kavramlarının anlamında kargaşa yaşandığını bilmiyoruz. Osmanlı tarihinde bir sürü "paşa" olduğunu biliyoruz. Ancak bunların hangisinin sivil paşa, hangisinin asker paşa olduğunu bilmiyoruz Çünkü, Osmanlı devrinde paşa ünvanı hem üst rütbeli subaylara (general, amiral) hem de üst dereceli bürokratlara (vali, vezir, bakan) veriliyordu.

Kuvayi milliye, zaptiye, rüştiye, zabit, idadi, sultani, medrese, nazır, mebus, meşrutiyet, istıbdat, monarşi, jurnalcilik, ademi merkeziyet, edebiyatı cedide, serveti fünun ve benzeri kulaktan dolma eski Türkçe sözcüklerin yeni türkçede ne anlama geldiklerini tam olarak bilmediğimizden, geçmişle

TOHUM

Evine yürüyor, kırmızı bir topla, koltukaltında.
Sanki, top o da, zıplıyor çocuğunun avuçlarında.
Öyledir, bütün koltukaltları en güzel paket,
bütün ısmarlamalar kırmızıdır yoksulsan.
Bu yüzden, ister bir top, ister sıcacık iki pide,
ister bir bluz, ya da az yağlı iki yüz elli gram et,
hiçbiri kendisi değildir yalnızca, iyi bakarsan;
bütün bu satın almalar, alınmalar dünyasında,
bütün bu doymak bilmez beklentiler arasında
satın alınamaz bir şeydir o, beklemeye doyulmaz bir şey,
isteyeni ve götüreni tepeden tırnağa gülücük yapan bir şey,
kendilerinden başkasının gözyaşlarına bulaşmamış bir şey,
dünyayı bir gazoz kapağı gibi açıp, evreni içebilecek bir şey,
bir tohum gibi, büyüyüp gelişmeye can atan bir şey...

Müslüm GÜNEY

ilgili mesajı da tam olarak bilemiyoruz, algılayamıyoruz. Tam bir tarih cahiliyiz. Tarih bilincimiz yok.

Gündoğdu tarih bilincine sahip olan bir kişinin kolay kolay kandırılamayacağını belirtiyor. Çünkü bilinci şartlanmamıştır. Burjuvazi, tarih bilimini bireyi şartlandırmak, güdülemek için bir silah olarak kullanıyor. Firavun Ramses'in tarihi resmileştirdiği gibi günümüzde de modern Ramsesler tarihi kendi işlerine geldiği gibi yazıyorlar. Resmi tarih İstanbul'un fethini 20 yaşlarındaki Fatih'e endeksliyor. Oysa tarihsel bir olayın gerçekleşebilmesi için birçok parametrenin bir noktada, belli bir süreç içinde odaklanması, sıralanması gerekiyor. Kişisel iradenin buradaki işlevi bu odaklanmayı tam zamanında saptayabilmek ve görebilmek.

Gündoğdu'nun yapıtında kullandığı eski Türkçe ve yabancı kökenli sözcükler ile ilgili eleştiride bulunabilirim. Daha yalın bir Türkçe kullanılabilir. Ama o yalın sözcükler tam kastedilen anlamı taşımıyorsa o zaman aynen kalsın derim. Yalın Türkçe kullanma uğruna bir yapıtı donuk, solgun, monoton. ölgün ya da anlaşılmaz bir hale getirmeye de gerek yok!

Bir eleştirim de, çok alıntı yapıyor olması. Bu kadar alıntıya gerek var mı? Çünkü bu alıntılar, bazı yerlerde, yazarın kıvrak ve akıcı yazısı yanında hantal, kıpırtısız dinozorlar gibi duruyor. Görüntüyü bozuyorlar.

Okur, yazara soruyor: Bu kitaptaki düşüncelerinizi bugün değişmiş, farklılaşmış olabilir mi? Yanıtı duyar gibiyim. Mutlaka! Mutlaka! Peki bu bir tutarsızlık mı? Çelişki mi? Hayır. Hayır, diyor bilgece bir tavırla, çünkü, istesek bile aynı suda tekrar yıkanamayız, *"karanlık dağlardan ağan bir sabah güneşi gibi tıpkı, parıl parıl ve güçlü."* Öyle değil mi?

* Cengiz Gündoğdu, *Eleştiri*, İnsancıl Yayınları, 2. Basım. İstanbul, 1994.

TERÖR: KİMDEN? NEDEN? NASIL? (III)

Temel DEMİRER

III. Ayrım: Savaş, "Medeniyetler Çatışması", Irak ve Terör

"Amerikan siyasetinde fikirler değil, sonuçlar önemlidir."[100]

ABD İmparatorluğunun Irak saldırısıyla bir kez daha tartışmaya açılan savaş gerçeği... İşgalcinin haksız savaşı da bir terör -ve sömürgeciler de terörist!- değil midir?

Clausewitz'e göre, "Savaş, hasmı, irademize boyun eğmeye zorlayan bir şiddethareketidir."[101]

"Şiddet, şiddeti göğüslemek için, bilim ve sanatların buluşları ile silahlanır. Gerçi kaydedilmeye değmez bazı ufak tefek sınırlamaları devletler hukuku yasaları adı altında kabul eder ama, bunlar uygulamada savaşın gücünü zayıflatmaz. Şiddet, yani fizik kuvvet (çünkü Devlet ve Kanun kavramlarının dışında manevi kuvvet diye bir şey yoktur), böylece savaşın aracı olmaktadır; ereği ise düşmana irademizi zorla kabul ettirmektir. Bu ereği tam bir güven içinde gerçekleştirebilmek için, düşmanı silahtan arındırmak gerekir ve işte bu silahsızlandırma, tanımlama gereği, savaş operasyonlarının gerçek anlamda ilk amacıdır. Bu amaç son ereğin yerini almakta, onu bir bakıma, savaşın kendisine ait bir şey değilmişçesine, bir kenara itmektedir."[102]

Haksız savaş, işgal -Irak'taki gibi- bir terördür... Bu terörün sahibi de sömürgeci teröristlerdir... "Terörü karşı savaşıyorum" çığlıkları atanlar en büyük teröristlerdir...[103]

Bir an Euripides'in 'Truvalı Kadınlar'daki dikkat çekici dizelerini anımsayın; "Avrupa insanları, Asya'yı Afrika'yı hor görürsünüz! Ve bize galiba barbar adını taktınız. Sizler peki?"[104] Bu, bugünü yeterince anlatmaktadır...[105]

III.1. Irak -ve Saddam- Örneği Üzerine...

"Halk bir koyun sürüsüdür. Ona bir çoban gerekir, o da benim!"[106]

"ABD eski Hazine Bakanı Paul O'Neill'in, Irak'ın işgal edilmesinin Bush'un yemin etmesinden hemen sonra, yani 11 Eylül saldırılarından çok önce planlandığını açıkladı"ğı[107] koordinatlarda "ABD, hiçbir haklı gerekçeye dayanmaksızın Irak'ı işgal etti. Bush ve ortaklarının öne sürdüğü yalanlara hiç kimse inanmadı. ABD'nin işbaşındaki Neo-Con'ları 'haçlı seferleri'ni başlatmak. 'uygarlıklar çatışması'nın ateşini yakmak için harekete geçtiler."[108]

Bu haksız savaş ve saldırganlığın Saddam konusundaki riyakârlığına geçmeden önce burada bir "Medeniyetler Çatışması" parantezi açmak gerekiyor...

III.1.1. "Medeniyetler Çatışması"

"Aynı toprak uzun zaman aynı ürünü vermez"

"Pakistan Devlet Başkanı Müşerref, Batı ülkelerinin Müslümanlığı terörizm dini olarak gördüğünü belirtip, 'Biliyorsunuz, Amerikalı düşünür Samuel Huntington'un medeniyetlerin çatışması teorisi var Batı, Müslümanlığın terörizm dini olduğunu sanıyor. Huntington'un medeniyetlerin çatışması teorisine inanıyor,' dedi"ği[110] noktada "Huntington'un 'Medeniyetler Çatışması'[111] başlıklı makalesinde kullandığı bir cümle var· 'İslâm (kısacası) kanlı hudutlara sahiptir.' Bir Batılının. hele de bir Amerikalının İslâm hakkında böyle konuşmaya hakkı olduğunu hiç sanmıyorum. Adama yok olan Kızılderilileri, bombalarla dağıtılan Vietnam'ı. gaz fırınlarınd ayakılan milyonlarca günahsız insanı. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarını, din savaşlarını. Haçlı seferlerini, Aztekleri, İnkaları. İngiliz sömürge imparatorluğunu ve daha nicelerini sorarlar.

Batılıların ve Hıristiyanların kendi kanlı tarihlerini unutarak İslâm hakkında böyle ileri geri konuşmaları, suçlamada bulunmaları kabul edilecek bir şey değil. İkiz kulelere, canlı bombalara rağmen böyle suçlamaları aynen iade etmemiz gerekir İslâm'ın beşeri, uygar, insani yanını gösterebilmemiz gerekir..."[112]

Burada yeri gelmişken, bir sorunun daha yanıtlanması gerekiyor: "Uygarlık nedir"?

"Onur Bayraktar'ın uygarlık konusundaki tanımı şöyle: 'Uygarlık, Batı'nın seçkinlik faşizmini uygulayabilmek için kullandığı bir araçtır.. ' Bu tanım. hiç

kuşkusuz uygarlık olgusunu tümüyle yadsımayı amaçlamıyor; ancak Batı'nın bugüne kadar neleri 'uygar', neleri 'uygarlık dışı' diye nitelediği, kendinden saymadıklarına karşı kendi davranışlarını değerlendirmek söz konusu olduğunda, uygarlık ölçütlerinde ne denli titiz(!) davranabildiği gibi noktalar göz önünde bulundurulduğunda, uygarlık gerçekten karşımıza epey 'şaibeli' bir kavram olarak da çıkabiliyor.

'Seçkinlik faşizmi' zaten Avrupalıların eski hastalığıdır. Avrupalı düşünürlere ve tarihçilere göre 'Avrupa' ya da 'Batı' kültürü, yüzyıllar boyu bir üstkültür sayıldı; başka kültürlere ilişkin değer yargıları, hep bu Batı kültürünün süzgeçlerinden geçirilerek oluşturuldu. Tek bir kültürü çıkış noktası alarak öteki kültürler için değer yargılarının üretilmesinin yanlışlığı, ancak XIX.yüzyıldan bu yana tartışma konusu olabildi. Ancak bu bağlamdaki önyargıların tümüyle ortadan kalktığını söyleyebilmek, bugün de olası değil.

Çeşitli kültürleri değerlendirme bağlamında 'uygarlık' nesnel bir ölçüt olabileceği düşüncesiyle başvurulan bir kavram olmuştu. Buna göre, 'Hangi kültürler ötekilerden daha yüksektir' gibisinden bulanık sorular yerine, 'Hangi kültürler uygardır' diye sormanın daha sağlıklı bir yol olabileceği üzerinde durulmuştu. Bu doğrultuda uygarlık için örneğin bilim ve teknikte çağın gerektirdiği düzeyi yakalama, buna ek olarak da yine çağın gerekli kıldığı alanlarda kurumlaşmış olma gibi bir tanım da verilmişti.

Ne var ki özellikle İkinci Dünya Savaşı ve Nazizmin yükselişi, bu uygarlık ölçütünün de çok tartışılabilir nitelikte olduğunu çok acı bir biçimde gözler önüne serdi. 1933-1945 yılları arasındaki Almanya'nın, çağın gerektirdiği bilimsel ve teknik düzeyin gerisinde kalmış olduğunu söyleyebilmek olası değildir; aynı dönemde Almanya'da çeşitli alanlarda kurumlaşmaların var olduğu da bir gerçektir. Buna karşılık Nazi Almanyası'nın 'uygar' olduğunu söyleyebilmek, herhalde olanaksızdır!

XX. yüzyılın tanınmış kültür eleştirmenlerinden, Avusturya asıllı George Steiner, 'Dil ve Suskunluk' adlı kitabının Almanca baskısı için yazdığı önsözde şöyle diyor: 'Tüm çalışmam, şu önemli soru çevresinde odaklanıyor: İnsana aykırılığın kökenlerinin yüksek uygarlığın kökenleriyle birbirine karıştığı söylenebilir mi? Auschwitz, balta girmemiş ormanlardan ya da steplerden gelmedi. Barbarlık, modern insana kültürün, sanatların, evrensel eğitimin ve doğabilimsel ucizelerin ortalık yerinde saldırdı. Bazı en güzel müzelerin, kitaplıkların, konser salonlarının yalnızca birkaç kilometre uzağında Dachau ölüm kampının dumanları havayı zehirledi. Gündüzleri işkence yapan, çocukları boğazlayan erkekler akşamları Rilke okudular, Schubert'in müziğini dinlediler... Eğer aynı insan hem Bach çalabiliyor, hem de Wilna Gettosu'nu yakabiliyorsa, o zaman uygarlık nerede kalmıştır?

George Steiner, Orta Avrupa'nın kozmopolit düşüncesinin sağladığı yansızlıka, içinden yetiştiği coğrafyanın kültürüne böyle temel sorular yöneltebiliyor.

İkinci Dnüya Savaşı'nın bitiminden bu yana geçen zaman, böyle soruları olanaksız kılmadı. Cezayir'den sonra Fransa, Vietnam'dan sonra Amerika ve nihayet Filistin'den sonra İsrail, önderliğini yapmaya çalıştıkları uygarlık anlayışlarının sınıfta kalanları oldular. Bugünkü durum bakımından Onur Bayraktar'ın uygarlık tanımına belki şu ekin de yapılması gerekli: 'Uygarlık' maskesi, artık Batı'nın seçkinlik faşizmini gizlemeye yetmiyor!"[114]

III.1.2. Irak İşgali (ve Ötesi)

"Zalim, zulmünü işletirken
ak ellerinin elleri temiz olamaz
Mahkûm kılınmış olan
suçsuz ve günahsızların yük taşıyıcısıdır

Afganistan'dan Irak'a yönelen ABD saldırganlığı öncesinde dünyadaki karışık uluslararası ilişkiler tablosu şöyleydi: "Avrupa'nın politikası yayılmacılıktı."[115] ABD, dünya liderliğini elde tutmaya çalışırken, terör, işsizlik, ekonomik durgunlukla boğuşuyordu. Çin ise ürkütücü bir hızla gelişiyordu."[116]

"2001'de üstü kapalı bir biçimde Çin'i rakip olarak saptayan ABD yönetimi, 11 Eylül'den sonra özellikle Irak Savaşı sürecinde giderek Almanya-Fransa eksenini hedef almaya başlar ve 1950'den bu yana homojen ve güçlü bir bağlaşıklık oluşturmak amacıyla izlediği AB sürecini destekleme politikasını terk eder. Artık ABD yönetimi, Almanya-Fransa ittifakını bölmeye, bölemezse de zayıflatmaya çalışacaktı. "Avrupa ordusunun destekleyicileriyle (şimdilik) Fransa-Almanya-Belçika'dan ibaretti."[118]

Ve nihayet "ABD ve İngiltere 1991'de, 'kapitalizmin denetlenemeyen itici gücü yüzünden' Ortadoğu'ya askeri olarak girip petrole egemen olmak istediler... 2003'te Irak'ın işgali adeta 'On Emir gibi kapitalizmin emri olarak' yerine getirildi... Doğu Bloku'nun vahşi kapitalizmi dengeleyici gücü ortadan kalkınca 'Batı kapitalizminin zembereği boşalıyor' ve vahşi kapitalizm eski günlerdeki gibi ortaya çıkıyordu..."[119]

Bu çerçevede "Irak savaşı, ABD'nin 11 Eylül sonrası Afganistan'ı işgalinden farklı olarak, uluslararası toplumun muhalefetine rağmen yürütüldü. Petrol ve silah lobilerinin desteklediği Bush yöneti-

mi, iki sloganı dünyanın ana gündemi haline getirmek için didindi: Irak'ın olası kitle imha silahlarından arındırılması. (Oysa Bağdat, 1999'a dek BM ekiplerinin silah denetimlerine tabi kalmıştı.) Irak halkının Saddam'dan kurtarılması. (Irak halkının 12 yıldır ilaç ithalini bile engelleyen çok sıkı BM yaptırımları altında kırılması ise olağandı.)

Doğrusu bunlar pek yenilir yutulur sloganlar değildi. üstelik küremizin hassas karnı Ortadoğu'nun en büyük ikinci petrol rezervine sahip ülkesi Irak'ta olan bitenler, komşularından Kuzey Kore'ye, Rusya'dan Japonya'ya, Libya'dan Venezüella'ya herkesi derinden ilgilendiriyordu. Bir de tabii, Irak'tan sonra sıra kimbilir kimlere gelecek diye düşündürüyordu.

BM'nin Irak'ın tesislerini yeniden silah denetçilerine açması için karar çıkarması üzerine, Kasım 2002'de Saddam denetçileri kabul ettiğini açıkladı. Bir yanda Irak kazan denetçiler kepçe dolaşıyor ve BM'ye sunulan her raporda kitle imha silahına rastlanmadığı belirtiliyordu. Diğer yanda Bush ile bir numaralı müttefiki olan İngiltere Başbakanı Tony Blair, kimsenin gücünün savaşı durdurmaya yetmeyeceğini gösterircesine, Basra ve çevresine 300 bin asker yığdı.

Almanya, Fransa ve Rusya'nın başını çektiği bir grup ülke BM'de, ABD'nin istediği savaş kararını çıkarmamakta diretti. Ancak Bush yönetiminin yanına çektiği İngiltere, İspanya, İtalya, Portekiz, Danimarka gibi AB üyeleriyle, Polonya, Çek Cumhuriyeti gibi AB adayları, 'Irak'ın gerekirse zorla silahsızlandırılması' manifestosu yayımladı. AB Irak savaşı yüzünden ikiye bölünürken, Bush ve Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, eski kıtayı ziyaretlerinde 'genç Avrupa' diye Doğu Avrupa ülkelerini yere göğe koyamıyordu. Fransa ile Almanya'nın adı ise 'yaşlı Avrupa'ya çıkarıldı.

Bush yönetimi ile Blair hükümetinin, çöl sıcaı basmadan BM'yle ipleri koparmasının ardından, 19 Mart 2003'de Bağdat'a ilk bombalar düştü. Ertesi gün Kuveyt'ten giren ABD güçleri Irak'ın güneyinde hızla ilerlerken, Rumsfeld sıranın Suriye'ye geleceği tehdidini savuruyordu. Ama küçük grupların sıkı direnişiyle karşılaşan ABD güçleri, martın sonunda hiçbir kenti ele geçirememiş durumdaydı.

Washington, 'korku ve dehşet' bombardımanıyla Bağdat'ı gece gündüz temellerinden sarsmaya yönelirken, ABD güçleri kentleri almadan hızla Bağdat'a ilerliyordu. 6 Nisan 2003'de Bağdat'ta ilk turlarını atan Amerikalılar, 8 Nisan'da Saddam'ın merkezdeki heykeliyle birlikte rejimini de devirdi. Önce halkın sevinç gösterileri yağma, anarşi ve kargaşaya dönüştü.[120] Ardından ABD ile müttefiklerinin askerleri ve işbirliği yapan Iraklılara yönelik aralıksız saldırı dalgası başladı."[121]

ABD işgaliyle sadece kimi Amerikanofiller ile Kürtlerin[122] işbirliğine gittiği "Irak'ta işgale karşı direniş büyürken ABD'li generaller de artık savaşın hâlâ bitmediğini, işgal ettikleri ülkede giderek bir batağa saplanmakta olduklarını kabul ediyor."

Kuşkusuz bu yargıda yer alan 'batak' sözcüğü ABD'li generallerde, Amerika kamuoyunda Vietnam Savaşı sendromunun hâlâ geçerli olduğunu gösteriyor. Vietnam bir bataktı, oysa Irak bir çöl! Irak'ta ABD neden batağa saplansın ki?

Irak'ta savaş 20 Mart'ta başladı. 1 Mayıs'ta bitti. Artık, Irak'a demokrasi ile birlikte yeniden yapılanma ve kalkınma gelecekti. 40 gnülük 'savaş' süresince 138 Amerikal asker ölmüştü. Artık, 'barış' vardı.

İki aylık 'barış süreci' boyunca günde ortalama 2 Amerikalı asker öldürüldü. Bu sürede öldürülen 63 Amerikalı askerle toplam sayı 201'e ulaştı. bu rakama kayıplar dahil değildi. 1991 Körfez Savaşı'nda ise 382 Amerikalı asker ölmüştü. (...)

Irak'taki Amerikalı askerler için ünlü Rus yazar Leo Tolstoy'un 'Savaş ve Barış' kitabının adına benzer bir durum geçerli. Artık savaş yok, barış var, ama yine ölüyor, yine öldürüyorlar."[123]

İşgalciler şaşkın ve saldırgan...[124]

"Saddam Hüseyin'in ele geçirilmesi, işgalcilerin arzuladığı sonucu yaratmadı. İstatistiklere göre işgal karşıtı saldırılarda iki kattan fazla artış var ABD askerleri darbe yedikçe, daha büyük bir hınçla sivillere saldırıyor."[125]

Bu tabloda "Açık konuşmak gerekirse, ben direniş hareketinin bu kadar hızlı yayılacağını beklemiyordum,"[126] diyor Irak Komünist Partisi'nin "Yurtsever Muhalefeti"nin sözcüsü Ahmed Kerim...[127]

III.2. ABD Riyakârlığı ve Saddam Bahsi

"Güçsüzler için
güç sistemlerine güven bağlamak
tam bir felâket olacaktır"[128]

15 Şubat 2000 tarihli Radikal gazetesinin "İsrail Bağdat'la Temasta" başlıklı haberi aynen şöyleydi: "Alman Der Spiegel dergisinin haberine göre, İsrail ABD'nin bilgisi çerçevesinde Irak'la gizli temaslar yürütüyor. Aralıkta Washington'da yapılan İsrail-Suriye barış görüşmeleri sırasında ABD Başkanı Bill Clinton'la baş başa görüşen İsrail Başbakanı Ehud Barak, Bağdat'la gizli görüşme yapma arzusunu dile getirdi.

Barak bu planını iki gerekçeyle temellendirdi. İsrail açısından Ortadoğu'daki en büyük tehlike hâlâ İran'dı. Bu yüzden İran'ın eski düşmanı Saddam'la temasta fayda vardı. Ayrıca İsrail, Suriye lideri Hafız Esad'a karşı rakibi Saddam'la yakınlaş-

ma kartını oynayabilirdi. böylece Şam ödün vermek zorunda kalırdı. Clinton ikna olarak bu plana 'okey' dedi. Habere göre daha önce bir kez 90'lı yılların ortasında gizli görüşmeler yapmış olan İsrail ile Irak şimdi bir Avrupa başkentinde gizli temaslar yürütüyor.

Bu kez ABD'nin İsrail-Irak flörtünden hoşnut olmasının gerisinde ince hesaplar var. Irak'ı her gün bombalayan ABD, BM silah müfettişlerini ülkeye sokmamakta direnen Bağdat rejimine karşı yeni bir askeri harekâta 'mecbur' kalabilir. ABD'li istihbaratçılara göreyse, İsrail aracılığıyla Irak'ı etkileme politikası askeri harekâtlardan daha akıllıca..."[129]

Bu haber ABD İmparatorluğu'nun Saddam bahsindeki riyakârlığını yeterince açıklamıyor mu?

ABD riyakârlığı ve Saddam dedik... "Kapitalizm ve tüketim toplumu, kitle iletişim teknolojisi geliştikçe, imajlar gerçeklikten koptular, sermayenin mantığına bağlı olarak yeniden bir araya gelerek yeni bir bütünlük oluşturarak gerçekliğin yerine geçtiler. Uzun bir süredir 'gösteri toplumunda' yaşıyoruz. İmajlar gerçeklikten koparken ortalığı orijinali olmayan, bu imajlardan yapılmış, kopyalar kapladı. Her an yeniden üretilen, yeniden düzenlenen manipüle edilen koypalar...(...)

Saddam aslı olmayan bir kopya değil mi? ABD, İngiltere tarafından yaratılan, 1979'dan 1991'e kadar beslenen, güçlendirilen silahlandırılan, baskı ve zulmüne, soykırım girişimlerine göz yumulan, sonra Ortadoğu'ya geri dönmek için kullanılan bir 'simülasyon' değil mi Saddam?

Saddam, 90'lar boyunca, Batı'nın 'diğerini', geri kalmış, bir türlü 'moderniteyle barışamamış' Arap dünyasının 'fanatizmini', 'İslâmcı terörü' temsil eden bir imaj olarak kodlanmadı mı? Hitler'e benzetilerek, Arap dünyasının İsrail'e tepkisi Anti-Semitizmle özdeşleştirilmedi mi? Ortadoğu halklarının, kurtuluş umudu, kahraman, otoriter, lider fantezisi olmasına izin verildikten, hatta bu körüklendikten sonra, umutları toptan yıkmak, ruhlara terör saçmak için, muazzam bir güç gösterisiyle, savaşmasına bile fırsat verilmeden, büyük bir 'kolaylıkla', imha edilerek kıyılmadı mı?"[130]

Ortadoğu'da halklara etmediği zulmü bırakmayan Saddam tiranlığının bir çok icraatı ABD (Kuzey) onaylıdır... İşte buna ilişkin kimi veriler...

"Amerikan belgelerine göre, 1983-1984'de Ortadoğu özel temsilcisi olan (şimdiki Savunma Bakanı) Donald Rumsfeld, kimyasal silah kullandığı için kınanan Saddam'a ABD'nin özel destek mesajını iletmiş..."[131]

"ABD bir zamanlar Nikaragua'da Samoza'yı, Şili'de Pinochet'yi yarattığı gibi, aynı şekilde Ayetullah Humeyni'ye karşı savaşmak üzere Saddam'a silah ve para yardımı dışında büyük Amerikan kuruluşları (AT&T, Caterpillar, HewlettPackard, IBM, Dow Chemical gibi) ile çalışma olanakları sunmuş ve Saddam'ın kullandığı bacillus antrhacis, histoplasma capsulatam brucella melitensis, closridum perfringens türünden insanları öldüren veya en iyi ihtimalle sakat bırakan zehirli maddelerin tedarikçisi olmuştu. Kısacası şimdi şeytan, zorba, zalim, canavar olarak nitelendirdikleri Saddam'ı kendi çıkarları için ABD'nin kendisi yaratmış ve eylemlerini gerçekleştirmek üzere ona gerekli olan tüm araç ve gereci de sağlamıştı..."[132]

"ABD'li Oscar ödüllü ünlü sinema yönetmeni ve yazar Moore, kendi üslubuyla Saddam-ABD ilişkilerinin geçmişini anlattı: Tanrıya şükür Saddam sonunda Amerikalıların ellerine düştü! Bizi çok özlemiştir herhalde. Ne kadar da kötü görünüyordu! Ama en azından ücretsiz diş muayenesinden geçirildi. Bu çoğu Amerikalıya yapılmayan bir şey. Amerika Saddam'dan hoşlanıyordu. Biz Saddam'ı 'seviyorduk. Ona para verdik. Onu silahlandırdık. İran askerlerini gazlamasına yardımcı olduk. Ama o, işleri bozdu. Kuveyt diktatörlüğünü işgal etti ve bunu gerçekleştirirken düşünülebilecek en kötü şeyi yaptı -çok daha iyi bir dostumuzu tehdit etti: Suudi Arabistan diktatörlüğü ve geniş petrol rezervlerini. Bushlarla Suudi kraliyet ailesi sıkı fıkı iş ortaklarıydı ve Saddam 1990'da onların zenginliklerine fazlaca yaklaşarak muhteşem bir hata yaptı. Artık Saddam için son yaklaşıyordu. Ama bu hep böyle değildi. Saddam bizim dost ve müttefikimiz idi. Rejimini destekledik. İlk kez bir katile yardım etmiyorduk. Biz Dr. Frankenştayn'ı oynamayı severiz.

Bir sürü canavar yarattık -İran Şahı, Nikaragua'nın Somoza'sı, Şili'nin Pinochet'si- ve sonra onlar katliam yaptıklarında ya haberimiz yokmuş gibi yaptık ya da şoke olduk.

Saddam'ı sevdik çünkü Ayetullah'la savaşmaya gönüllüydü. O halde, silah satın alması için milyarlarca dolar sağlamalıydık ona. Kitle imha silahları. Evet, elinde bu silahlar vardı. Bunu biliyor olmalıydık -çünkü bu silahları biz verdik. 1980'lerde Amerikan şirketlerini Saddam ile iş yapmaya teşvik ettik. Kimyasal ve biyolojik silahlarda kullanılabileek maddeleri böyle elde etti. İşte ona sattığımız başı şeylerin listesi (1994 ABD Senatosu raporuna göre:

* Şarbon hastalığına yol açan şarbon (antraks) basili,
* Botulinum zehiri elde edilen Clostridium Botulinum.
* Akciğer, beyin, omurilik ve kabli etkileyen bir hastalığa yol açan Histoplasma Capsulatam.
* Önemli organlara zarar veren Brucella Melitensis bakterisi.

* Sistemik hastalıklara yol açan zehirli Clostridium Perfringens bakterisi.

* Çokzehirli Clostridium tetani maddesi. Bu da Saddam'la iş yaparak onu destekleyen şirketlerin listesi: AT&T, Bechtel, Caterpillar, Dow Chemical, Dupont, Kodak, Hewlett-Packard, IBM...

Eski dost Saddam'la o kadar samimiydik ki ona İran birliklerinin yerini gösteren uydu fotoğrafları verdik.

Onun bu bilgileri nasıl kullanacağını çok iyi biliyorduk ve o fotoğrafları alır almaz İran askerlerini gazladı. Ama biz, ağzımızı açıp bir şey demekdik. Çünkü o bizim dostumuzdu, İran ise 'düşmanımız.' İranlıları gazladıktan bir yıl sonra onunla yeniden tam diplomatik ilişki kurduk!

Sonra kendi insanlarını, Kürtleri gazladı. Bunun ardından onunla ilişkimizi kesmemiz beklenirdi. Kongre Saddam'a ekonomik yaptırım uygulamaya çalıştıysa da Reagan yönetimindeki Beyaz Saray bu fikri derhal reddetti -hiçbir şey iyi dost Saddam4la ilişkileri bozmamalıydı. (Kısmen) yarattığımız bu Frankenştayn ile çılgınca bir aşk yaşıyorduk.

Ve efsanevi Frankenştayn gibi Saddam da kontrolden çıktı. Artık sahibinin dediklerini yapmıyordu. Saddam yakalanmalıydı. Ve şimdi Saddam ele geçtiğine göre belki yaratıcıları hakkında bir iki laf eder. Belki ilginç bir şeyler öğrenebiliriz...

Belki Donald Rumsfeld yine gülümseyerek Saddam'la el sıkışır. 1983'de Saddam'ı ziyaret ettiğinde yaptığı gibi.

Rumsfeld, baba Bush ve arkadaşları, 1980'lerde çöldeki dost canavara bu kadar düşkün olmasalardı bugün bu durumda olmazdı. Bu arada, 11 Eylül'de 3 bin kişiyi öldüren adamın yani diğer Frankenştayn'ımızın nerelerde olduğunu bilen var mı?

Belki o da bir fare deliğindedir. Bir sürü küçük canavarımız var, seçimlere pek az süre var. Demokrat adaylar, güçlü olun. Korkaklar sürüsü gibi durmayın. Bu piçler bizi yalanlara dayalı bir savaşa soktu, ölümler durmayacak, Arap dünyası bizden nefret etmeye devam edecek ve biz yıllarca bu savaşı cebimizden ödeyeceğiz.

Bugün olup biten hiçbir şey bizi 11 Eylül sonrası dünyamızda bir nebze olsun daha güvenli hale getirmedi. Saddam hiçbir zaman ulusal güvenliğimizi tehdit etmedi. Bizi, Dr. Frankenştayn'ı oynama tutkumuz mahvetti..."[113]

Frankenştayn'ını önce yaratıp, sonradan da "yok eden" ABD, Saddam'ın yargılanmasıyla gerçekte kendi kirli ilişkilerini de sergileyerek, yargılayacaktır...

Örneğin, "Saddam Hüseyin'i savunmak isteyen ünlü Fransız avukat Jacques Verges, eski Iraklı yetkililerin yargılandığı bir mahkemede, 1980-1988 yılları arasındaki İran-Irak savaşından bugüne görev yapan tüm Batılı liderlerin de ifade vermesi gerektiği vurgusuyla şunları dedi: 'Şu anda rejimi suçlayan ülkelerin, bu suçların işlendiği idönemde dost ve müttefik olarak gördükleri Irak'ta büyükelçilikleri vardı. Belirli silahların kullanımını kanıtlayacaksak. bu silahları kimin sattığını da bilmemiz gerek.

Eski İran Cumhurbaşkanı Ali Ekber Haşimi Rafsancani de, geçmişte Saddam Hüseyin'e destek veren ABD'nin de yargılanması gerektiğini belirtti. Eski lider, 'Saddam'ın ABD tarafından cezalandırılmasını istemiyoruz, çünkü asıl cezalandırılması gereken Amerika'dır,' dedi..."[114]

Ve nihayet "Saddam'ın mahkemesinde" ABD ve Fransa ile olan ilişkiler de gözler önüne serilecek...

İngiliz yayın kurumu BBC, Irak'ın devrik lideri Saddam Hüseyin'in yargılama süreci öncesinde. bazı Batı ülkeleriyle olan ilişkilerine ışık tutan derlemeye yer verdi.

BBC, Saddam Hüseyin'in mahkemede ABD'nin ve Avrupa ülkelerinin, eski Sovyetler Birliği'nin ve Arap ülkelerinin kendisine verdiği desteği dünyaya anımsatacağına ve bunun söz konusu ülkeleri ve liderlerini utandıracağına dikkat çekti. Habere göre, Saddam mahkemede bir zamanlar kendisine askeri, teknolojik ve diplomatik destek veren ülkelerin neden daha sonra kendisine sırt çevirdiklerini sorabilecek. Saddam, mahkemede özellikle Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'i köşeye sıkıştırabilecek.

Fransa, Irak'a silah ve askeri teknoloji sağlayan başlıca ülkelerden biriydi. Chirac, 1974'te o dönemde Baas Partisi'nin liderlerinden biri olan Saddam ile Bağdat'ta bir araya gelmişti. 1975'te Paris'e giden Saddam da Chirac ile birlikte bir nükleer santralı gezmişti. Chirac ve Saddam, Fransa'nın Irak'a iki nükleer santral satması için pazarlığa oturdu. Bu santrallardan biri 1981'de İsrail'in hava saldırısıyla yok edildi. Fransa 10 yıllık dönem içinde Irak'a 133 adet Mirage F1 savaş uçağı sağlamayı da kabul etti. 1980'lerde Fransa silah satışlarının yüzde 40'ını Irak'a yaptı.

Chirac sonraları, Bağdat'la ilişkileriyle ilgili olarak, o dönemde pek çok ülkenin İran'la savaşan Irak'a destek verdiğini, bu ülkenin 'ilerici' olarak görüldüğünü söylemişti.

İran'la savaş döneminde ABD, İngiltere, Batı Almanya ve İtalya, Irak'a çeşitli yardımlarda bulundu. İran'ı tehdit olarak gören Kuveyt'le Suudi Arabistan da Bağdat'a para yağdırdı.

1980'lerin başında Washington'ın 'kötü adamı' Ayetullah Humeyni idi ve Tahran'ı tehdit olarak gö-

ren ABD yüzünü Irak'a dönmüştü. 1980'de İran'a saldıran Irak, 1983'te şiddetli saldırılara geçen İran askerlerine karşı kimyasal silah kullandı. Washington bundan haberdar olduğu halde, dönemin Başkanı Ronald Reagan Bağdat'ın desteklenmesi gerektiğinde ısrar etti ve Başkan Gerald Ford yönetiminde Savunma Bakan Yardımcısı olan, ancak kendi döneminde bir ilaç şirketinin başkanlığını yapan Donald Rumsfeld'i Bağdat'a gönderdi. Rumsfeld, Saddam'a Reagan'ın özel mektubunu verdi.

Görüşme tutanaklarına göre, 'Rumsfeld, Saddam'a ABD ve Irak'ın ortak çıkarları gereği Suriye ve İran'ın yayılmacılığının önlenmesi gerektiğini' söyledi. Görüşmede, İran'ın petrol ihracatının durdurulması da ele alındı. Rumsfeld 2002'de, söz konusu görüşmede Saddam'la, İran'a kimyasal silah kullanması konusunu tartıştığını söylese de tutanaklarda bu yönde bir ifade bulunmuyor. Saddam Hüseyin, Fransa ve ABD'nin yanı sıra eski Sovyetler Birliği tarafından da desteklendi. SSCB, Irak'a Mig 29 uçakları, T72 tankları, top ve ağır silah, Scud füzeleri ve gambot sağlamıştı..."[136]

Tüm bu verilerin ışığında gerçek teröristin, terörü yaratan küresel sömürü sistemi ve sahipleri olduğundan şüphe yoktur...

Ya Saddam ve benzerleri mi? Onlar sahipleri kadar "suçlu" ve "sorumlu" olan işbirlikçileridir...

(Sürecek)

Dipnotlar

100. B. Wright.

101 Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, May Yay., 1975, s.44

102. Carl Von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, May Yay., 1975, s.44

103. Savaş deyince anımsanmalı: "Evler yakılmasın bir daha, / bombardıman uçaklarını kimse bilmesin./ Dolsun geceler uykuyla./ Cezasız olsun yaşamak./ Analar ağlamasın./ Öldürmesin insanlar insanları./ Versin kendini herkes bir işe./ Onur duysun herkes yaptığından./ Elde etsin gençler istediğini,/ Yaşlılar da hoş görsün." (Bertolt Brecht, *"Çocukların Yakarışı"*, çev.A Kadir Asım Bezirci.)

104. Euripides, aktaran: Dikmen Gürün, *"Savaş, Savaş, Savaş..."* Cumhuriyet, 1 Nisan 2003, s.14.

105. "Savaşın kültürü değişiyor. Artık şirketler de savaşta XXI. yüzyılın yeni savaş doktrinlerine göre ordunun küçültülmesi, her an her yerde her türlü düşmanla olası çatışmalara karşılık verebilecek esnekliğe sahip olması gerek. Ver elini özel teşebbüs. (...)

Eski ABD Cumhurbaşkanı Eisenhower'ın kendi ülkesi ve demokrasi için geleceğin en büyük tehlikesi olarak gördüğü ordu-sanayi işbirliği artık savaş alanını da kapsayacak bir biçimde, her gün biraz daha kurumsallaşıyor. Savaş şirketleri barış için de çarpışmaya hazır.

Bir tek Kongo'da 3 milyon sivilin öldürülmesine dünya seyirci kaldı. Bırakın seyirci kalmayı bundan kaçımızın haberi oldu? Uluslararası haber tekelleri sessizliği tercih etti. Ama konu elmas gibi kıymetli madenlerin korunmasına gelince, sermayenin çıkarı adına savaşan paralı ordular Sierra Leone gibi ülkelerde silah başında. BM de özel teşebbüsün paralı ordularından niçin yararlanmasın diye soranlar var. (Günduz Vassaf, *"Savaş Anonim Şirketi"* Radikal, 28 Aralık 2003, s.22.) Ayrıca bkz: Rui Namorado Rosa, *"Kapitalizmde Barış Olmaz"* Sol Dergisi, No 214, 16 Ocak 2004, s.14; Kıyasettin Aslan, *"Emekçiler Emperyalist Savaşa Karşıdır"* Fıratta Yaşam, Yıl:6, No.218, 9 Ocak 2004, s.4; Celâl Üster, *"Savaş ve Sanat"*, Radikal Kitap, Yıl:3, No 116, 6 Haziran 2003, s.4

106. Sultan Vahdettin.

107 "Bir Bakanın İtirafları" Evrensel, 12 Ocak 2004, s.10

108. Güray Öz, *"Saddam Dersleri"* Cumhuriyet, 17 Aralık 2003, s.6

109. Andre Gide.

110. Leyla Tavşanoğlu, *"Batı Huntington Teonsine Inanıyor* Cumhuriyet, 22 Ocak 2004, s.10.

111. Bkz: S. Çiftyürek, *"Sınıflararası Mücadele mi, Yoksa 'Medeniyetler Çatışması'mı?"*, Fıratta Yaşam, Yıl:5, No.215, 19 Aralık 2003, s.6; Soner Kızılkaya, *"Global Cihadın Doğuşu ve Yükselişi"*, Birikim Dergisi, No.177, Ocak 2004, s.38-43; Yıldırım Canoğlu, *'Yeni Soğuk Savaş'ın Hedefi İslâm Medeniyeti"*, Umran Dergisi, No.113, Ocak 2004, s.21-33; N. Baykal, *"Terörizm: 'Medeniyetler Çatışması mı?'* Teorik Politik Kurtuluş Sosyalist Dergi, No 3, Ocak 2004, s.8-16

112. Türker Alkan, *"Kaplan ve Huntington"* Radikal, 25 Aralık 2003, s.5.

113. Ahmet Cemal, "Kültür ve Uygarlık Deyince.. Cumhuriyet, 22 Ocak 2004, s.15.

114. Halil Cibran.

115. "Avrupa'da kültürel etkinliklere katılım konusunda bir araştırmayapan Eurobarometer'a göre, Avrupa ülkeleri arasındaki kültürel uçurum tüm kültürel alanlarda ve medyada bariz bir şekilde ortaya çıkıyor. Aile bütçesinden kültüre yapılan harcama oranına göre İskandinavya ülkeleri (İsveç yüzde 6.15) başı çekiyor. Belçika yüzde 4.8 ile orta grupla yer alırken Akdeniz ülkeleri (İspanya: yüzde 3.33 ve Yunanista: yüzde 2.66) oldukça gerilerde kalıyor. Belçikalılar üzücü derecede az kitap okuyorlar ve Avrupa ortalamasından daha fazla pembe dizileri izliyorlar. Araştırma sonuçlarına göre, Belçikalıların sadece yüzde 23'i bir kez kitap okuduğunu bildirirken yüzde 58'i son bir yılda hiç kitap okumadığını belirtmiş. Bu konuda Avrupa ortalaması sırayla yüzde 44.8 ve yüzde 42.1 Belçikalıların sadece yüzde 31'i her gün gazete okuduğundu bildiriyor Bu alanda Avrupa ortalaması yüzde 46. Belçika pembe dizileri izlemede yüzde 70 ile Avrupa şampiyonu. Hiçbir kültürel etkinliğe katılmayanlar konusunda da Belçika'nın durumu iyi değil. Avrupalıların yüzde 20'si kendilerini kültürel etkinliklerin dışında tutarken Belçika'da bu oran yüzde 27 " (Erdinç Utku, *"Hayata Dokunan Evrensel Öyküler"* Cumhuriyet, 20 Nisan 2003, s.10.)

116. Perihan Usta, *"Sınırsız Bir Dünyada Lider Olmak"* Radika, 18 Ekim 2003, s.9.

117 Ergin Yıldızoğlu, *"ABD-Avrupa Çekişmesi"* Siyasi Gazete, Yıl:1, No:5, Ekim 2003, s.26

118. "Bu birliktelik bazen çelişkili özellikler taşısa bile genellikle ABD'nin çizdiği çerçeve içinde olmak durumundadır Almanya ve Fransa bazen bu çerçeveyi zorlayabilirler, ama güçler dengesi nedeniyle onun içinde kalacaklar." (Engın Erkiner, "FransAlmanya Askeri Güç Peşinde" Siyasi Gazete, Yıl:1, No.5, Ekim 2003, s.27.)

119. Erol Manisalı, *"Zembereği Boşalan Kapitalizm"*, Cumhuriyet, 9 Ocak 2004, s.11.

120. Irak'ın durumu hakkında bkz: *"Irak'ta Misket Bombaları*

1000 Can Aldı", Evrensel, 13 Aralık 2003, s.10; *"Irak Halkı Mahkûm, ABD Askeri Gardiyan"*, Milliyet, 8 Aralık 2003, s.18; *"Iraklı Genç İşkencede Katledildi"* Evrensel, 5 Ocak 2004, s.10; *"Irak'a Hıristiyan Misyoner Akını"*, Milliyet, 28 Aralık 2003, s.20; Shlomo Avinen, *"Üç Irak Bir Irak'tan Daha İyidir"* Serbesti Dergisi, No.15, Kasım-Aralık 2003, s.62-63; Hüseyin Akyol, *"Irak Örgütleri"*, Yeniden Özgür Gündem, 19 Ocak 2004, s.2; Hasan Doğan-Mustafa Reşid, *"Irak'ta Kan Durmuyor..."* Yeniden Özgür Gündem, 19 Ocak 2004, s.6; Abdullah Yıldız-Süleyman Aslantaş-Ahmet Ağırakça-Burhan Kavuncu-Sefer Turan, *"Irak Bataklığındaki Amerika ve İslâmi Hareketlerin Geleceği"*, Kudüs Dergisi, No.3, Güz 2003, s.111-140; *"Şiiler Tutum Değiştirebilir"* Evrensel, 20 Aralık 2003, s.10.

121 *"Pandora'nın Kutusu Irak'la Açıldı"* Radikal, 31 Aralık 2003, s.11.

122. "Halen çözülmemiş olup, çözümü, sosyalizmden tamamıyla bağını kopartarak ve farklı emperyalist odaklarla işbirliği içerisinde arayan günümüz ulusal hareketleri XXI. yüzyılda şekillenen devrimci dinamiğin bileşenleri olarak algılanamaz. Onlardan devrimci tutum almaları beklenemez. Ama ehven-i şer olarak da ulusal evre aşılıyorsa kehren desteklenmelidir." (S.Çiftyürek, *"Irak'taki Direnişin Niteliği Üzerine"* Fıratta Yaşam, Yıl:6, No.220, 23 Ocak 2004, s.5.) Irak Kürtleri hakkında bkz: A. Azin, *"Kuzey Irak: Emperyalizme Dayanmak Çözüm Değil, Katmerli Kölelik Getirir"*, Kızıl Bayrak Gazetesi, No.2004/01(14), 3 Ocak 2004, s.22; Mesud Barzani, *"Federal Bir Irak En İyi Çözümdür"* Fıratta Yaşam, Yıl:5, No.216, 26 Aralık 2003, s.9; Namık Durukan, *"İşte Kürtlerin Anayasa Taslağı"* Milliyet, 25 Aralık 2003, s.15; Mehmet Y. Yılmaz, *"Kürt Devleti 'Gelıyorum' Diyor Ama..."*, Milliyet, 23 Aralık 2003, s.2; Yasemin Çongar, *"Kerkük Olayları ve ABD"*, Milliyet, 5 Ocak 2004, s.16; Çetin Diyar, *"Barzani ve ABD'ye İsyan"* Evrensel 20 Ocak 2004, s.6; Hüseyin Aykol, *"Kuzey Irak Partileri"*, Yeniden Özgür Gündem, 20 Ocak 2004, s.2; *"Barzani Federasyon için Garantı İstedi"*, Yeniden Özgür Gündem, 19 Ocak 2004, s.6.

123. Özgen Acar, *"Irak'ta Savaşa Sıkışan Barış"*, Cumhuriyet, 1 Temmuz 2003, s.10.

124. "Güney Irak'taki Amara kentinde İngiliz askerlerinin, 10 Ocak 2004'de iş talebiyle yürüyen Iraklıların üzerine ateş açıp en az altısının ölümüne, 15'inin yaralanmasına yol açtı." (*"Iraklı İşsizlere Kurşunla Yanıt"* Radikal, 12 Ocak 2004, s.11.)

125. *"Amerikan Kayıpları Tırmanıyor"*, Evrensel, 29 Aralık 2003, s.10.

126. Irak direnişi için bkz: *"Irak'ta Direniş Cephesine Doğru"*, Evrensel, 29 Aralık 2003, s.11; *"Irak'ta Direniş Hızını Kesmiyor"* Cumhuriyet, 29 Aralık 2003, s.10; Sungur Savran, *"Saddam'dan Sonra Direniş"*, Yeniden Özgür Gündem, 21 Aralık 2003, s.8; Hüseyin Aykol, *"Irak, Vietnam Olmasın!"* Yeniden Özgür Gündem, 16 Aralık 2003, s.7; *"Irak'ın Her Yerinde Saldırı"* Evrensel, 11 Aralık 2003, s.11, *"Irak'taki Petrol Boru Hatları Yine Vuruldu"*, Evrensel, 22 Aralık 2003, s.10; *"Irak Halkının Direnişi Büyüyor"*, Üniversiteli Cephe, Aralık 2003, s.7; *"Saddam Esir Alındı: Direniş Sürüyor!"* Atılım, No.2003 50(64), 20 Aralık 2003, s.2; *"Irak'da Direnen Halk Kazanacak!"*, Odak Dergisi, No.2004-01 (SN:05), 6 Ocak 2004, s.4-5; Fikret Soydan, *"ABD'nin İşgal Politikası ve Irak Direnişi"* Kaldıraç Dergisi, No.44, Ocak 2004, s.34-36; Çetin Dilbaz, *"Irak'ta İşgal Sürüyor, Direniş Büyüyor"*, Devrimci Gençlik, No.17, Aralık 2003, s.19.

127 "IKP'nin, ABD'lilerin atadığı Yönetim Konseyi'ne katılmalarını nasıl yorumluyorsunuz?" sorusunu da şöyle yanıtlıyor: "Bu benim hayal edebileceğim en kötü şeydi. İnanılmaz vatan hainliği öncesinde de zaten, soykırım niteliğindeki ambargoya ve askeri saldırıya örtülü destek veren parti liderliği can çekişmekteydi. Ama artık tamamen yanıp kül oldular. Kendine 'komünist' sıfatını yakıştıran herkes direnişin en ön safında, kitlelerle birlikte olmalıdır. işgale hizmet eden herkes ise halkın düşmanıdır ve savaşılmayı hak eder...

Parti liderliği her yerde Amerikan işgal güçlerinin himayesinde bürolar açarken, çoğu komünist onlara sırtını dönüyor ve direniş saflarına katılıyor. Bir zamanların Irak'ın en güçlü partisi şimdi cesede dönüşmüş durumda. Ama bu ölümcül kriz, partinin içinde düştüğü bu ızdırap verici durum Merkez Komitesi içinde bile muhalefet yaratıyor. Hepsi yok oluş çizgisini savunmuyor. Yakında resmen bölünmeye yaşayacağız (*"Ulusal Kurtuluş Cephesine Doğru"* Evrensel, 24 Kasım 2003, s.11.)

128. Noam Chomsky, *"Güçsüzün Güce Bel Bağlaması Felakettir"*, Yeniden Özgür Gündem, 21 Ocak 2004, s.2.

129. *"İsrail Bağdat'la Temasta"*, Radikal, 15 Şubat 2000, s.11

130. Ergin Yıldızoğlu, *"Saddam-Maddam"*, Cumhuriyet, 17 Aralık 2003, s.4.

131. *"Saddam'la Kirli Mazi"*, Radikal, 24 Aralık 2003, s.10

132. Yasemin İnceoğlu, *"Saddam'ın Yakalanışının Ardından"*, Radikal, 31 Aralık 2003, s.9.

133. *"Frankenştayn'ı Yakaladık"* Cumhuriyet, 19 Aralık 2003, s.11.

134. *"Eski Dostlar Konuşsun"* Cumhuriyet, 20 Aralık 2003, s.10.

135. İÜ Anayasa ve İnsan Hakları Hukuku öğretim üyesi Prof. Dr. Bakır Çağlar, "Bağdat Mahkemesi'nin bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olduğunu savunmak çok zor. Eğer yargısız infaza gidilmeyecekse Saddam'ın, uluslararası bir mahkemede yargılanması gerekiyor," (*"Bağdat'ta Adalet Çok Zor"*, Radikal, 22 Aralık 2003, s.9) diyor... Talleyrand'ın "Bir adamın ünü, gölgesine benzer, yükseldikçe büyür, düştükçe küçülür," deyişiyle betimlenmesi mümkün olan Saddam Hüseyin için bkz: Jim Lobe, *"CIA-Saddam İşbirliğinin 20 Yıldönümü"*, Fıratta Yaşam, Yıl:5, No.215, 19 Aralık 2003, s.7 Fikret Bila, *"Saddam Hüseyin..."* Milliyet, 15 Aralık 2003, s.14; Hadi Uluengin, *"Saddamiyat"*, Hürriyet, 16 Aralık 2003, s.23; Baskın Oran, *"Saddam Bilmecesi: Yargılanan Amerika Olacak"*, PostExpress, No.32, 20 Aralık 2003-20 Ocak 2004, s.10; Türkkaya Ataöv, *"Mahkeme Neden Bağdat'ta?"* Cumhuriyet, 23 Aralık 2003, s.17; Ataol Behramoğlu, *"Pis ve İlkel..."*, Cumhuriyet, 20 Aralık 2003, s.6.

136. *"Dava Batı'yı Utandıracak"* Cumhuriyet, 19 Aralık 2003, s.11

Bernin TAŞ

Karanfil Alevleri

Şiir

5.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

Öykü

BOŞLUĞA YAZILAN

Lütfiye AYDIN

Seni herkes gibi ben de tanıyorum, fakat herkes gibi beni sen de tanımıyorsun. Çünkü sen sadece Türkiye'mizin değil, bütün dünyanın sevip saydığı bir sanatçımızsın. Keşke İbo'yu olduğu gibi sencileyin büyük bir yıldızı da bütün İslam alemi kabullense, ama galiba mümkün değil. Neden dersen? Çünkü İslami kurallara uymuyorsun. Aslına bakarsan içkisiyle dansözüyle filan İbo da uymuyor, ama o erkek; İbo'yu bu yüzden seviyor, benimsiyorlar.

Ablacağım bugünlerde kafam çok karışık. Diyelim tesettüre girsen benim bu düşündüğüm olur mu ki? Sonra, acaba kitapta yeri var mı, yani bir kadın şarkı söyleyebilir mi, yoksa bile bu sorun bir fetva ile çözülebilir mi?!..

Yüce Allah'a ağır gelmesin ama ben çözülmesinden yanayım. Neden?!.. Çünkü sen Allah'ın bir lütfusun. (Gerçi bu da Ebru'nun bir şarkısı, ama olsun varsın; kusuruma bakmazsın artık. Yeri geldi kullandım.) Ayrıca ne kadar iyi yüreklisin, bunu biliyorum. Öyle olmasa bütün vokalistlerinin elinden tutar, hepsine kaset yapar mıydın?.. Tesettürlü olmasam -bizimkiler de izin verse tabii- belki bana bile kaset yapardın. Hani sesimin çok güzel olduğunu söylerler de...

Durumu anlamışsındır mutlaka. Tahmin edeceğin gibi ben sadece müzik yayını yapan Kanal X'in çok ciddi bir takipçisiyim. Annem, en küçüğümüz Übeydullah'ı bana bırakıp komşu Fethiye teyzelere geçince televizyonu açarım, kardeşim kendi kendine oynarken ben Kanal X izlerim. Maalesef kimi sanatçılar fazlasıyla açık; tabii ki bu hiç hoşuma gitmiyor, ama çaresiz dinliyor, izliyorum. Çok yalnızım çünkü, tek eğlencem televizyon. Maalesef sen de şu aralar ekrana az çıkıyorsun, ama benim aklımdan hiç çıkmıyorsun. Yüksek sesle söyleyemesem de bütün şarkıların ezberimde. Hele *"Sen Ağlama"* yok mu, içimden mırıldanırım hep. Bizimkiler bunu bilmiyor elbette. Bilseler bir iki demez gebertirlerdi beni. Olsun. Her şeye rağmen seni çok seviyorum. Bir de Murat beyi. Gizli gizli...

Bana göre sevmek, gerektiğinde ölümü göze almaktır.

Şimdi şu anlattıklarımı şayet kağıtlara yazacak olsaydım yukarıdaki ismi ağzıma bile alamazdım ablacığım. Fakat boşluğa yazdığım için bir sakıncası yok diye düşünüyorum.

Aslında var. Bir erkeği düşünmenin günah olduğunu biliyorum çünkü. Ancak benim kastettiğim sakınca başka. Annem Fethiye teyzeye söylerken kendi kulaklarımla işittim. Daha öncekiler derdime çare bulamadığı için bir de Suyabakan Servet Hoca'ya gidecekmişiz. Bu mübarek zat, insanın aklından geçenleri tıpkı televizyondaki altyazıları okur gibi anında okuyormuş. Eğer baktığı suda şu sana anlattıklarımı görürse yandım demektir.

Bak, nasıl söyleyeceğimi de bilmiyorum, ama yine de özür dileyerek söylüyorum. Bizimkiler hani... sana iyi gözle bakmıyorlar yani. Neden dersen?!.. Çünkü ayıp şarkılar söyleyerek bizcileyin inanmış gençlerin bile yüzünü gözünü açıyormuşsun, kötü örnek oluyormuşsun, hepimizin de hayâ perdesini yırtıyormuşsun. Annem diyor ki, yakında televizyonu evden atacakmış babam. Neden?! Çünkü ekrana çıkan bütün pop yıldızları farmason olabilirmiş. İftira tabii...

Biliyor musun, böyle konuştukları zaman iyice soğuyorum bizimkilerden.

Gülme
Düşünme
Eğlenme
Konuşma
Yaşama
Vazgeç
Utan

İnsan hep böyle yaşayamıyor ablacığım, olmuyor tabii ki. Sonra da gelsin hayaller... Düşün, şimdi senin davetlin olsam, salonunda ikimiz karşılıklı çay kahve içerek sohbet edebilsek, herşeyimi anlatabilsem sana, bencileyin basit bir kızın üzüntülerini dinlesen mesela fena mı olur? Olmaz elbette Çünkü senden, senin şarkılarından başka dostum yok. Bereket hayal diye bir şey var, yoksa iyice delirmek işten değil.

Bunu durup dururken söylemiyorum. Fethiye teyzenin doktor kardeşi Murat bey birkaç günlüğüne buraya gelmiş. Durumumu öğrenmiş nasılsa, çok kızmış. *"Ailenin niyeti bu kadar baskı altında tutarak kızcağızı çıldırtmak herhalde"* demiş de o yüzden.

Bak, işte Murat beyin kim olduğunu da kaçırdım ağzımdan. O'nu... bir iki kez uzaktan gördüm de.

bayıldım açıkçası. Çok hoş bir insan, Ferdi'den bile yakışıklı.

İyi ki bunları kağıda dökmüyorum. Yoksa yazdıklarımı nereye saklasam bulur parça parça ederler. Bu arada beni de elbet. En tehlikelisi de dolmuş muavini ağabeyim. Kalın dudakları somurtuk, azıcık şımarıkça, birilerine sitemli sitemli bakan o fotoğrafını ağabeyim ele geçirmiş. Hazine saklarcasına saklıyordum oysa. Bizimkinin, çıldırmış gibi, o güzelim fotoğrafı parça parça etmesi de yetmedi öfkesinin geçmesine, evde resmen kıyamet koptu. Annem, *"Biz seni bunlar için mi gönderdik Kur'an kurslarına gözü çıkasıca"* diye ayılıp ayılıp bayılırken ağabeyim de tekme-tokat, vurdukça vuruyordu.

Korkunç dayağı hatırladıkça hâlâ unutamıyorum. Vücudumdaki morluklar geçti, ama o utanç nasıl işlemişse kalbime, bugün bile sızım sızım. Sanıyorum ölene dek yaşayacak içimde, bu acı, bu nefret hiç bitmeyecek.

Şimdi ablacığım, bu Murat bey, *"Kızınızı doktora götürün!"* diye galiba konuşacakmış babamla, hatta hocası bir profesörden randevu alacağına da söz vermiş. Çalıştığı hastanede bakacaklarmış bana, gerçekleşirse tabii...

Ah, ne güzel olur. Şimdiden havalara uçtum sevinçten. Çünkü gittiğimiz üfürükçülerden, jiletle kirli kanı alan hacamatçılardan, muskacılardan, kurşun dökücülerden maalesef hiçbir yarar görmedik. Mutlaka bir yerde hata yaptılar ki onca zaman, emek, para, umut boşa gitti. Ne yapalım, senin şarkında dediğin gibi, "Yüce Tanrı"m onları affetsin? Beni de... Çünkü gideceğimiz ladini hocanın vereceği ilaçlarla iyileşeceğime inanıyorum. Diyelim olmadı, tedaviyle iyileşemedim, en azından büyük şehri görmüş olurum. Bir de konserini izleyebilsem orada... Hatta seni uzaktan bile görmeye razıyım Sevgili Sanatçım. Ben zaten uzaktan görmelere, uzaktan sevmelere alışkınım. Sadece delirmek, çıldırmak gibi laflara alışamadım.

Yine söyleşeceğiz ablacığım, çünkü sokak kapısı açıldı; annem komşudan geldi, bana mutlaka iş buyuracaktır yapmayıp da ne edeceğim, dedim ya mecburiyet.

Yine görüşeceğiz. Şimdilik Allah'a emanet ol.

Aradan kimbilir kaç gün geçti, bilemiyorum. Allah razı olsun, Murat bey sonunda ikna edebilmiş babamgili. Suyabakan Servet Hoca'dan da deva bulamayınca büyük şehre geldik ablacığım, ama seni görebilmek ne mümkün... Çünkü hastaneye yatmak bile mesele. Güya Murat beyden torpilliyiz... Şükürler olsun, sonunda başarabildik neyse. Yatırdılar beni. Epeydir buradayım.

Profesör Vecdi bey bambaşka bir adam .Görsen sen de bayılırdın eminim. Benden çok bizimkilerle uğraştı desem yeri. Önce onları dinledi. Neler konuştuklarını bilemem elbette, fakat görüşmeden sonra özellikle annem daha yumuşak davranmaya başladı, hatta bir seferinde *"Kızım Halise"* bile dedi bana. Ah o zaman nasıl sevindiğimi görseydin. bunun üzerine hareketli bir şarkı bestelemesen bile şıkıdım, şıkıdım oynardın. Günah olmasa oynayacaktım ben. Çünkü, meğer annem beni seviyormuş diye. Babam da *"Bizim kız"* demeye başlamasın mı; gel de sevinçten tıkanma şimdi.

Vecdi hoca birkaç gün önce benimle de konuştu uzun uzun, diyecekleri bitince öğrencilerine devretti. İyi de etmiş. Çünkü genç doktorlar da beni sevdi. Hele intörnlerin başı bir Yelda hanım var, on altı yaşıma geldim, böyle bakımlı, böylesine güzel. içten bir insan görmedim. Üstelik ötekilere benim ne kadar güzel bir kız olduğumu söyleyip duruyor hep. Beni utandıran çillerime bile bayılıyormuş. *"Kınalı yapıncak"* diye ad takmış bana. Kınalıyı anladım da yapıncağın ne olduğunu çıkaramadım. Belli ki iyi bir şey, ama ne?!.. Sonunda dayanamadım. sordum. *"Zamanı gelince öğreneceksin"* dedi Yelda hanım, *"Sürpriz."* Haftasonu da evine gitti.

Haftasonu çoğu insan evine gitti, ben burada kaldım. Aynı gün bizimkiler de gitti. Çünkü en küçüğümüz Übeydullah'ı komşuya bırakmıştık; babam da benim yüzümden bakkal dükkanımızı kapatmıştı. Üstelik burada otel, lokanta. dolmuş. her şey ateş pahasıymış. Sadece kardeşime bakan Fethiye teyzeye bir kutu lokum alabildiler, beni mecburen bırakıp memlekete döndüler.

Ben burada kaldım. Yalnızlıktan içim üşüyordu Annemler yoktu, Yelda hanım. intörnler yoktu. Birkaç hademeyle oda arkadaşım asık yüzlü suskun kız vardı. Bomboş uzanan koridorda sessizce ağlayarak geziniyor, her zamanki gibi seninle söyleşiyordum. *"Sen Ağlama!"* desen de tutamıyordum kendimi. Yaşlı birkaç hastanın sesi çıkmıyordu. koridorda koşarak şakalaşan hademelerin kalın kalın konuşması, yemek arabasının iyice artan takırtısı. caddeden geçen araçların gürültüsü sıkıntımı azaltmıyor, artırıyordu. İyi ki o merak vardı *"Bekle, Sürpriz!"* demişti güzel doktorum. Bekliyordum Umut güzeldi. Yalnızca umut güzeldi.

Pazartesi sabahı uzunca bir süre görünmedi Yelda hanım, başına bir şey gelmiş olabileceğini düşününce tabii ki çok kaygılandım. Meğer birkaç gün izin almış, bilmiyordum. Çoğunlukla bizim ikinci kat koridorunun sonundaki parmaklıklı pencereden caddeye bakıyor, vızır vızır geçen arabaların plakalarıyla oyalanıyordum. Kendi kendime sevgi falına bakıyordum, anlayacağın ADYÖMERSİ oynuyordum. Vaktiyle sizler de oynamışsınızdır belki Aşık, Dargın, Yalvarıyor, Öpmekistiyor. Mektupbek-

liyor, Evlenmekistiyor, Resimistiyor, Seviyor, İstiyor kelimelerinin başharfleri. Bilirsin canım, hani plakların toplam rakamından bütün uğursuz dokuzları çıkarıyorsun da geriye kalan rakam sevdiğinizin size olan duygularını bildiriyor ya, işte o malum fal... Nedense, çoğunlukla 5 rakamı kalıyordu. Üzülüyordum çok. Çünkü bana kimse aşık değil, dargın değil, yalvarmıyor, kimse öpmek istemiyor, resim istemiyor, beni istemiyor... Bir tek mektup bekliyor. İyi, ama ben mektup yazmam ki. Korkarım. Diyelim cesaretlenip yazdım, hangi adrese göndereceğim?!.. üstelik Murat beyin soyadını bile bilmiyorum ki...

Aslında bütün bunlar bahane. İstesem adres de bulunur. Hastabakıcılardan, hademelerden bile öğrenebilirim fark ettirmeden. Yapmıyorum, O'na kızgınım çünkü. Buraya geldim geleli Murat beyle hiç karşılaşmadık. Güya bu hastade görevliymiş, ama ortalarda hiç görünmedi, sanıyorum benden kaçıyor. Evli olmadığını biliyorum. Belki de bir sevgilisi vardır. Belki değil, mutlaka... Hem de güzel, tesettürsüz bir hemşire ya da şu çalımlı genç doktor kızlardan biri... Böyle olunca da bencileyin çilli tavuğu ne yapsın?!.. Yelda hanım beğense de ıhh... Küçükken, yani daha örtünmemişken, sokağımızda kimi arsız oğlanlar ardımdan çillibom diye bağırırlardı da nasıl ağlardım öfkeden. Yelda hanım beğenmiş gibi yapsa da Murat bey belli ki çilden de hoşlanmıyor, benden de... Haksız da değil. Bu kınalı saç, noktalı surat, örtülü baş, bu uzun etekle benim bile beğenmediğim şaşkını dalyanlar gibi doktor Murat bey mi beğenecek?

Sahi, doktor dedim de aklıma geldi. Yelda hanım bu sabah dönmüş izinden, bilmiyordum tabii ki. Ötekiler de viziti yapmış, başlarındaki yaşlıca doktor suskun oda arkadaşımla ikimize *"iyisiniz iyi"* deyip gitmişti. Oysa hiç iyi değildim. Hâlâ yalnızım. Üstelik oda arkadaşımın mendebur suratından da iyice sıkılmış, odadan çıkmıştım. Koridorun sonundaki pencereden dışarı bakıyordum dalgın dalgın. O sırada duydum ince topuk seslerini. Tok tok diye bana yaklaşınca anladım gelenin kim olduğunu, döndüm. Evet, Yelda hanım!

Ayıp olacağını bilmesem boynuna sarılacağım, ama cesaret edemiyorum tabii ki.

"Ah doktor hanım" diyebildim sadece. Çok sevinçliydim.

"Geldim işte" dedi. *"Dur, hemen titremesin sesin, ağlayacak bir şey yok...*

Sonra çantasını açtı, bir kitap çıkarmasın mı?!.. Adı *Kınalı Yapıncak*.

Önce çok sarsıldım, doğrusu benim hayatımı bilen birilerinin yazdığını bile düşünmedim değil. Sonra aklım başıma geldi. Yazarı ismen tanıyordum, ama hiç karşılaşmamıştık. o yüzden benim hayatımı kitaba dökmüş olamazdı. (Tanıyorum dediysem, hiç unutamadığım ilkokul yıllarımdan Okuma kitabındaki bir hikayesinden.)

Teşekkür ederek aldım kitabı. eskilliğini yıpranmışlığını hemen fark etmiştim. ama olsundu Madem ki doktorum beni unutmamıştı, öyleyse beklediğime değmişti.

Oda arkadaşım tatsızlık çıkarmazsa gece sabaha dek uyumadan okuyacağım. Bakalım yazar neler anlatmış?!...

Ablacığım, bir süredir seni ihmal ettiğimin farkındayım, ama durumumu anlıyor, beni mutlaka bağışlıyorsundur.

Kitabı hemen okumaya başladım. Elimden bırakamadım bütün gece, koridordaki bankta oturarak sabaha karşı bitirdim. İlk sayfada üstü karalanmış bir erkek adı vardı. Kimi satırların da altı çizilmişti Sanıyorum çizen kişi de ağlamıştır okurken Ben de kimi zaman için için, kimi zaman açıktan hüngür hüngür ağladım sabaha dek. Çünkü aşklı bir kitaptı *Kınalı Yapıncak*. Romanın esas kızı da çilli imiş meğer. Demek ki Yelda hanım bunun için getirmiş kitabı bana; ayrıca bencileyin kızlar için de birileri beste yapabiliyormuş, işte beni en çok bu ağlattı

Yine yanılıyorum, hayalciliğim tuttu yine. Neden mi?! Yapıncak sizin memleketin, İzmir'in üzümüymüş çünkü. Ne tuhaf bizim memleketin üzümü de öküzgözü. Baksana, aramızdaki fark burdan bile belli oluyor ablacığım.

Asıl demek istediğim başkaydı elbet, dağıldım yine. Mutlaka sen de okumuşsundur kitabı O büyük aşk İzmir'de Göztepe bağlarında başlıyor Romanın esas kızı Kınalı Yapıncak keman çalan bir adama aşık. Tabii ki sonra ayrılıyorlar, kız da evlenip başka şehre gidiyor filan, ama aklı hep yakışıklı kemancıda. Eee, günahsa günah, ne yapayım

Kitabı çok beğendim elbette. yazarın bu kadar basit bir şeyi sayfalarca hem de bu kadar güzel anlatabilmesine tabii ki hayran oldum. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse sayfalar arasında bulduğum bir kağıt parçası beni kitaptan daha çok etkiledi. Bana, gizlice böyle bir şeyler verilmesini çok isterdim. Açıkçası kitabın arasında tesadüfen bulmak istemezdim. Diyeceğim... *Kınalı Yapıncak*'ı keşke Yelda hanım yerine Murat bey getirmiş olsaydı, sayfalar arasından yine bu satırlar çıksaydı Biliyorum, amin denilecek dua değil ya. olsaydı

O sararmış incelmiş kağıttaki yeşil el yazıları belli ki bir şiir parçası. kimin olduğu belli değil.

"Göztepe sırtlarında Rakım hoca bestesi
Aşkın bana bir gizli emel oldu güzel yar.

Belki de emel değil, elemdir ezberledim. ama bunu hep karıştırıyorum.

HABERİN YOK

Üstü örtülmemiş çocuksun
gölgesinde gecenin,
ellerin soğuk ve ıslak,
ellerin kirli,
yağmurlar birikmiş avuçlarında
akşam üstü hüznünden kalma
geceye sürülen kanın
akmakta damla damla
yıldız kesiği yaralarından,
Ah yüreğim
çözemedin bakışların denklemini
künyesizsin hâlâ,
haberin yok.
Düşlerine çizdiğin resimler
öykünsel yaşamlarına doymadılar
yarım kaldı hep başlangıçlar,
ve sürgülü hayat
kaç bahar topladı çocukluğundan...
Bileklerinde konaklayan
su paslı kelepçe izlerini
çıkarda at,
sicili bozuk geçmişinden
kır kalemini celladının.
Tutsaksın her mevsim
haberin yok.
Yüreğinden giden kuşlar
dinmeyen bir yağmur bıraktılar
sağanaktı öncesi, okyanus oldu şimdi
damlalarıyla değil
dalgalarıyla yüzüne vuran
yıkılırken sağanaklar
çıkmaz sokaklarındasın hâlâ
pusulasız aydınlıkta
karanlık bir ölüm kapında
rengi yok failinin, çeksen ipini
kapanacak üstüne perde,
ve bu sancı son teneffüslerinden çalmakta
yalnızsın bu savaşta
haberin yok...

Erol TURAN

Demek ki *"Aşkın bana gizli"* diye bir şarkı varmış ablacığım, hiç duymadım. Hem de bir hocanın bestesiymiş. Sanıyorum çok güzel bir şarkıdır, sen de mutlaka biliyor olmalısın.

Acaba rica etsem, punduna getirip benim için bu parçayı bir programında okur musun?..

Lafa bak, beni nasıl duyacaksın da isteğimi yerine getireceksin. Bu da hayal...

Günlerdir yeşil mürekkeple yazılmış bu kağıtla oyalanıyorum. Sevgi falından umudu kestim, bu iki satırı evirip çevirip, yeni biçimlere sokuyorum can sıkıntısından.

Aşkın bana gizli emel
Bir gizli emel aşkın bana
Aşkın bana bir gizli elem
Gizli elem aşkın bana
Gizli bir aşk
Gizli
Aşk

DİVAN ŞİİRİ BİR ODAYA SIĞAR MI?

Eray VELİ

Giriş

Ucundan bucağına kimi tutamak noktalarını betimlemeye çalışacağımız divan şiiir adını, bu konuda birkaç kitap yaprağı karıştırmışların bileceği gibi şairin defterinden -divan/divançe- almıştır. Söz edilen alana şiirin de ötesinde şu isimler verilmiştir. Klasik edebiyat, Havas edebiyatı, Enderun edebiyatı. Şimdilik bu adlandırmaları yukarıdaki satırlarda tutalım.

Divan şiiri Halil Erdoğan Cengiz'in söylediğince genellikle iki bölümde incelenir: 1) Dindışı divan edebiyatı 2) Dini tasavvufi divan edebiyatı.(1)

Edebiyat terimi bizde Tanzimat döneminde (1839-1871/1876) kullanılmıştır. Üç anlamı vardır: 1) Bir dilin sözlü ve yazılı eserlerinin tümü (Literatür) Burada bir tıp ya da hukuk edebiyatından da söz edilir. 2) Sözlü ve yazılı sanatsal ürün. 3) Söz ve yazı sanatı bilimi.(2)

H. E. Cengiz, yazı konusu edilen alana Divan Edebiyatı demiştir ki, genellikle söylenirdir. Divan şiiri terimi çoğunluk ikinci anlamıyla elbette edebiyat içindedir; ancak günümüz anlayışında genellikle edebiyat; şiir, roman, öykü gibi türleri kapsar. Dolayısıyla biz bu vadiye divan şiiri diyeceğiz.

Yeniden Cengiz'in bölümlemesine dönersek şunları söylemek gerektir. Bir divan şairi -sözgelimi Fuzuli- hem tasavvufi hem de insani (beşeri) aşkı konu edinir şiirler yazmışsa, onu hangi bölümde irdelemelidir? Bölümleme şair dışında, şiirleri mi ayırır? Mitolojiden ayrı düşünür yetiştirmemiş bir toplumsal yapıda- çalışmamız 19. yüzyıla kadardır- "dindışı" şiirden söz edilebilir mi? Şair "dindışı" şiiri dinin dışına çıkarak ya da düşünselliğinin dışına çıkarak mı yazar?

Aşağıda divan şiirine çeşitli başlıklarla yaklaşma uğraşında yukarıdaki soruların yanıtlarını arayacağız. Önce olmazsa olmaz sözlük bilgisel (ansiklopedik) notlar.

Divan şiiri biçimsel özelliklerini Arap şiirinden alır Arap halkı arasında söylenegelen şiir zamanla ölçütler (vezin) oluşturur. 8. yüzyılın İmam Ali ölçütleri bilimsel bir çalışmayla (ilm-ül aruz) düzenler. İslamiyeti benimseyen Farslar, Araplardan aruz ölçütünü kendi şiirine uyarlar. Türkler de islamiyeti benimsemenin ardından Fars edebiyatının etkisiyle sözügeçer ölçeği şiir alanında 13. yüzyılda kullanmaya başlar.

Türkçe söyler insanın diline 13. yüzyılda düşen divan şiiri dipnotlu (!) kitaplarda 19. yüzyılda bitirilir. 19. yüzyıl Osmanlı edebiyatını- Tanzimat, Servet-i Fünun- bir tarafa bırakalım. Divan şiiri 20. Yüzyılın "şair-i azamı" Yahya Kemal'de, görünmemiş bir temsilcisini bulmamış mıdır?

Hiç kuşkusuz çağdaş şiirimizi de etkilemiş divan: konusu, izleği (tema), şair tipleri, kaynağıyla nasıl bir bütünlüktür? Divanı şiir evimizin neresine koymak gerektir? Acaba onu konuklarımızın dinlendiği salona mı buyur etsek? Divan şiiri bir odaya sığar mı?

1. Divan Şiirine Tipsel Yaklaşım

Tıp, sözgelimi bir romanda kimi karakteristik özellikleri kendinde toplamış, eserin belli başlı kişisidir. Yazı konusu edilecek şaire tipsel yaklaşım divan şiir geleneğine yaklaşık konu ve izleği sürdürmüş kişilerdir. Onun bir başka dayanağı iktidarla girdiği ilişkidir.

Yukarıdaki satırda tuttuğumuzu şimdi açımlayalım. Divan şiirine, Enderun ve Havas edebiyatı dendiğini yazmıştık. Enderun (Farsça: iç, dahil anlamındadır.) saray görevlisini yetiştirir bir teşkilattı. Havas terimiyse avam (halk) karşılığında önde gelenleri (okumuş, devlet görevlisi...) anlatır. Divan sözcüğünün bir başka anlamını M.E.B. sözlüğünden okuyalım: *"Osmanlılarda devlet adamlarının kurduğu büyük meclis; padişahla vezirlerin bir araya gelerek devlet işlerini görüşmek üzere yaptıkları toplantı."*(3)

Enderun, Havas ve divanın yukarıdaki anlamı bizi "hakan" (hakana, padişaha bağlı) şaire götürecektir. Hakani imgesini Nefi, IV. Murat için kasidesinde söyler:

"Sen bir şehi zi-şansın şahen şahı devransın / Yani ki sen hakansın devrinde ben hakaniyim"(4)

(Sen bir şanlı şahsın zamanında şahların şahı/ Yani ki sen hakansın devrinde ben hakaniyim)

Yazımızda, dünyaya yönelişini, şiir anlayışını irdelediğimiz şairlerin yüklücesi hakanidir. Hakani şair yazdığı övgülü kasidelerle caiz (harçlık) alırdı. Dolayısıyla iktidara bağımlı bir şair tipi ortadadır.

Hakani şairler arasında Şeyhi, Ahmet Paşa, Hayali, Necati, Baki, Nefi, Nedim sayılabilir.

İran'da dinsel bir eğitim almıştır, Şeyhi. (ölm. 1431) Osmanlı fetret döneminin muzafferi Çelebi Mehmet'i sağaltmış, kendisine timar (tasarrufundan yararlanacağı toprak) verilmiştir. *Münasebet-i Hikaye (Uygun Öykü)* adlı mesnevisinde hayvanları konuşturur. Mesnevide emekçi bir eşeğin günün birinde çalışmayı bırakıp öküze özenle otlaması anlatılır. Eşek bir tarlanın ekinini yemeye koyulur. Tarlanın ıssısı (sahibi) durumu görünce eşeğin kulağını ve kuyruğunu keser. Şeyhi söyler eşeğin ağzından, şiirde sınırları keskin eşek eşekliğini bilmeli- bir adalet anlayışı vardır.

"Kim ola bari bir iki eclaf / ki ede tevki-i padişaha hilaf / (...) / Göklere erdi nale vü feryad / Dad-iy padişah-ı adl dad / Şeyhi uzatma nale vü ahın / Nüktedandır bilir şehen şahın // Ger inayetden istesen tevfir / kılma devlet duasını teksir"

(Kim ola bir iki isyancı Padişahın buyruğunu isyan eder / (...) Göklere erdi ahlamalar / Adalet ey adil padişah // Şeyhi uzatma inlemeni / Bilgindir şahların şahı / Gel istersen yardım / Eksitme devlet duasını)

Şeyhi hakani şairin sarı çizgilerini belirlemiştir. Hakani şairin sığınağı otoritedir; adalet ondan gelir. Adaleti sağlamanın bir yöntemi dua etmektir. Hakani şair dinsel bakar dünyaya.

İkinci kesimde karşı (muhalif) şair görünür. Nesimi şiirleri şeriata aykırı görüldüğünden 1408 ya da 1418'de postu çıkarılarak (derisi yüzülerek) öldürülür. Nesimi tasavvufun pek çok yolundan birindedir. Hurufidir. Huruf Arapça harf sözcüğünün çoğuludur: Harfler. Hurufilik, harflerin tanrılaştırılmasına dayanır Akımın kurucusu Fazlullah, hurufiliği Azerbaycan'da özellikle Türkler arasında yaygınlaştırılmış; ancak 1394'te Aksak Timur'un gazabından kurtulamamış, idam edilmiştir.

Fazlullah'a göre Fars harflerinde evrenin birliği görülür. Her harf dört öğeyi (anasır-ı erbaa) içerir. Toprak, su, hava, ateş ve her bir insan bir minilevrendir (mikrokosmos). Hurufiliğe göre insanın işi kemal (olgunluk) düzeyine ulaşmak. Tanrı'nın tecellisi (cisimleşmesi, görünümü) olmaktır. Kemal arayışı Fazlullah'ın önde gelen müridi Nesimi'de görülür. Nesimi mürşidinin harf öğretisini şiirinde simgeleştirmiş, görüşünün temelineyse Tanrısal aşkı (aşkın aşk) koymuştur.(5)

Nesimi şeriate aykırı bir gazelinden söyler:

"Şöyle mestem ta kıyamet dahi hüşyar olmazsam / Çün beni vahdet meyinden eyledi dildar mest"

(Şöyle sarhoşum ki kıyamete kadar ayılmam / Çünkü sevgili birlik şarabından beni sarhoş etti.)

Nesimi tuttuğu yolun Tanrı'nın tecellisi olmaya girişmenin çileciliğini söyler.

"Aşkın belası yok deyüben aşka düşme var / Kim aşık oldu kim dedi aşkın belası yok."

Nesimi, mürşidi Fazlullah gibi iktidara boyun eğmez. Yukarıda Şeyhi'nin dinsel bir bakışta olduğunu söylemiştik, hakani şair gibi karşıt şairde dinsel algılar dünyayı. Pek tabii iki bakış, algılayış arasında büyük farklar vadır. Şeyhi sarı çizginin berisindedir. Nesimi ise Tanrısallığa ulaşacaktı belki de!

Nesimi bugün de halk ozanlarının sazındadır Sahi bizler edebiyatızımı mitolojiden arınık bir biçimde değerlendirebildik mi? Bu yazı-şimdi epey ilerlemiş de olsak söylemenin yararı var- mitolojiden arınmış bir değerlendirmenin de çabasıdır

Divan şiirinde karşıt şair pek de uzun ömürlü olmamıştır. 17 yüzyılın başında Bağdatlı Ruhi (ölm. 1605) dönemi anlatır:

"Devreden peymane-i mihr ü vefa eksilmede / kalb-i ehl-i halden zevk ü safa eksilmede / (...) / Bir acip alemdeyiz rifatte hep ehl-i hilaf / Kavline fiili muvafık asdika eksilmede"

(Devirden sevgi ve vefa kadehi eksilir / Gönüllerinden zevk ve sefa eksilir / (:..) / Bir garip dünya yönetiminde bozgunculer / Eylediğine söylediği bir kişiler eksilir.)

Üçüncü bir tipsel yaklaşımın olanağını Kadi Burhaneddin'de görürüz. Burhaneddin, Eretna beyliğinde görev almış; ardından beyliğin başkanı (beyi) olmuştur. Burhaneddin şiiri, ilerde söz edeceğimiz, geleneksel divan şiiri yolludur. Ayrıca özelliği meydan okuyuşudur. Bey -kendi koşullarında- kasideler dizecek değildir.

"Ezelde hak ne yazmış ise bulur (olur) Göz neni ki görecek ise görür // İki alemde Hak'a sığınmışız / Tohtamış ne ola ya Ahsah Temur" [/(.)/ Toktamış kimdir ya Aksak Timur]

Yukarıda çoğunluk egemenlikle girdikleri ilişkiler bağlamında şairlere yaklaşıldı. Bu bağlamın dışında divan şiir geleneğinin (konu, izlek, doğaya yaklaşım...) Türkiye kurucuları vardır. (Yunus Emre ayrıca irdelenmelidir...) Sözgelimi 13. Yüzyılda Sultan Veled insani (beşeri) aşkın can yakıcılığını (geleneksel bir izlektir) söyler

"Senin yüzün güneştir yoksa aydur Canım aldı gözün dahi ne söyler"(6)

2. Divan Şiirinde Konu ve İzlek

Her sanatsal yapıt, insana ilişkin sunumu konular dolayımında işler. Sözgelimi bir roman, tip ve karakter betimlemeleriyle çeşitli konularda insan hallerini gösterir. Konular yüzyıllardır sanat eserlerinde pek de değişmemiştir; ölüm, özlem, savaş... bir şiir çoğunluk bir konu çevresinde örülür Daha

bin yıllar öncesinde duyumsadığımız Odysseus'un özlemiyle bizim özlemimiz arasında aşılmaz dağlar yoktur. Sanatçı -burada dar anlamıyla şair- yazı konusu edeceğimiz özgünlüğünü; gözlem gücü, dili kullanmasındaki yetkinlik, biçimsel, sessel özelliklerden ve konuya getirdiği izlekten alır. İzlek yönetmenin elindeki kamera gibidir; şair hangi duyarlığı düşünselliği nasıl betimlemiştir. İzleği söz edilen yaratım öğelerinin tümü içerisinde değerlendirmek gerekir. Bir şair için; dili vasat, kalıplaşmış simgeler kullanmış, ama görülmedik bir izleği sürmüştür, demek sanırım komik bir değerlendirme olur.

Divan şiiri yüzlerce yılı bulmuş yaşamıyla sınırları keskin bir gelenek oluşturmuştur. Gelenek, eleştirel bir sanatçı için çoğunca kaynak durumundadır, ancak divan şiir geleneğine karşı böylesi sanatçıların çıkması çok sonraları mümkün olacaktır. Söz ettiğimiz şiir geleneğinde yıldönümleri yüzyılları izlese de simgesel yapı değişmez. 13. yüzyıldan 19. yüzyıla sevdalının can yakıcı hali *"nale vü feryat" (ahlama ve inleme)* kalıbıyla, düştüğü karakteristik durum *"Mecnun-ı devr" (Devrin Mecnunu)* kılişesiyle belirlenirdi.

Divan şairi -derli toplu ve kısaca bir bakışla- aşk, kader, toplum sorunları, alim, ölüm... gibi konularda dönenir.

Şair sevdasını betimlerken genellikle doğa öğelerinden yararlanır. Doğa velev ki, Türkçe söylemiyle insanın evi, ana karnından çıkıp da olduğu yerdir. Bir başka imlemiyle insanın tabiatıdır, insanla girilen ilişkide en genel uzlaşma alanıdır.

Necati, duygulanımını, aşk derdini doğanın içinde görmüştür. Necati'nin kırık gönlü doğayı buradaki öğesiyle gökyüzünü (felek) etkilemiş, dahası oluşturmuştur. Diğer bir imgelemeyle sevdiği; gün yüzüyle (gün, güneş aydınlığı) doğasıyla onu Necati'ye sürüklenmiştir.

"Görünen yıldız değil yer yer delinmiştir felek. / Gün yüzünün hasretiyle tir-i ahımdan benim."

(Görünen yıldız değil yer yer delinmiştir gökyüzü / Gün yüzünün özlemiyle inleyişimden benim.)

Nedim (ölm. 1730) bir devlet adamı için yazdığı övgü dolu şiirinde; insan doğa bütünlüğünü sarsmış, gökyüzünü (asman) bir kulcasına vezirin dizinin dibine indirmiştir.

"İdin mübarek olsun eya asaf-ı cihan / Gelsin edeble payini bus etsin asman"(7)

(Bayramın kutlu olsun ey dünya veziri / Gelsin terbiyeyle ayağını öpsün gökyüzü.)

Divan şiir geleneğinde aşk; bir tarafta sufice bir izlek sürmüş diğer taraftaysa insani boyutlarıyla sergilenmiştir. Sufice anlayış dolayımında hakani şair şiirler verse de anlayışın esas öğesi vahdet-i vücut (tanrısal birlik) anlayışından -Nesimi'nin öldürülmesini bilinçaltında zinde tutarcasına- kaçınmıştır. Osmanlı merkezi yapısı oluştuğu sıralar 14 yüzyılda Aşık Paşa vahdet-i vücut merkezli, sufice şiirini söyler:

"Ey padişah ey padişah çün ben beni verdım sana / Genç ü hazinem kamusu sensin önden sona // Evvel dahi bu akl u can seninle idi asl u kan / Ahir geri mekan sensin uş varırım senden yana senden sana varır yolum senden seni söyler dilım illa sana irmez elim bu hikmete kaldım tana // Bu hikmeti kim ne bile bilse dahi gelmez dile / Bu ah ile bu zar ile gözüm yaşı nice dine // (...) / Söz söyleten dilimde sen hükmeyleyen içimde sen / Alıveren elimi sen cümle işim önden sona"(8)

(Ey Allah çünkü ben beni verdim sana / Hazinemin tümü sensin önden sona / Evvel dahi bu akıl ve can seninleydi asıl ve kan / Nihayet sensın mekan işte varırım senden yana / Senden sana varır yolum senden seni söyler dilim / İlla sana ermez elım bu hikmete kaldım şaşa // Bu gerçeği kim ne bile bilse dahi gelmez dile / Bu ah ile bu vah ile gözyaşım nice dine / (...) / Söz söyleyen dilimde sen hukmeyleyen içimde sen / Alıveren elimi sen cumle işimde önden sona)

Sufiler gerçeğe (hakikat) ulaşmanın yolunu aşk ve coşkuda (cezhe) görmüştür. Gerçeğe usla da erilebileceği görüşü İslam felsefesinde. Gazali ile kesin bir yenilgiye uğramış; divan şairi sufice anlayışı tamamıyle özümsemiştir. Aşk sufilerce iki türlüdür. 1) Aşk-ı mecazi 2) Aşk-ı hakiki

Mecazi aşk insanidir, sufilerce aşk-ı mecazi de kişiyi hakiki aşka eriştirebilir. Şöyle derlerdi: *"Mecaz hakikatin köprüsüdür."*(9)

Hakani şair, vahdet-i vücut ilkesinden uzak, zahitleri öfkelendirmeyecek ılımlı, pratik yaşamını temellendirici bir yol benimsenmiştir. Onun için sufice eğilim saray çevresi eğlence hayatını -katı islama karşı- ussallaştırmaktır.

Osmanlı saray çevresinden sakınmış Zati (ölm. 1546), melami bir şairdir. Melamilik (ya da melametilik) sufiliği benimsemiş kimi yolların (tarik) devlet yardımı almasıyla ortaya çıkar Söz konusu yollar, vakıf, tekke, zaviye mekanlarıyla devlet denetimine girmiş, halkla bağını koparmıştır. Melamilik 9. ve 10. yüzyıllarda meydana gelir Melami; vakıf, tekke ve zaviye yaşamına girmez, herkesin emeğiyle geçinmesini buyururdu. Şöyle derlerdi *"Şeriatte bu senin bu benim, tarikatte hem senin hem benim, hakikatteyse ne senin ne benim"*(10)

Zati, şiirlerini geçim kaygısıyla bir filoriden satarmış... Söyler: *"Melamet mülkini açtım ser a ser tig-i ahımla / Bugün ben padişah-ı mülki ışkam bir diyar oldum"*

(Melamet ülkesini açtım baştanbaşa çilemin kılıcıyla / Bugün ben aşk ülkesinin padişahı bir diyarım)

Bir gazelinden sufice geleneksel vahdet-i vücut anlayışını söyler. *"Yaktı aşk odı beni birliğe yetti ikilik / Demek olmaz dahi çok türlü temaşa gördüm / (...) / Zati ya hiç zaval ermez ama zerre kadar / Dide-i can ile bir şems-i hüveyda gördüm."*

(Yaktı aşk ateşi beni birliğe yeter ikilik / Söylenmez dahi çok türlü görünümler izledim / (...) / Ya Zati hiç kötülük ermez ona zerre kadar / Gönül gözüyle apaçık bir güneş gördüm)

Aşkta ikinci görüngü insanidir. Divan şairi kadınla özlediği (!) ilişkiyi yaşamış değildir. Kapalı, dinsel Osmanlı toplumu saray çevresinde bile aşkı yaşamda değerlendirme olanağı vermemiştir.

Şair insani aşkta, kavuşamazlık ve acı içindedir. Sufinin Tanrı'ya yönelimindeki çilecilik, divan şiirinin bu alanında kadına da yönelmiştir. Kadın toplumdışıdır, şair kadını zihnindeki tasarımlarla yaşar, öfkeyi, kıskançlığı yaşamında değil, geleneğin belirleyiciliğinde ve zihinsel kurmacayla örmüştür. Kadın insani duygusallığıyla değil, biçimsel görünümleriyle; bakışı, saçının salınımı, uzun boyuyla divanlardadır. Necati söyler: *"Bir yüzü gül gonce leb dildar dersen işte sen / sen güle bülbül gibi kim zar dersen işte ben / (...) / Hecr ile can ü gönül mülkini yağmalar kılar / Bir kaşı ya gözleri mekkar dersen işte sen"*

(Gül yüzlü gonca dudaklı gönülçelen dersen işte sen / Sen güle bülbül gibi kim ağlar dersen işte ben / (...) / Ayrılıkla gönül ülkesini yağmalar / kaşı hele ki gözleri hileli dersen işte sen.)

Divan şiir geleneğinde ölüm konusunda pek de şiir yazılmamıştır. Şairin yaşama dinsel yönelimi cisimsel de olsa ölümün bir bitiş değil bir başka başlangıç olduğu düşüncesi yönündedir. Dolayısıyla konuya ilgisiz kalmıştır. Sufice yönelimdeyse birliğe erişme duygusu egemendir. Belki de konuyla ilgili yazılmış şiirler düpedüz ölümden kaçısın ürünleridir.

Ölümün bilinir bir tükeniş olduğunu çağrıştırır şiirinde dahi Şeyyat Hamza, yazgının keskinliğini anlatır: *"Ecel tutmuş elinde bir ulu cam / Ki ol camın içi dolu seremcan // Kime ayak sunar kime içirmiş / Kimi esruk yatar toprakta mudam // Zehi şerbet ki bir kez ondan içen / ne subh olduğunu bilir ne ahşam"*(11)

(Ecel tutmuş elinde bir ulu kadeh / Ki o kadehin içi dolu yazgılarla // Kimine henüz sunar kimine içirmiş / Kimisi toprakta daima sarhoş yatar // Tuhaf şerbet ki bir kez ondan içen / Ne sabah olduğunu bilir ne akşam).

Burada söz edeceğimiz bir başka görüngü alimdir. Alim, Arapça ilim sözcüğünden oluşmuştur ve bilgin anlamında kullanılır. Osmanlı düşün dünyasında alim başlıca; Arapça, Kelam, Kuran ve Tasavvuf konularında bilgin kişidir. Osmanlı ulemasına (alimler) dair önemli makalesinde Taner Timur şöyle der: "(Osmanlı uleması için) *ilmin temeli 'cehalet devrine' son veren Kurandı."*(12)

Osmanlı aliminin tipik örneğini Keçecizade İzzet Molla'nın kişiliğinde görürüz. Keçecizade, 1828-1829 Osmanlı Rus savaşına karşı çıkmış, ardından Sivas'a sürgün edilmiş ve orada ölmüştür. Savaşa karşı çıkan Keçecizade, 1826'da belki de savaşın seyrini değiştirecek Yeniçeri kırımına tarih düşmüştür.(13) Keçecizade bu şiiriyle sanki resmi tarih görüşünü oluşturmuştur. Şiirde Yeniçeriler nimete küfretmiş, anlayışıyla betimlenir: *"Tecemmü eyledi meydan-ı lahme / Edip küfran-ı nimet nice bagi / Koyup kaldırmadan ikide birde / kazan devrildi söndürdü ocağı"*

(Et meydanına toplandı / Nimete küfredip nice isyancı / Koyup kaldırmadan ikide birde Kazan devrildi söndürdü ocağı)

Günümüzde tarihçiler arasında uzlaşı ile benimsenmiş, Yeniçeri kırımı, çağdaşlaşmanın önemli bir adımıdır önermesine karşılık yine Taner Timur; kırımın ardından yaşanan 1827 Navarin baskını (Osmanlı donanması pek ağır bir yenilgi almıştır.) ve 1829 Rus yenilgisi dolayısıyla devleti ordusuz bırakmış kırımı akıldışı bulur.(14)

Keçecizade bir başka şiirinde Osmanlı alimine değinir. İlk beyitlerde eleştirel yaklaşımı görülse de son beyitteki çözüm önerisiyle dönemin öğrenim düzeninin yetiştirdiği alimi önümüze serer: *"Meşhurdur ki fisk ile olmaz cihan harab / Eyler anı müdahane-i aliman harab / (...) / Teslim olursa pire madeng-i iradesi / Olmaz diyar-ı Rum'da bir haneden harap).*

(Ünlüdür ki günahla harap olmaz dünya / Onu alimin dalkavukluğu harap eyler / (...) / Teslim olursa pire (Mevlana) iradenin kilidi / Olmaz Anadolu'da bir ev harap)

Keçecizade'de görüldüğü gibi hakani şair toplumsal sorunları yücelteceği kişinin etrafını örmek için kullanır. Sorunlar o kişinin kurtarıcı gösterilmesiyle çözülecektir. Naili Kadim (ölm. 1666) sadrazam Sofi Mehmet Paşa'yı över kasidesinde devrin kötü idaresinden söz ederken halkın inlemesinin bilinmez bir köşeden (güşa hufa) geldiğini söyler. Hakani şair bu anlatımda da görüldüğü gibi halktan uzamsal bakımdan da epey ayrıktır. Sorunlar Mehmet Paşa'nın olağanüstü kişiliğiyle çözümlenmiştir(!) *"Bu meclis-i pür -vahşet-i bi-dadda ancak /Mazlumlar ahıydı gelen güşa hufadan / (...) Mahiyeti malum olan eşhas-ı erazi / Bala-ter idi mertebede necm-i sühadan // Elminnetüllillah ki olup şad halayık / Asar-ı ferah erdi süreyyaya seradan // Damanımız oldu güher-i kam ile memlu / Bahr-ı kerem-i hazret-i zülfazl-u aradan"*

(Bu adaletsiz vahşi mecliste ezilmişlerin ahıydı gelen gizli köşeden / (...) / İçi dışı bilinir rezil kimseler / Süha yıldızından yüksekteydi kıdemde / Tanrı'ya şükür ki olup şad yaratılanlar / Ferah bir asra erdi baştan sona/ / Eteğimiz doldu isteğimiz incisiyle / Mehmet Paşa'nın erdem ve yardım denizinden)

3. Divan Şiiri Estetiği

Divan yüzlerce yılı bulmuş geleneğinde önemli isimleriyle estetik anlayışını serimlemiştir. Şair, güzel duyusunu biçimden kalkışla temellendirir. Aruz ölçütünün oluşturduğu temel biçimsel yapılarla şiirde yaşamı açımlamaya ya da belki de daraltmaya girişmiştir Fuzuli Farsça divanının önsözünde şöyle der: *"Kolay anlaşılmaz bir üsluba ve mazmun* (sanatlı söz) *inceliğe karşı yaratılışımda bir sevgi vardır; bunun için kalemim daima kaside ve muammaya eğilim gösteriyordu"* Türkçe divanındaki bir kıtada: *"Gazelin etkisi genel olmalı, safa ve neşeye düşkün kimselerin diline dolanmalı, anlam zevk verici ve çabuk meydana çıkar olmalı, ibaresinin* (söz) *kapalı olmasında ve her yerde işitilenleri uyandırmasında ne fayda var?"*(12) Fuzuli bunları söylerken şiir üzerine genel görüşünü unutmuş gibidir. Şöyle diyordu: *"Hakiki şiir elemden ve dertten bahseden şiirdir"*(13) Gazel biçimli şiirden kalktığındaysa kasidenin aksine asıl sorun hazvericiliktir.

Y Kemal şunları söyleyecektir: *"Şiir kalbden geçen bir hadisenin lisan halinde tecelli edişidir; hissın birdenbire lisan oluşu ve lisan halinde kalışıdır. Düşündüklerimizi vezinle ve lisanla ifade edişimiz şiir değildır Bir mısranın şiir olup olmadığı gayet aşikardır 'Deruni ahenk' ile ifade edilmişse şiirdir; fakat duyulmaksızın yalnız vezin ve lisan mümaresesiyle* (alışkanlığıyla) *söylenen şiir olmaz"*(17)

Y. Kemal ölçütü önemsemez görünse de biri dışında tüm şiirlerini aruz ölçüleriyle yazmış, özellikle Baki ve Nedim'den beslenmiş, şiirlerini onların anlam çizgisine dayandırmış, başka bir söyleyişle anlamı geleneğe bırakmıştır. Şiirin derininde biçime dayalı deruni ahenk (sessel) çabası vardır. Onun şiiri izleyicide başlıca kulak / ses ve kalp / vehim / (duygulanım) ilişkisine dayanır; anlamı geleneğe bıraktığından usu gündem dışına iter.

Şiir değerlendirmesi divan geleneğinde, bu estetik anlayışta iğreti bir söyleyişle cetvelle yapılırdı. Sözcükler eğilip bükülmeden (imale) ölçüte yerleştirilmiş mi; biçimsel söz sanatları, sözgelimi bir sözcüğün iki anlamlı (tevriya) simgesel gönderimi kullanılmış mı? Divan şiir evinde, şairin tüm ölçümleri yapıp da kendini devrinin dehası, dilinin en büyük ustası sayması yadırganır değildir. Şeyhülislam Yahya; açıkça biçim ustalığını (erbab-ı nazm) anlam ustalığından (ekbar-ı mani) gayrı görmüştür. Söyler Şeyhüsillam Yahya: *"Görmeziz bir dil ki tuti gibi güftar eyleye / Söyledir mi yok cihanda bilmezem söyler mi yok // Niçün ekbar-ı mani beslemez erbab-ı nazm / Yoksa Yahya gibi üstad-ı süha perver mi yok"*

(Görmeyiz bir dil ki dudu gibi söz söylesin Söyletir mi yok cihanda bilmem söyler mi yok / Niçin anlam büyükleri beslemez biçim ustaları / Yoksa Yahya gibi dil ustası mı yok)

Divan şiiri, şiir evimizin odalarında gezinir durur Onu şu odaya ya da bu odaya tıkmadan oturup belki uzun uzun yoklamalıdır. Türkçemiz için yapmalıdır; Türkçe divan şiirinde kuşatılmıştır. onun için yapmalıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

1. Halil Erdoğan Cengiz, *Divan Şiiri Antolojisi*, Bilgi Yayınevi. Ankara, 1983.
2. Cevdet Kudret, *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2003.
3. *M.E.B. Türkçe Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 2002.
4. H.E. Cengiz, age. Buradan başlayarak H.E. Cengiz'in antolojisinden alıntıladığımız şiirleri dipnot tasarrufu için belirtmeyeceğiz. Şiirleri günümüz Türkçesine ölçütü gözardı ederek ben uyarladım.
5. İrene Melikof, *Haci Bektaş*, Cumhuriyet Kitapları. İstanbul. 1998.
6. Necmettin Halil Önan, *Divan Şiiri Antolojisi*, Sosyal Yayınları, İstanbul, 1998.
7. C. Kudret, *Nedim*, İnkılap Kitabevi, İstanbul. 1985.
8. N. Halil Onan, age.
9. A. Gölpınarlı, *Tasavvuf*, Milenyum Yayınları. İstanbul. 2000.
10. Gölpınarlı, age.
11. N. Halil Onan, age.
12. Taner Timur, *Osmanlı Kimliği*. İmge Kitabevi. Ankara. 2000.
13. Arap harfli Osmanlıca'da her harf bir sayıyı simgelerdi Böylece bir şiirde kullanılan harflerin sayısal toplamıyla önemlice bir olaya tarih düşülürdü.
14. Tanet Timur, *Osmanlı Çalışmaları*, İmge Kitabevi. Ankara 1998.
15. C. Kudret, *Fuzuli*, İnkilap Kıtabevi, Istanbul. 1985.
16. H.E. Cengiz, age.
17 Y. Kemal, *Edebiyata Dair*, İstanbul Fetih Cemiyeti. İstanbul, 1990.

İnci AYDIN

Yabancı

Öykü

5.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

Öykü

KARANLIKTA DANS ANNEM VE BEN

Satı MERDAN

Gece... Zifiri karanlık bir gece. Gökdelenlerin camlarından, o camlara asılmış perdelerle cebelleşerek dışarıya yansıyan cılız sarı, beyaz ışıklar. Birer ikişer göz kırpıyorlar zifiri karanlık gecenin koynunda.

Gece... Gökyüzünde bir tek yıldız bile yok. Bir sessizlik... Bu gece rüzgâr esmiyor deli deli. Her şey öyle durgun öyle durağan ki. Sessizliğin sesini dinliyorum, kulaklarımda hiçbir şey duymamanın melodisi. Ohh! ne güzel diyorum içimden hiçbir şey duymamanın melodisini dinlemek...

Bir telefon sesi... Bu saatte... Tedirgin tedirgin ahizeye uzanan elim. Arayan kız kardeşim. *"Abla, 'Karanlıkta Dans' filmini seyrettin mi"* diyor. Aklım hiçbir şey duymamanın melodisinde, *"Hayır"* diye yanıtlıyorum beynim takılı kalmış o büyülü atmosferde. *"Mutlaka seyretmelisin bu filmi"* diyor. *"Tamam, tamam seyretmeye giderim"* diyerek şak diye kapattığım ahizenin sesi.

Yaşam... Kurulan saatler... Uykunun demlemediği sabahlar... Servis beklemeler...

Yaşam... Gülüşmeler, konuşmalar, dedikodular, sevişmeler, savaşlar, bombalar...

Yaşam... Zırr zırr çalan telefonlar, dosyalar, klavyeler, ödenen faturalar, müşteriler...

Yaşam bir koşturmaca... Zıp zıp zıplayan bir top gibi hep bir devinim içinde...

Birkaç gün sonra yine bir telefon sesi. Arayan kız kardeşim. *"Abla söylediğim filme gittin mi?"* diyor. *"Hangi flim"* diyorum hatırlamaya çalışarak. *"Aaa ne çabuk unuttun. 'Karanlıkta Dans' filmine git demiştim ya"* diyor sitemle. *"Evet, evet şimdi hatırladım"* diye yanıtlıyorum. *"N'olur git, bu filmi kaçırma"* diye ısrar ediyor. Ona söz vererek telefonu kapatıyorum.

Hemen elime bir gazete alarak filmin hangi sinemalarda oynadığına bakıyorum. Avrupa yakasındaki sinemalarda çoktan gösterimden kaldırılmış bile. Bir tek Kadıköy'de oynuyor diye hayıflanıyorum. O akşam, İkitelli'den yola çıkarak Kadıköy'ün yolunu tutuyorum.

Bahariye Caddesi trafiğe kapatıldığı için bindiğim arabadan sokağın başında iniyorum. Uzun bir yokuş var önümde. Yokuşu tırmanırken dizlerinizin bükülerek o uyuma ayak uydurması gerekir. Benimse ayağımdaki aygıt bunu yapmama engel oluyor. Onun için de her zaman bir yokuşu tırmanmak beni soluk soluğa bırakıyor. Fakat ben yine de kararlıyım. Filmi seyredeceğim.

Bir sonbahar akşamı. Kadıköy... Yerler ıslak. Ayaklarımın altında sarı yapraklar. Rengarenk yanıp sönen ışıkların çekici dansları. Kalabalık... kalabalık... Çok kalabalık. Bir o tarafa bir bu tarafa giden insanlar. En çok da gençler. Sarmaş dolaş gençler. Ne güzel diyorum içimden. Aşkı dilediğin gibi yaşamak.

Kadıköy... Ahh! Kadıköy! Ne kadar da değişmiş ben görmeyeli. Uzun zamandır gelmemiştim. Yağmur atıyor ara sıra. Yerler ıslak. Hava nemli. Her adımımı dikkatle atıyorum kaymamak için. Bastığım yeri öyle inceliyorum ki bu konuda uzman sayılırım artık. En sonunda sinemanın önüne geliyorum. Sırtımda taş taşımış gibi yorgunum. Yorgun olan ben değil bacaklarım aslında. Aygıt içindeki bacağımı kutluyorum kimseye çaktırmadan. *"İyi dayandın bravo sana"* diyorum, bir asker selamı çakarak.

Filmin başlamasına on dakika var. Gişedeki görevliye özürlü indirimi olup olmadığını soruyorum. Başını yukarı doğru kaldırarak *"Hayır yok"* diyor. Bence o kadar da önemli değil zaten. Özürlülere verilen ayrıcalıklara karşıyım eskiden beri. Ayrıcalıktan çok eşitlik benim felsefem. Koltuğuma oturduktan sonra bir ohh çekiyorum. Kendi kendime *"hadi iyi seyirler"* derken aygıt içindeki ayağıma da *"sana da iyi dinlenmeler"* diye fısıldıyorum.

Filmde Björk, Catherine Deneuve, David Morse oynuyorlar.

Film bir müzikalin provası ile başlıyor. Selma (Björk) işe girmek için gerekli olan göz testini geçer, bir fabrikaya işçi olarak girer. Bir tutkusu vardır Selma'nın. Müzik ve dans. Polis olan Bill'in (David

Morse) yıkık dökük karavanında kiracı olarak oturan Selma, Çekoslavakya'dan Amerika'ya oğlunu tedavi ettirmek için gelmiştir. Kalıtsal bir hastalık yüzünden hızla görme duyusunu kaybetmektedir. Bu rahatsızlık 10 yaşındaki oğlunda da vardır. Oğlunu ameliyat ettirmek için birden fazla işte çalışarak para biriktirmeye başlar. Yoksa oğlu kör olacaktır. Bu sırrını borç içinde yüzen ev sahibi Bill'e söyler. Bill'in dışında kimse bilmez az gördüğünü ve para biriktirdiğini. Hatta en yakın arkadaşı Kathy (Catherine Deneuve) bile. Selma sürekli oynar, oynar gözleri görmediği halde görüyormuş gibi oynar.

Bir kadın... Kısa boylu, zayıf, çelimsiz. Ayağında pazenden şalvar, üstünde el örgüsü bir kazak var. İki katlı turkuaz renkli bir evin üst katında, elindeki süpürgeyle muşamba kaplı tabanı süpürüyor. Yerdeki küngelerin yarısı ardında kalıyor, yarısını küreğe dolduruyor. Bir sedirde misafirliğe gelmiş birkaç kadın ona bakarak kendi aralarında fısıltıyla bir şeyler söylüyorlar, sonra da kıs kıs gülüyorlar.

Bir çocuk... Gözlerinden kıvılcımlar fışkırarak bakıyor kadınlara. Öfke içinde kudurmuş bir deniz, azgın bir boğa. Öfke içinde bir zebani. o zebani ki lime lime etmek istiyor ellerini, yüzlerini kanlar içinde bırakarak... Sonra da katıla katıla gülmek!!!

Onun için mi bir insanla alay ettiklerinde bakışlarındaki bu hüzün?

Ben hüzünleri bilirim. Çok küçükken tanıştım. Ben bir insanın özüne, can damarına dokunan sözleri bilirim. Nedir sizler de bilir misiniz? "Topal topal" diyerek takılmışsa çocuklar peşinize pervasızca. Pervasızca ne söylediklerini bilmeden yüreğinizi öfke çamurlarına bulaştırırlar... Haykırırsınız onlara. "Sıçratmayın yüreğime o çamurları, n'olur kirletmeyin, çekin yüreğimden sözlerinizi, bakışlarınızı" dersiniz, duyan olmaz. "Ohh! Allahım! Bir yer yok mu acaba? Yer yarılıp içine girsem... Yok olsam... Gitsem buralardan... Uzaklara... çok uzaklara... Bir yer yok mu acaba?" dersiniz gören olmaz.

Canım acıyor. İçim yanıyor. Annemi düşünüyorum.

Kathy, Selma'nın göz testini geçmek için ezberleyip sakladığı kağıdı bulunca arkadaşının görmediğini anlar. Selma, düşlerinde makinelerin çıkardığı ritm ve çelik lavaboların tıngırtıları arasında dans eder, şarkı söyler. Ne müthiş bir görüntü. Ne müthiş bir müzik. Tüylerim diken diken oluyor.

Bir kadın... Ateşböcekleri cirit atarken gecenin karanlığında kuyudan su çeker boya tenekesi ile. Sonra al renkli leğeni koyar, çıtır çıtır yanan gri sobanın yanına. Alır eline yeşil sabunu kızını çimdirir naylon bir leğende. Beyaz badanalı odanın bir köşesinde asılı duran isli lamba kör ışığıyla gölgeler oluşturur durmaksızın. Gölgeleriyle oynar kız, yüzüne mutluluğun ateşi düşerken.

Sarı boyalı tek katlı bir okul. Siyah önlüklü, beyaz yakalı o kız... Ders zili çalar, gün ağır ağır gerinirken. Bir arkadaşı hayretle bakarak haykırır "Saçın ne öyle. Kız şaşırır, gözleri fırlar yerinden. "Ne var ki saçımda" der. "Saçına olduğu gibi sabun sıvanmış." Yerin dibine geçer o an. Sonra akıl eder Kuyu suyu, kuyu suyu diyerek uzaklaşır kapıların güm diyen seslerini ardında bırakarak oturduğu yerden.

Selma fabrikada. Artık göremediğini saklamak güçleşiyor. İnsanlar ya anlarlarsa? Ama saklamalıdır görmediğini. Çünkü zordur yaşam, kör olana ekmek kapısı yoktur. O çalışmalı, oğlunu ameliyat ettirmeli ve dans edebilmelidir sonsuza dek.

Bir kadın... O minyon tipli, bal rengi gözlü, melek yüzlü o kadın. Ayçiçek tarlalarının ortasında bir ev. Beyaz badanalı bir gecekondu... İki göz bir oda. Yerler toprak. Her taraf pireler içinde. Sarı inek. beyaz tay, kırmızı ibikli horozlar... Hep gagalıyorlar beni. İstemiyorum onları. Akşam üstü. Güneş ayçiçek tarlalarının üstünde batmakta. Bir araba. Kimler gelmiş. Teyzemlermiş. Aman gelmeselermiş daha iyi. Güneş batmakta. El sallıyor bana iyi akşamlar diyerek. Gitme, gitme n'olur gitme. Beni karanlıklar içinde bırakma...

Bir yer sofrası. Ay gibi yuvarlak tepside çeşit çeşit yemekler. Sohbetler... Teyzemin kocası, eniştem... bir saç teli gösteriyor kahkahalar atarak. Bu kadının yaptığı yemek de yenmez ki? Aman canım! Bu kadın da çok pasaklı! Bu kadın, o kadın. Duymak istemiyorum sizleri. Ne yapsam? Teyzem de kocasını onaylıyor... Yüzünü buruşturuyor... Canım acıyor.

Bir tarafta ayçiçek tarlaları bir tarafta sonsuz uzanan yemyeşil bayırlar. Uçurtma uçuruyorum, masmavi gökyüzünün derinliklerinde. Şarkılar söylüyorum, ıslak çimenlere basarken. Seyrediyorum çimenler arasına yuvalanmış su birikintilerini. Ne güzel de parıldıyorlar ışıl ışıl. Gümüş rengi tabaklar gibi.

Selma iyi göremediği için çalıştığı makinenin bozulmasına sebep olur, işten atılır. Oğlu bir ay içinde ameliyat olmazsa kör olacaktır. Biriktirdiği paraları doktora götürmeye karar verir. Eve gelir, para kutusunu açar, kutu boştur. Parasının çalındığını anlayınca sır ortağı Bill'in evine gider. Arkadaşının paraya ihtiyacı vardır ve oğlu için para biriktirdiğini bir tek o bilmektedir. Parasını ister Bill'den. Bill parayı kendisine bir aylığına ödünç vermesini, daha sonra geri ödeyeceğini söyler. Kabul etmez Selma. Parasını alır, tam çıkıp gidecekken arkada-

şı silahını ona doğru doğrultur, kavga çıkar aralarında. Bill vurularak ölür.

Bir kadın... O kadın yine. Yaşlanmış, saçlarına tel tel aklar düşmüş. Avurtları çökmüş, derisi yapışmış kalmış teninde. Oysa sen ne güzeldin melek yüzlü kadın. Yine de çok güzelsin benim gönlümde. Pendik'te bir muayenehane. Beyaz önlüklü genç bir doktor. Kadına üç işaretini göstererek "bu kaç" diye soruyor. Kadın kanadı kırılmış uçamayan bir kuş kadar ürkek... Doğru yanıtı veremediği için tokatlanan bir öğrenci gibi şaşkın... Susuyor... Susuyor... Kızına dönen doktor: "Anneniz ileri derecede miyop ve hipermetrop. Rençber hastalığı ile beraber tavuk karası da var. Göz damarları kurumuş." demekte. Ardından "Bugüne kadar nasıl idare etmiş ve yaşamış anlamadım. Hiç böyle bir vakayla karşılaşmadım şimdiye dek." diyor, yüz ifadesi donuk. Annem... Anneme bakıyorum. Hep böyle yaşamış... Korkudan az gördüğünü söylememiş kimseye.

Selma, Bill'den aldığı paralarını doktora götürür. Oğlu sonunda ameliyat olacak, kör kalmayacaktır. Kalıtsal hastalığı olduğunu bile bile çocuk yapmıştır. Bedelini ödemek ağırdır. Selma yakalanır, yargılama süreci başlar. Planlayarak adam öldürmek suçundan idama mahkum edilir. Zira ne oğlunun kör olacağını ne de biriktirdiği paraları kimseye söylemiştir. Bütün jüri paraların Bill'e ait olduğuna ve Selma'nın o paraları çaldığına inanır. Selma'yı hapishanede bir hücreye tıkarlar. Hapishane ortamı sessizdir. Gürültü olmayınca kafasında ritim oluşturamaz, şarkı söyleyemez ve düş kuramaz Selma.

Bir hastane odası... Gece yarısı, sessizlik... Beyaz çarşaflar içinde ak tülbendi başında, yüzü kireç gibi o kadın... Uyuyor bir çocuk masumluğunda. Kızı başucunda. Bakışları annesinin yüzünde. Ne çok kırışıklık var teninde. Her çizginin bir anlamı var gibi. O da ne? Çizgiler sağa sola hareket edip oynayarak konuşuyorlar sanki. İşte şu uzun çizgi, "Ben aşağılanmamak için susuşun bıraktığı izim, diyor. Öteki, "Sevmek, sevilmek, yuva kurmak, anne olmak için görmeyen gözleri gizleyen yüreğin bıraktığı çentiğim," demekti. Bir diğeri, "Gri günlerde, gün ışığı yokken göz damarlarında el yordamıyla hareket etmenin girdabıyım, diye ekliyor. Yarın ameliyat günü... Alacaklar gözündeki perdeyi... Her şey hazır... Alınan lensler, ilaçlar, iğneler, bantlar...

Selma'yı götürüyorlar. Ayakları titriyor. Yürüyemiyor. *Annemi de. Annem sedyede. Ameliyata alacaklar biraz sonra.* Selma yere yığıldı. Gidecek dermanı yok. *İçimdeki bu heyecan niye? Düşecek gibi oluyorum.* Selma idam odasında. Geçiriyorlar başına kara bir örtü. *Annem nerede kaldı? Niye bitmiyor bu ameliyat?* Selma direniyor... *Yüreğimde.* Selma'nın elleri kollarını bağlıyorlar. *Ameliyattan çıkan annemin sedyeye uzanmış elleri kolları da bağlı.* Selma... *Annem...*

Selma'nın avuçlarında sımsıkı tuttuğu oğlunun gözlükleri, yere düşüyor... Film bitti.

Sedyede annem, yanında ben. Bir asansördeyiz. Asansörün tepesinde sevişen beyaz ışıklar... O ışıkların altında annemin güneş gibi aydınlanan yüzü. Beyaz önlüklü bir doktorun hayali canlanıyor beynimde. Kulağımda hep o melodi. "Anneniz görecek... görecek... diyor. Yüreğimden akıp gelen gözlerimde yuvalanan sevinç pırıltıları. Birdenbire her yer yıldız doluyor. Uçuşuyorlar, uçuşuyorlar konuyorlar annemin gözlerine. Tanrım! Onlarca, yüzlerce, binlerce yıldız göz kırpıp duruyor. Ellerimi uzatıp yıldızları topluyorum. Annem halen narkozun etkisinde. Yıldızlardan top top yapıp üflüyorum kalbine doğru. Biliyorum o duyar beni. Ellerini tutuyorum. Sıcacık... Sımsıcak... Asansörün kapısı açılıyor. Koridora çıkıyoruz. Her yer ışık seli. Gözlerim kamaşıyor. Sedyede annem yanında ben. O ışık selinin içinde kayboluyoruz.

YİNE O SEVDA

Ali Erenus'a

Kabuğunu kırıyor zamanın
Beni oğluna kardeş bağlayanım
Umudun kaynağına akıyorum
Küşatılmışlığın baskısı buharlaşıyor

Bilinçli delilikle buluşan bebeklik
Yaprak yaprak açılıyor gönlümüzde
Vakit durdu zaman geçiyor
Güneş-dünya sevdası olsun ömrümüz

Renklenirken bilince zaman
Yıllara yoğunlaşır yaşam

Mustafa GÖKSOY

YILDIZ GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Mart Çarşamba

Biz... hepimiz anamızı unuttuk... Kazdık... vurduk... kırdık... kirlettik. Hiç üzülmedik, hiç düşünmedik bu işin sonu n'olacak diye... Hani, *"Anam ağladı"* deriz ya, öyle ağlattık anamızı...

Kimdir, bizim... hepimizin anası.

Doğa...

Doğayı yalnız günlük hayatımızdan değil, sanattan da uzaklaştırdık. İçine doğduğumuz, içinde yaşadığımız doğa yoktu bizim için. Bir anlayış bu, bir felsefe... Yapayın önemsendiği, yapayın yüceltildiği bir felsefe...

Bütün bunlar Uğur Hacıhanefioğlu'nun *Son Akşam Şiirleri*'ni okurken aklıma düştü. Uğur Hacıhanefioğlu'nun şiirleri için ilk elde şunu söylüyorum. Bu şiirler doğanın içinden çıkmış... Şiirler, içinden çıktığı doğada dolaşıyor.

Uğur Hacıhanefioğlu, doğayı insanileştiren bir şair.

Eser, *"dokundum inceliğine güllerin / geçmişin yaz büyüsüne / sevginin incesine hey"* dizeleriyle başlıyor, *"giyinir akşam karanlığını / yorgundur, güzelce, usulca dua"* dizeleriyle bitiyor.

Şairde doğa edilgin, durağan değil. Doğa, insanla birlikte eyliyor. Şairin uykusuna *"güllerin beyazı düşer"* Gecesi derinleşir. Sevgilinin gözleri *"gece içeriğiydi"*r. Güm güm atar kalbi şairin., *"barışa, aşka iyiliğe / bağırır öfkeyle / ışığın tükenişine...*

Uğur Hacıhanefioğlu, doğadan seslenir insana. İnsan eylemlerinin ölçütü doğadır. Şöyle der, *"der ki, ne bıraktıysan dünyaya / kalan sadece odur // öyledir, yankısı dünyanın sadece / suya bırakılan yağmurun sesidir."*

Gerçekten de böyle değil mi. Ne bıraktıysak dünyaya, odur kalan yalnızca.

Eyleyen doğa, diyalektik akışıyla şöyle çıkar okurun karşısına, *"göz göze gelmek gibi bir şeydi/ ağaçla, kuşlarla, güneşle / ve soyarken bir elmayı / beni çağıran ses / düşen yaprağın sesiydi // giderek eksilen bu ses / belki yaşamın ta kendisi / rengini çoğaltıyordu bir ikindi vakti // yaşamın rengini soruyordun / yağmur sonrası / yol üstü yıkanan böğürtlenlere."*

Ben bir eseri okurken ilk elde şunu gözetirim. Bu eseri yazan kişi, dünyaya, insana nasıl bakıyor. O kişi kötümserse, insandan umut kesmişse, insan tiksinti vericiyse, metin, hiçbir biçimde estetik nesne olamaz. Bu tür bakış son yirmi beş yılın modası. Bunun temel nedeni şu. Bir kaçgun dönemınde yaşıyoruz. Kişi, bu kaçgun dönemini, insan mücadelesinin bir uğrağı saymazsa, kaçgunu saltıklaştırırsa, insanı çirkinser, nefret eder dünyadan. Kişinin özneli, nesnel gerçekmişçesine yansır ürünlere.

Uğur Hacıhnefioğlu böyle değil. Bakın ne diyor bir şiirinde, *"sabah... çılgın sularında tan yerinin kocaman bir gül olurken alnımızda / yüreğinden ışığın usulca / sızıyor sesi // gece geçildi artık bu uzayan yüreğin sesi / ılık bir ilkyaz güneşinde / yaşama adım adım atanın sesi // duydum insan sesini, insana giden / çatlayan narın sesi.*

Bu şiir insanı çirkinseyenlere şiddetli bir tokattır Bu tokat, üstelik hak edilmiş bir tokattır.

Şiiri sistemin kelepçesinde ecüş bücüş duruma getirenlere karşı *Son Akşamın Şiirleri,* insani gerçekçi kanalda gürül gürül akıyor insan için. Bakın ne diyor *Cemre* adlı şiirinde Uğur Hacıhanefioğlu. *"bu kan akışı ipekten ince / bir renk bırakmıyor bizlere / cemre sanırsın bir göz işte / düştü avuçlarımın içine // birileri örterken hep birileri / kaldıracak örtüleri birileri / başladığımız yeri, bittiğimiz yeri // belki, benden bin yol sonra / renklerle, türkülerle cıvıl cıvıl dillerde / akıp dururken sevdamız / çocuğunu kaybetmiş annedir rüzgar / delirtir içimdeki ağacı // birileri örterken hep birileri / birileri kaldıracak örtüleri / başladığımız yeri, vardığımız yeri.*

Yaşadığı anın bir dakika ötesini düşünmeyen "şair" bolluğunda, yaşadığı anın bin yıl sonrasını düşünen bir şair Hacıhanefioğlu.

Kocaman bir bilinçle düşünülebilir ancak bin yıl sonrası...

Bin yıl sonrasını düşüneni insan unutmaz. İnsan, bin yıl sonra bile, insan türüne katkı yapanı unutmaz.

Uğur Hacıhanefioğlu, bu şiirleriyle insan türüne katkı yapıyor. O biliyor, birilerinin, şiirle, romanla, öyküyle, resimle örttüğünü. Birilerinin de bu örtüleri kaldıracağını...

Temel mücadele burdadır işte. Birileri örter, birileri örtüyü kaldırır. Hacıhanefioğlu, örtüleri kaldıran bir şair...

Bunu unutmaz insan. Unutmayacak...

Bir önemli nokta daha var. İnsanın temel özelli-

ği yaratıcılıktır. İnsan seslerle, renklerle, kelimelerle estetik nesne yaratır. Bu, bana umut verir, heyecan verir. İşte derim insan budur. Böylesi biri, ateşi eline alan, tekerleği bulan insanın çizgisindedir. Buna karşılık, seslerle, renklerle, kelimelerle oynayan "özgün buluşlar" uğruna eciş bücüş yapılarla insani yaratıcılığa karşı çıkanlar, bu çizginin dışındadır.

Uğur Hacıhanefioğlu, insani çizgide. Şiirleri insanı sevindiriyor. İnsana heyecan veriyor. Kelimeler canlanıyor, insanlığın renkli türküsünü söylüyor.

Şair şöyle seslenir insana, *"bir gülün ötesi / bir elin, dilin ötesi / ışıl ışıldır karanlığın ötesi / düşleri kışkırtan / bir ağacın çiçek vermesi / düşleri kışkırtan / bir ağacın çiçek yaprak vermesi."*

Uğur Hacıhanefioğlu ışığın... aydınlığın.. insanın şairi.

4 Mart Perşembe

Uğur Hacıhanefioğlu, aşka nasıl bakıyor acaba. Bu önemli. Türkiye'de kimi şairler aşk dendikte köyü düşünüyor. Köye gidecekler. İnek, tavuk besleyecekler, bir de domates, salatalık, yeşillik, soğan yetiştirdikleri bahçeleri olacak. Sabah kahvaltısı için erkek, inekten süt sağarken, kadın tavuğun yumurtalarından omlet yapacak, bahçeden toplananlarla kahvaltı masasına oturacaklar.

Ben buna, kaçkınların yan geldimci aşkı diyorum.

Aşk, elbette bireyseldir. Ama bir yüzü topluma dönük olmalıdır. Çünkü aşk, toplumsal mücadelenin içinde gelişir. Yoksa kısa bir süre sonra patlak lastik gibi söner aşk.

Sabah saat 7.00'de iş için evden ayrılan kadınla erkek, akşam sekizde evlerinde olurlar.

Bu kişiler, ya işçidirler, ya memurdur, ya da beyaz yakalıdır. Bunların aşkı yürümez. Çünkü aşk birlikte mücadeledir. İnsan türüne katkı mücadelesinde gelişir aşk.

Ben, kaçkınların yangeldimci aşkını eleştirdim diye *"Aaa"* dediler, *"Gündoğdu aşka karşı."* Hayır. Aşka karşı değilim ben. Kaçkıncı yangeldimcilerin püsürük, tırıl aşkına karşıyım.

Bütün bunlardan sonra Uğur Hacıhanefioğlu'nun aşk görüşüne geldikte, kaçkıncı, yangeldimci değil Hacıhanefioğlu'nun aşkı.

Yine doğayla bütünleşen bir aşk bu. Şöyle, *"seni suya girerken gördüm düş ile deniz bir de sen // deniz bir düşünce gibi büyüdü gözümde // bir yıldız kayması oldu / çizdi karanlığımı, bir de sen."*

Sevilende hep doğanın güzelliği vardır. Sevgilinin bakışları dağların buğusuna benzer. Gözlerde sabah aydınlığı vardır. Gövde akarsu gibidir. Terlerlerken çiçek olur sevgili. Daldan kalkan kuşlar, sevgilinin dudaklarına konar. Nilüfer beyazlığına uzanır dudak dudak. Sevgili gülden gelir.

Şöyle seslenir sevgilisine şair, *"yaratır kendi sessizliğini / ve nedenlerini / saklar içindeki gizi sende sınırsız olmak // Koca bir göz der ki / ben suyum bekleyen su / sen gelen su, sıçrayan su / sonra dinlenen gecemde tek su / bir saydamlığın ya şanması // görülmez olmak gibi bir şey / sende çıplak ya da giyinik olmak.*

Uğur Hacıhanefioğlu'nun aşk anlayışı insana dönük... ışıl ışıl.

8 Mart Pazartesi

Dünya Emekçi Kadınlar Günü için *İnsancıl Okuma Tiyatrosu*'nun hazırladığı gösteri dün sunuldu Aylardır süren, disiplinli çalışma boşa gitmedi So nuç, üstün başarı.

Arkadaşlar, üstün bir başarı gösterdiler

Yönetmen olarak şunu amaçladım. Bir piramit düşünün. Şiirlerle, basamak basamak piramidin doruğuna yürüyoruz, izleyicilerle birlikte. Son üç şiirde duygunun, coşkunun doruğuna çıkılacak. Son üç şiirden bir önceki şiir, dinlenme şiiri... Son üç şiir hızla doruğa tırmanış...

Arkadaşlarım, bu yöntemi üstün bir başarıyla hayata geçirdiler... Bu yöntemin amacı estetik haz vermekti izleyiciye.

Estetik haz verildi.

Belki çoğu kişi, bu başarıyı beklemiyordu Altı üstü şiir okunacaktı. Peki bu başarının nedeni neydi.

Berrin Taş, 39 şiirin düzenlemesini mimari yapıyı gözeterek yaptı. İş, bu mimari yapıyı. milim milim doruğa çıkarmaktı, sesle, müzikle. İşte arkadaşlar bunu başardılar.

Şimdi hepimiz bu hazzın tadını yudumluyoruz

9 Mart Salı

Hem Anadolu, hem Ortadoğu, yüzyıllardır karanlıkta yaşadı. Tarihte ilk kez Mustafa Kemal. Anadolu'yu aydınlatma mücadelesi verdi. Ancak bu mücadele başarılı olamadı.

Hem Anadolu, hem Ortadoğu, yaşam iradesini yitirmişti. Yaşama iradesi, bilimde, felsefede, sanatta kendini gösterir.

Mustafa Kemal, ilk kez Anadolu'ya yaşama iradesi getirdi. Bilimde, felsefede, sanatta kendini gösterdi yaşama iradesi... Bu irade. soğuk savaşla birlikte söndürüldü.

Kendimizi aldatmayalım. Orhan Kemal'i Batman'da tanımıyorlar. Bunu şunun için söylüyorum. Bilimde, felsefede, sanatta atılımlar sürekli olmadı

Şimdi emperyalizm, yeni bir tasarıyla başta Türkiye birçok ülkeyi denetim altına alacak bir girişime

başlayacak. Tabii en çok korkulan ülke Türkiye. Yaşama iradesi deneyiminden geçmiş Türkiye, yeniden yaşama iradesine kavuşursa, Ortadoğu'da çok şey değişir. Halkı cahillikte tutan, adına değer denen dogmalar bir bir yıkılır.

Nedir yaşama iradesi. Yaşama iradesi insanı hayata dönük tutar. Gizemcilikle uyuşmaz inan. Doğaya merakla bakar. Yeni güzellikler arar sanatta. Aydınlık anlamlar verir yaşadığı dünyaya.

Yalnız kendini değil, insan türünü düşünür bir eyleme girişirken... Dur durak bilmez o insan.

Sömürücülerin ilk işi, insanın, toplumun yaşama iradesini söndürmektir.

Yaşama iradesi sönmüş toplum, felsefeye, sanata, bilime önem vermez. O toplum öylece yaşar.

Ben, herhangi bir insani etkinliğe bu ölçüyle bakarım. O etkinlik, yaşama iradesini söndürüyor mu, canlandırıyor mu.

Şimdi önümde insanın yaşama iradesini canlandıran bir dergi var. *Bilim ve Gelecek* (Sakızağacı Cd. Nane Sk. 15/4 Beyoğlu İst., E-Posta, bilgi@bilimgelecek.com)

Bilim ve Gelecek'in sahibi Ruken Kızıler. Genel Yayın Yönetmeni Ender Helvacıoğlu. Tanırsınız bu arkadaşları. *Bilim ve Ütopya*'yı yaşatmışlardı daha önce.

"Bilim ve Gelecek" çıkarken... adlı yazının, *"Geleceğe dokunmak"* bölümünde şöyle deniyor. *"İnsanlık yaklaşık 150 yıldır, artık dinamizmini kaybeden ve çürümeye yüz tutan hakim emperyalist-kapitalist uygarlık modelini aşan yepyeni bir uygarlık modelinin mücadelesini veriyor, bunun sancılarını çekiyor. Sömürüye dayalı bir sistemin, insanlığın temel çelişmelerini çözmesine, insanlığın tamamına refah, özgürlük ve mutluluk getirmesine olanak yoktur."*

Doğru bir saptama bu. Gerçekten de sömürüye dayalı bir sistem, insanlığı esenliğe götüremez. Temeli sömürüye dayalı sistemin yapısı uygun değildir buna. Bu yapı, insan iradesini aşar. Onun için ilk elde bu yapının değiştirilmesi gerekir.

Bilim ve Gelecek, şöyle diyor, *"Tarihte ilk kez tüm insanların uyum içinde yaşayacağı bir dünya uygarlığı, insanlığın ufku içine girdi. (...) İnsanlığın, dünyanın ve ülkemizin yeni süreçlerini analiz etmeye, yeni sonuçlar ve yeni stratejiler belirlemeye ve bu birikime yakışan yeni ütopyalar üretmeye çağırıyoruz.*

Ayrıca yazıda şu noktalar özenle belirtilmiş. *Bilim ve Gelecek*, bir kurumun, bir kişinin, bir partinin dergisi değil. Dergi, herhangi bir sermayeye dayanmıyor.

Şöyle deniyor yazıda, *"Bu dergide krallar yok. 'Kral çıplak' diyebilen 'çocuklar' çıkarıyor bu dergiyi. Bu 'çocuk' yanımızı sonuna dek koruyacağız."*

Sevdim *Bilim ve Gelecek*'i. Benimsedim.

Bilim ve Gelecek insanın yaşama iradesini canlandırıyor.

12 Mart Cuma

Dün akşam *Atölye*'de. Tülin Dizdaroğlu'nun saydam gösterisini izledik. Anadolu kadınının çeşitli konumları saydam gösterisinin ana izleğiydi.

Berrin Taş gösteriden sonra şöyle dedi: *"Bu gösteri bize, bizim dışımızdaki dünyaların varlığını anımsattı.*

Doğru bir saptama bu. Kişi, yalnızca kendi çevresiyle uğraşırsa, kendi dışındaki hayatları unutabilir.

Tülin Dizdaroğlu'nun saydam gösterisi bu açıdan yararlı oldu. Bizler İstanbul'da *Emekçi Kadınlar Günü*'nü kutlarken, tarladan evine dönen kadının böyle bir günden haberi var mı acaba.

Kuşkusuz yok.

Bilinçlenme, aydınlanma hareketi Anadolu'yu bütünüyle kucaklamadı. Kadının usta el hareketiyle ineğin sütünü sağması... bunun doğal bir güzelliği var. Ama bu doğal güzellik, kültürel anlamda bir tıkanıklığı da gösteriyor.

Bu tıkanıklık yüzünden sorunları aşamıyoruz. Aydınlanmış, bilinçlenmiş kişilerin elbirliğiyle bu tıkanıklığa çözüm arayacakları yerde, kısır polemiklerle zaman geçirmeleri bana son derece sıkıcı geliyor.

Gösteriden sonra, Tülin Dizdaroğlu sorularımızı yanıtladı, gelecekte yapmak istediklerini anlattı.

Güzel, yararlı bir gece geçirdik Tülin Dizdaroğlu'nun katkısıyla.

15 Mart Pazartesi

Badem ağaçları çiçek açtı. İlkyaz göründü demek... Eskiler Mart ayı için *"On beşi kış, on beşi yaz"* derlerdi.

Günler de uzadı. Doğa, bir kez daha yeniden doğuyor, canlanıyor...

Bu sabah dolaşırken Marcus Aurelius'u (M.S. 121-180) düşündüm. Marcus Aurelius, Roma İmparatoru.. Bir özelliği daha var, filozof... stoacı.

Stoa felsefesinin bir ucunda köle Epiktetos var, bir ucunda imparator Aurelius var.

Aurelius, annesinin bir türlü anlam veremediği bir şey yaparmış. Üstüne post sarılı kalın bir yatakta yatarmış.

Günlerdir Aurelius'un *Kendime Düşünceler* adlı eserini okuyorum. (Türkçesi Ceyda Keskin, Yankı Yayınları, İstanbul, 1974.)

Aurelius, *Kendime Düşünceler* adlı eserini 1800 yıl önce yazmış. 1800 yıl önce yazılmış bu eserden bir bölüm alıyorum. *"Anlaşamadığımız konu önem-*

lı değildir; önemli olan o konuyu sağlıklı tartışıp tartışmadığımızdır.

Bir konuyu, sağlıklı tartışıp tartışamamak demek o günlerde de ciddi bir sorunmuş. İçimi acıtsa da şunu söylemem gerekiyor. Otuz yılı geçen yazı hayatımda hiçbir konuyu sağlıklı tartışamadım. Konu, ya saptırıldı, ya kişiselleştirildi.

Kerberos mu demediler, kuduz it mi demediler, kumda oyna da çöp batmasın mı demediler...

Eskiden saf bir yanım vardı. İnsanların düşüncelerini, sağlam kanıtlarla değiştirebileceğimi sanırdım. Meğerse onlar, düşünce sandıklarım, köklü bir inançmış... birer dogmaymış.

Dogmaları tartışarak değiştiremezsin. Bu yüzden çoktandır düşüncemi söylemekle yetiniyorum. Zorunlu tartışmaya girersem, selamı sabahı kesecek bir dil kullanmıyorum. Bunu önemsiyorum.

Düşüncesini ya da dogmasını korumak için karşısındakini aşağılayana, selam sabah kesici bir dil kulanana acıyarak bakıyorum.

16 Mart Salı

Islam Filozoflarından Felsefe Metinleri, Mahmut Kaya'nın ciddi emeğiyle oluşmuş bir eser. (Mahmut Kaya, *İslam Filozoflarından Felsefi Metinler*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2003)

Mahmut Kaya, *Önsöz*'de şöyle diyor, *"Ülkemizde uygulanan eğitim ve kültür politikalarının bir sonucu olarak üniversitelerimizde Batı felsefesi okutulduğu halde 1970'li yıllara gelinceye kadar İslam felsefesine yer verilmemişti."*

Tabii bu son derece yanlış bir politikaydı. İşin tatsız yanı solcuların da İslam felsefelerine kötü gözle bakmalarıdır. Bunun önemli bir nedeni günümüz islamcı yazarlarının, sövgülü, her karşı görüşteki insanı aşağılayan yazılarıdır. Ama ben günümüz islamcılarına aldırmadan islam felsefesiyle yakından ilgilendim. Bu yüzden de kimileyin nerdeyse gerici diye suçladılar beni...

Mahmut Kaya, islam filozoflarına gösterilmeyen hoşgörüyü kendi kültürümüze yabancılaşma diye gösteriyor.

Doğrudur. Katılıyorum.

Mahmut Kaya'yı İslam filozoflarının metinlerini çevirdiği için kutluyorum.

Eserdeki metinleri incelemeden öcne, Mahmut Kaya'nın filozoflarla ilgili görüşlerini okudum. Mahmut Kaya, Gazzali'ye oldukça öznel yaklaşmış. İbn Sînâ'yı, Fârâbi'yi kafir sayan Gazzali'nin görüşlerine, eleştiri denemez.

Mahmut Kaya İbn Rüşd için şöyle diyor. *"Din ile felsefenin süt kardeşi olduğunu söyleyen İbn Rüşd'ün başlıca çabası Vahiy ile felsefenin bir birinden bağımsız olarak, biri diğerini suçlayıp geçersiz kılmaksızın nasıl uzlaşacaklarını göstermektir Ona göre bu her iki alanın kendilerine özgü esasları, ilke ve yöntemleri vardır ve dolayısıyla din ile felsefe birbirinden faklı olmak durumundadır. Birinin diğerine karıştırılması veya birinin öteki uğruna feda edilmesi, zihin dünyamızda ve toplumda telafi edilmesi güç ikilemlere yol açar. O halde bu iki alanın doğruları kendi içinde belirlenip tartışılmalıdır. Ancak filozofun bu yaklaşımı, onun 'çifte hakikat' tezini savunduğu anlamına gelmemektedir.*

İbn Rüşd *çifte hakikat*, savundu mu, savunmadı mı. *Çifte hakikatın* iki yorumu, iki anlamı var. Bir yoruma göre *çifte hakikat* şu. Felsefi hakikatlerle, dini hakikatler ayrıdır. Bir başka yoruma göre aynı hakikat felsefede akılla anlatılır, dinde eğretilemeyle.

Süleyman Uludağ, İbn Rüşd'ün *Felsefe-Din İlişkileri* adlı eserin (İbn Rüşd, *Felsefe-Din İlişkileri, Faslu'l-makal el kesf an minhaci'l edille*, Haz. Süleyman Uludağ, Dergah yayınları, İstanbul, 1985) *Önsöz*'ünde şöyle bir olay anlatır.

Arap tarihçisi Ensari, şiddetli bir fırtınanın dünyayı yok edeceğini söyler. Bir müneccim, bu yok oluşun zamanını bile saptamıştır. Bunun üstüne yöneticiler Kurtuba'da ileri gelenleri toplar. İbn Rüşd'e göre, bu boş bir sözdür. Bir fırtınanın dünyayı yok etmesi olası değildir. Bu savı, bilimle açıklamak olası değildir.

Gerisini söz konusu eserden aktarıyorum,

bunun üzerine şeyh Ebu Muhammed Abdülkabır isminde biri, 'Öyleyse Kur'an'da Âd kavmi hakkında verilen haberlere ne diyeceksin, onlara da inanmayıp hurafe mi sayacaksınız' deyince İbn Rüşd şöyle demiş, 'Kuran'ın verdiği haberlere inanılmaz demek haddimiz değildir. Yalnız bugünkü meselemiz fen ve hikmetle ilgili olduğundan Kur'an'a tatbik edilmesi kabil değildir."

İşte *çifte hakikat* bu.

Süleyman Uludağ, *Önsöz*'de şöyle der. *"İbn Rüşd, din ile felsefeyi telif etmiyor, birbirinden ayırıyor, saha ve sınırlarını gösteriyor, imanla vahyin yetkilerini tesbit ediyor demek de mümkün.*

Peki, *çifte hakikat*'ın önemi ne. Çifte hakikat yöntemiyle insan aklı dinin etkisinden kurtuluyor. Doğayı bilimsel bakışla açıklayabiliyor. İbn Rüşd döneminde toplumsal sınıfların konumu uygun olsaydı, islam uygarlığı bilimde ciddi bir atılım yapardı.

Batı, felsefedeki *çifte hakikat* bilimde ileri atılımlar yaptı.

Tabii bütün bunlar Mahmut Kaya'nın eserinin değerini küçültmüyor. Çünkü felsefi metinler felsefe çalışmanın en güvenilir yoludur.

Eserde şu filozofların metinleri var. Kindi, Ebû Bekir-er Razi, Fârâbi, Âmiri, İhvân-ı Safâ, Ebû Süleyman es-Sicistâni, İbn Miskeveyh, İbn Sînâ, Gazzali, İbn Bâcce, İbn Tufeyl, İbn Rüşd, Sühreverdi.

Eseri incelerken Sühreverdi'nin Aristoteles'i düşünde gördüğü bölüme rastladım. Sühreverdi şöyle anlatır, *"Düşünce ve riyâzetle çokca meşgul olduğum bir zamandı. Bilgi problemini anlamakta zorlanıyordum. Bana göre kitaplarda anlatılanlar yeterince açık değildi. Bir gece uyur-uyanık haldeyken kendimi zevk halinde ve gayet parlak bir nur içinde buldum. O sırada insan şeklinde birinin belirdiğini fark ettim. Bir de ne göreyim, o, ruhların imdadına yetişen, hikmetin önderi ilk Muallim (Aristo) değil mi? Heybeti ve vakârı karşısında dehşete kapıldım. Beni selam ve merhaba ile karşılayınca dehşet yerini dostluk ve samimiyete bıraktı."*

Sühreverdi güzel bir kurmacayla Aristoteles'le konuşmasını anlatır.

Mahmut Kaya'nın hazırlayıp, çevirdiği İslam felsefesi metinleri, insanı heyecanlandırıyor.

17 Mart Çarşamba

Eğitim sisteminden kaynaklanan tatsız bir durum var. Öğrenmek... bilgilenmek sıkıcı bir durum bizde. Bilgi edinmenin zorlu yollarından kaçarız. Bir alışkanlık, dahası karakter durumuna dönmüş bu kaçış.

Ben ne kadar, *"Bilgilenmeyi zevkli duruma getiren, yeni bilgi sizi sevindirsin, okulun aşıladığı bu tatsız durumu aşın"* desem de bütün bütün başarılı olamadım.

Bakın, ne diyor David Hume, *"Hayatta tutabileceğimiz en hoş, en masum yol, bizi, bilginin ve öğrenmenin peşi sıra götürendir ve her kim ki bu yolu birkaç engelden olsun temizleyebilir yahut da bu yolda herhangi yeni bir görüş ufku açabilirse, o kimse, o nisbette, insanlığın bir velinimeti sayılmalıdır. (...) Karanlık, göz için olduğu kadar zihin için de gerçekten acı vericidir; bu böyle iken hele karanlığın derinliğinden aydınlığı fışkırtabilmek -ne kadar emek sarfını gerektirirse gerektirsin- insanda derin bir sevinç yaratmasın kabil mi hiç?"* (David Hume, *İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma*, Çev. Selmin Evrim, M.E.B.Y. İstanbul, 1945)

David Hume, bilgilenmeden zevk alabilmenin koşullarını pek güzel söylemiş. İlk elde, karanlığın zihin için acı verici olduğunu kavrayacaksın. Bu kavrayıştan yoksunsan, aydınlığı fışkırtma sürecindeki eleştiriler, alaylar, zorlamalar, incecik gururunu zedeler.

Sen gururlusun. Herkese benzemezsin. Seni kimse eleştiremez, senle kimse alay edemez, seni kimse zorlayamaz.

Sen, dokunulmaz, ince gururlu, yüksek bir insansın.

Cehaletin, karanlığın acısını kavramadığı için, aydınlanma sürecine katlanamaz. Çeker gider.

Karanlığın cehaletini kavradıktan sonra aydınlanma süreci başlar. Bu süreç son derece zorludur, ama o derece zevklidir. Bu zevki taddığın zaman, seni karanlığın cehaleti içinde tutan gururu kırarsın.

Deneysel olarak bu süreçler yaşanıyor *İnsancıl*'da.

19 Mart Cuma

Sedat Umran'ı ne zaman okusam, aklıma Leibniz gelir... Yeni eseri *Akşam Karması*'nı okurken de Lelbniz düştü.

Peki neden Leibniz.

Descartes'a göre maddenin niteliği yer kaplamaktır. Leibniz bunu kabul etmez. Maddeye canlılık yükler, Leibniz. Şöyle der, *"Bundan da anlaşılıyor ki, maddenin en küçük parçası da bir canlı yaratıklar, hayvanlar, entelekyalar, ruhlar dünyasıdır* (Leibniz, Monadoloji (GC) Çeviren Suat Kemal Yetkin, M.E.B.Y. İstanbul, 1997.)

Yine Leibniz'e göre *"evrende ekilmemiş, kısır, ölü hiçbir şey yoktur."* Burdan Sedat Umran'a geldikte şunu görürüz. Sedat Umran'ın şiirinde nesneler canlanır. Bu özelliği *Akşam Karması*'nda görüyoruz. (*Akşam Karması*, Toplu Şiirler 2. İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.)

Şöyle der Sedat Umran, *"Vay vay vay / Bak nasıl kurulmuş ay / Göklerdeki tahtına / Çıkmış göğün en üst katına / Elinde bir altın tarak / Çözüyor bulut saçlarını."*

Gördünüzmü ay canlanıverdi.

Avuçiçi'nde şöyle der Sedat Umran, *"Her ikisi de çıkar bilek dalından / Yabancı olsalar da yanyana yaşar / Habersizler birbirinin masalından / Bu ilgisizliğe her ikisi de şaşar...*

Yıldızlar canlanır, gecenin kulağına fısıldar ölümsüz türküsünü. Ay gecenin kulağı olur, bu türküyü dinler.

Sedat Umran'ın şiirinde Kayışdağı da canlıdır *"Her şimşek yara açsa da çıplak sırtında / Yüzyıllara meydan okur koca gövdesi."*

Yıldızlar canlanır, karınca olur. Kara yuvaları geceden çıkar, gündüz artıkları taşırlar Ne yiyip, ne içtikleri bilinmez ama.

Şu bildiğimiz mandal, Sedat Umran'ın şiirinde cambazların cambazı olur. Çamaşırları ısırır mandal. Ama canı acısa da çamaşır sesini çıkarmaz.

Dumana üzülür insan. Çünkü duman bir sarhoşluğa kapılır, yükselir... sonra dağılır... Ya yıldız-

lar... Genç kızdır yıldızlar... uzakta öylece dururlar tek tek...

Sevgiliye şöyle seslenir Sedat Umran, *"Bana bir düğmeni kopar da gönder / Son buluşmamızdaki o mor giysiden / Bir tatlı gülümsemeni en iyisinden / Biraz sevinç duyayım, biraz da keder."*

Sedat Umran, nesnelere canlılık katan şiiriyle metafizik bir yola giriyor... Peki böyle bir metafiziğe gerek var mı. Bence var. Çünkü biz nesnelerle, doğayla iç içe yaşıyoruz. Bu iç içelikte, ölü-canlı ilişkisi insanın içini karartır, düş gücünü köreltir.

Sedat Umran şiiriyle ölü-canlı ilişkisini, canlı-canlı ilişkisine dönüştürüyor. Bu dönüştürme bizi, yıldızlara, aya, bulutlara, dahası ellerimize daha canlı bakmamızı sağlıyor.

Bu metafizikte biz, nesnenin bir başka yanıyla bilgilendiriliyoruz. Sözgelimi, sevgilinin giysisinden koparacağı bir düğme, düğme olmaktan çıkıyor. Bizi sevindiren, bizi kederlendiren bir özne oluyor.

Sedat Umran, yaşama boyutumuzu genişletiyor.

İskemle adlı şiirinin son bölümüyle burdan selam gönderiyorum Sedat Umran'a. *"Yorulmaz mı hep ayakta durmaktan? / Keşke çömelebilseydi iskemle / Bıkmaz mı boyuna ayakta durmaktan / Ah, yapabilseydi bir ufacık hamle /...*

22 Mart Pazartesi

Puşkin'in *Yevgeniy Onegin* adlı eseri iki yayınevinden çıkmıştı. Kanşuabiy Miziev-Ahmet Necdet Türkçesiyle *Everest Yayınları*'ndan, bir de Azer Yaran'ın çevirisiyle *Yapı Kredi Yayınları*'ndan.

Ben bu iki çeviriyi okudum. Daha sonra iki çevirinin karşılaştırmasını *İnsancıl*'da yayınladım. (Ekim 2003, sayı:10) Azer Yaran'ın çevirisi başarısızdı. Bunu görmek için Rusça bilmeye gerek yok. Çünkü Puşkin'in dili böylesine bozuksa, ilkokulu bile bitiremez.

Gültekin Emre'ye geldikte... Gültekin Emre, Azer Yaran'ın çevirisi için "başarılı" diyordu.

N'oldu... Şöyle bir durum çıktı ortaya. Rusça bilmeyen ben Azer Yaran'ın çevirisine başarısız diyorum, Rusça bilen Gültekin Emre başarılı diyor.

Bu durumda Gültekin Emre'nin, bana bunun başarılı olduğunu göstermesi gerekirdi. Bunu, iki nedenle yapmak zorundaydı. Birincisi, hem beni, hem okurlarımı yanılgıdan kurtarmak, ikincisi, bu çevirinin sevincini bize de duyumsatmak.

Gültekin Emre aldırmadı.

Şimdi önümde *Adam Sanat* dergisinin Mart sayısı var. Bu sayıda Rusça bilen Tatyana Moran'ın *"Yevgeni Onegin" Çeviriler* başlıklı yazısı... Şöyle diyor Tatyana Moran. *" Öteki çeviriyi incelediğimizde Azer Yaran'ın çabaladığını görüyoruz ama, maalesef Rus hayatını bilmediğinden ve tam olarak yetersiz kalmış. Ortaya çıkan metin son derece monoton ve Puşkin olmaktan çok uzak. Çevirmenin yaptığı maddesel hatalar o kadar üzücü ki insan, metnin devamını okumakta zorlanıyor."*

Tatyana Moran bu söylediklerini Azer Yaran'ın çevirisinden gösteriyor. Bakın, nasıl. Azer Yaran'ın çevirisinde *"Çarkentin kehribar bacaları"* diye bir dize var. Bu dize Miziev-Necdet çevirisinde *"Türk çubuklarında kehribar"* olmuş.

Şimdi bakın ne diyor Tatyana Moran, bu konuda, *"... tarih ve sözcük bilgisi yeterli olmayan çevirmen yeteri kadar araştırmacı da olmayınca Çargrad'ı Çarkent yapmakla yetinmiş, söz konusu sözcüğün İstanbul'u tanımlamasını göz ardı etmiştir. Böyle bir eksik bilgilendirme /hata anlaşılamazken Rusça trubka kelimesini truba diye algalaması ve baca olarak çevirmesi şaşırtıcı ve aynı zamanda üzücüdür."*

Yazının dipnotunda şöyle bir açıklama var *"Rusçada trubka kelimesi "küçük boru" veya "pipo" anlamlarını taşımaktadır. Baca anlamını taşıyan sözcük ise trubadır."*

Gültekin Emre bu çeviriye başarılı diyor.

Tatyana Moran başka örnekler de veriyor Sonunda şöyle diyor, *"Renkli ve ışıklı Puşkin dili bu çeviride karmaşık anlatımlar ve hatalarla doludur.*

Şimdi Gültekin Emre'ye sesleniyorum.

Susma Gültekin Emre. Ya Azer Yaran'ın çevirisinin başarılı ,olduğunu göster, ya da yanıldığını söyle.

Bu yazılar silinmeyecek. Geleceğin keskin kılıcı, kararını vermeden önce, Gültekin Emre kararını açıklamalıdır.

Azer Yaran'ın çevirisinin başarılı olduğunu göstermeli ya da yanıldığını söylemeli.

23 Mart Salı

Sabahın erken saatleri... Yeşillenmiş, çiçeklenmiş doğada esenlikle yürüdüm... İlk kez görüyormuş gibi hayretle baktım çiçeklenmiş, yeşillenmiş ağaçlara. *"Ben de sizdenim... sizinleyim... sizin aranızdayım"* dedim içimden.

Yürüdüm... içimde doğanın güzelliğini duyumsadım. Kendi kendime, bir gün bütün ayrılıklar, düşmanlıklar bitecek... yoksulluk, sömürü kalkacak, doğanın çiçeklenişi büyük bir coşkuyla kutlanacak dedim. Ama gazeteleri alırken, Hamas'ın tinsel önderi Şeyh Ahmed'in katledildiğini öğrendim.

Sarsıldım.

İsrail yönetimi, sabah namazı çıkışında roketle katlediyor, Şeyh Ahmet Yasin'i...

Bundan sonra olacakları düşününce içim titredi...

İsrail yönetimi, bir noktayı unutmuş görünüyor. Hiçbir bomba, ne kadar güçlü olursa olsun, düşünceyi yok edemez. Hele o düşünce yüz binlerce insanla somutlaşmışsa.

Katledilen Şeyh Ahmed Yasin, 12 yaşından beri felçli. Gözü görmüyor, kulağı duymuyor. Buna karşın bu kişi yüzbinlerce insanın tinsel önderi.

İsrail yönetimi bunun nasıl olabildiğini düşünmeliydi. Felçli, gözü görmeyen, kulağı duymayan Şeyh Ahmed, hangi koşullarda, nasıl oluyor da yüz binleri örgütleyebiliyor.

O topraklardaki sorun, Şeyh Ahmed'i terörist ilan etmekle, Şeyh Ahmed'i katletmekle çözülmez.

Hamas bunun altında kalmaz. Cehennem ateşleriyle sarsılır İsrail...

İsrail yönetimi, hem bölge halkını, hem kendi halkını sevmiyor.

Şimdi burda bir noktayı belirtmek gerekiyor. Bugün zayıflamış görünen Filistin Kurtuluş Örgütü, 1970'lerde ilericiydi. ABD o tarihlerde bütün ilerici örgütleri, solcu, marksist olmasa bile çökertme harekatı başlatmıştı. İşte 1980'lerde, ABD'nin islami bir örgüt olan Hamas'ın kurulmasına göz yumduğu hep söylenir. Burda amaç FKÖ'yü zayıflatmaktı.

FKÖ zayıfladı. İslami örgüt Hamas güçlendi. Şimdi İsrail, Batı'yı "islami terör" yanına çekmeye çalışıyor.

Bütün bunlar tasarlanıyor. Sonra milim milim uygulanıyor. Nesnel olarak haksızlığa başkaldırma, daha sonra bölgede erk kavgasına dönüşüyor. Aynı ülkü için yola çıkanlar birbirini yemeye başlıyor.

Emperyalizm, çevreyi kana, ateşe boğan bu kavgaya elini oğuşturarak bakıyor.

30 Mart Salı

Yerel seçimlerde Türkiye'nin sağa kaydığı söyleniyor. Bu yorumları gülümsemeyle okuyorum. Türkiye ne zaman soldaydı da sağa kaydı.

Türkiye hep sağdaydı. Partiler değişti o kadar.

Kavramların içlemine çok öznel anlamlar veriyoruz. Sağ sol derken de yaptığımız bu. AKP'nin karşısında CHP'nin hangi toplumbilimsel-ekonomik ölçütlerle solda olduğunu söyleyebiliriz.

Eşitlikten, özgürlükten yana yazarların ciddi bir umutsuzluğa kapıldıklarını gördüm. Yaşanan anı mutlaklaştırmamak gerekir.

Toplumların tarihinde ileri sıçramalar olduğu gibi geriye sıçramalarda olur. Ama bu geriye sıçramalar, daha önceki gerinin bir adım ötesine düşer. Öyle olmaz da önceki gerinin daha da gerisine düşerse, ileri sıçramalar hızlı olur.

Karamsar yazarlar şöyle diyebilir. *"Sen haklı olabilirsin. Ama bizler de savunduğumuz güzel ülkülerin hayata geçtiğini görseydik güzel olmaz mıydı."*

Güzel olurdu tabii.

Peki ama kim görebildi. Spartaküs görebildi mi. Galilei görebildi mi, Farabi görebildi mi, Konfüçyüs görebildi mi.

"Yargıçsız, hekimsiz, toplum" isteyen İbn Bacce görebildi mi.

Farabi'nin dediği gibi bizler garip insanlarız Hep gurbette yaşarız. Sılaya kavuşamayacağımızı biliriz. Ama sıla için mücadele ederiz.

Biz gurbette ölürüz.

cengizgundogduinsancil@hotmail.com

ÇIKIP GELSEN

Çıkıp gelsen,
Kara bir kedi kılığında da olur
Önce kediyi mi gördüm
Seni mi düşündüm?

Çıkıp gelsen,
Bir ezginin içinden süzülsen
Bir kokuyla sarsan beni
Saçlarımda gezinse nefesin

Çıkıp gelsen,
Yağmur getirmeyen bir bulut
Gökte belirip, hızla geçip gitse
Gölgende kısacak dinlenmeye razıyım ben

Çıkıp gelsen,
Hiç konuşmasan, öylece dursan
Bir kayık usul usul geçse
Bir yaprak sararsa hafifçe...

Eylem HACIMURATOĞLU

1 MAYIS'LARDA

Güngör GENÇAY

Kalkışan gözleriyle makine başındaki
13-15 yaşında işçi çocukların
Ve hakların haykırışla afişlere yansıyan
Sözleriyle yürüdüler

On bin mi, elli bin mi yüz bin mi
Nesli tükendi yollarda sayıların
Adımlar yitip gitti. Alana
tek bir beden girdiler.

Terleriyle başlayan tarihlerini
Can ceplerinde taşıyordu işçiler
Bir yanardağ gibi ayağa kalkıp
Sömürüyü dillediler.

Zulmü dışlamak belleklerden
Katarak sevgisini dağ çiçeklerine
Kilitsiz
kelepçesiz
zincirsiz
Gencelip hergün yeniden yeni
Beyaz günlere yürüdüler

SEVDİKLERİNİZE... DOSTLARINIZA

ÖZEL GÜNLERDE ARMAĞAN...

İNSANCIL YAYINLARI

FELSEFE-ARAŞTIRMA DİZİSİ		
Türkiye'den Felsefe Manzaraları 1	Ömer Naci Soykan	8.000.000 TL.
Türkiye'den Felsefe Manzaraları 2	Ömer Naci Soykan	8.500.000 TL.
Türkiye'den Felsefe Manzaraları 3	Ömer Naci Soykan	7.500.000 TL.
Arayışlar 1	Ömer Naci Soykan	9.500.000 TL.
Arayışlar 2	Ömer Naci Soykan	7.000.000 TL.
Gönülden Dile Öz Sözler	Ömer Naci Soykan	6.500.000 TL.
Biçim Sorunu	Nilüfer Öndin	8.000.000 TL.
Soru	Cengiz Gündoğdu	8.000.000 TL.
Kavramlara Felsefe ile Bakmak	Betül Çotuksöken	8.000.000 TL.
Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat(1923-1950)	Nilüfer Öndin	8.000.000 TL.
ŞİİR DİZİSİ		
Bir Kenti Ağlıyorum	Berrin Taş	3.000.000 TL.
Cumartesi Anneleri	Aydın Öztürk	3.000.000 TL.
Bir Saksılık Dünya	Ayhan Ergün	3.000.000 TL.
Farenin Ölüm Baladı	İsmet Alıcı	3.000.000 TL.
Gül Dikenini Öpünce	Arif Madanoğlu	3.000.000 TL.
Açık Gece	Ömer Bilge	3.000.000 TL.
ABC Denemesi	Aytekin Açık	3.000.000 TL.
Aşk Şiiri	Anıl Meriçelli	3.000.000 TL.
Bir Can Yongasıdır Aşk	Ahmet Necdet	5.000.000 TL.
Çocuk Gülünce	Mesut Aşkın	2.000.000 TL.
Suyu Arayan Ateş	Varcan Barış	2.000.000 TL.
Direnç Yaprakları	Mustafa Göksoy	5.000.000 TL.
Karanfil Alevleri	Berrin Taş	5.000.000 TL.
Kar Suyu	Gülhan Dikme	4.000.000 TL.
ÖYKÜ DİZİSİ		
Akanyıldız	Cengiz Gündoğdu	5.000.000 TL.
Martısız Deniz	Semiha Uçuk	3.000.000 TL.
Uzaydan Gelen Kadın	Semiha Uçuk	3.000.000 TL.
Yabancı	İnci Aydın	5.000.000 TL.
ÇEVİRİ ŞİİR		
Modern İngiliz-Amerikan Şiiri	Anıl Meriçelli	5.000.000 TL.
Kırmızı Kırmızı Bir Güldür Aşkım	Anıl Meriçelli	5.000.000 TL.
Umutsuz Bir Aşkın Şairi	Emily Dickinson	5.000.000 TL.
DENEME-ELEŞTİRİ DİZİSİ		
Yıldız Güncesi	Cengiz Gündoğdu	7.000.000 TL.
Eleştiri	Cengiz Gündoğdu	7.000.000 TL.
Tarihin Işıldağı	Adnan Özyalçıner	7.000.000 TL.
Dağlarla	Attila Erdemli	7.000.000 TL.
ÖDP'ye Kenar Notlar	Temel Demirer	3.000.000 TL.
okul Sözlüğünün Eleştirisi	Yusuf Çotuksöken	3.000.000 TL.
Şiir Gündemi	Sennur Sezer	3.000.000 TL.
Değiniler	Osman Bozkurt	3.000.000 TL.
Işığa Doğrulum	Berrin Taş	4.000.000 TL.
Aşk... Yeni İnsanın Dili	Berrin Taş	4.000.000 TL.
Gezi Notları	Semiha Uçuk	3.000.000 TL.